

En nyttig Bog
Om Bier
af Hans Herwigk

1649

Genudgivelsen var oprindeligt skrevet til at blive udgivet som bog i formatet A5 eller bogformat C dvs 138 x 220 mm. Korrekt størrelse med særligt henblik på illustrationerne og faksimilerne fås derfor ved at printe ud på nævnte formater.

En nyttig Bog
Om Bier
af Hans Herwigk

1649

Aff JOHANNE HERVIGIO, B. Ros:
I Kjøbenhavn. Paa Jørgen Holsts B. bekøffning 1649.

Genudgivet 2009

En nyttig Bog

Om Bjer /

Hvorledis mand med dennem skal hand=
le oc omgaaes.

Af egen Forfarenhed oc flittig observation colligeret
oc sammenskreffven efter den Maneer oc maade som her udi
Danmarck nytteligst oc gaffnligst befindis.

Aff Johanne Hervigio, B. Ros:

I Kiøbenhaffn. Paa Jørgen Holsts B. bekostning 1649.

Genudgivet i Hvidovre 2009
i antikvaskrift
med kommentarer
af
Gunnar H. Thygesen

Copyright:

Copyright betyder her, at enhver privat og foreningsmæssigt har ret til helt eller delvist at kopiere denne udgave af »En nyttig Bog Om Bjer« også på hjemmeside, men kilden, <http://bjoerna.dk> skal angives. Materialet må ikke anvendes kommercielt og i bogtryk.

Gunnar H. Thygesen
Hvidovre
gunnarht@get2net.dk

Kultursociolog
Bjørn Andersen
bjoerna.dk

Proveniens:

Titelblad (revideret og urevideret), illustrationer og de fire første sider af Det første Capitel er alle fra en kopi af »En nyttig Bog Om Bjer« på
Københavns Universitetsbibliotek Nord
Nørre Allé 49
2200 København N

Indholdsfortegnelse

Forord	5
En nyttig Bog om Bjer:	7
1. Fortalen	9
2. Til Læseren	12
3. Kapitlerne om bierne begynder her	15
4. Kapiteloversigt	97
Efterskrift	99
1. Om forfatteren	99
2. Lidt om sproget.....	100
3. Om kalenderen	101
4. Kongen og dronningen	101
5. Tekstens tilblivelse	103
6. Udskrift af teksten	105
7. Referencer	105
8. Faksimiler: Det Første Capitel side 1-4	107
9. Det gotiske alfabet	111
10. Ordliste	111

Om sidenumrene

»En nyttig Bog om Bjer« i originaludgaven havde kun sidenumre i siderne med 'Capitler', og disse var som i den udgave anbragt i sidehovedet.

I Kapiteloversigten på side 97 er det disse sidenumre, der anvendes, tro mod den oprindelige typografi.

Af praktiske grunde er der her i bogen endvidere anvendt traditionel nutidig sidenummerering forneden på siderne.

Fordelt i teksten findes sidenumre anbragt i skarpkantet parentes. Disse henviser til siderne i den oprindelige bog af praktiske og redaktionelle grunde.

Forord

I 1649 udsendte roskildeborgeren Hans Herwigk »En nyttig Bog Om Bjer« som dermed skulle være den første egentlige bog om biavl på dansk skrevet på baggrund af forfatterens egne erfaringer med arbejdet med bier og med den daværende teoretiske viden om biernes levevis.

Den originale udgave af bogen kan hentes som eBog fra Det Kongelige Bibliotek. Gå ind på adressen:

<http://www.kb.dk/da/materialer/e-ressourcer/digiboger/ebog.html>

og søg efter: 'en nyttig bog om bier' af 'Hervigius'.

Dette skrift ville ikke være blevet det, det er, uden gode henvisninger, råd og informationer, derfor:

Tak til H-E Ekstrøm, tidligere bisygdomsinspektør, og til Sammenslutningen af Danske Erhvervsbiavlere (SDE), som venligst har tilladt, at hans afskrift af den originale bog »En nyttig Bog om Bjer« måtte aflæses af et elektronisk læseprogram og derved delvis skånede mig for en fornyet afskrivning.

Tak til Eva Tønnesen, leder af Roskilde Lokalhistoriske Arkiv, som til en forespørgsel om Hans Herwigk, borger i Roskilde viste vej til H. Ehrencron-Müllers forfatterleksikon, som gav nogle få personlige oplysninger om Hans Herwigk, men yderligere oplyste om »Cista Medica Hafniensis« fra 1662.

Tak til Bjørn Andersen, kultursociolog, for mangen god diskussion over internettet, for plads på hans hjemmeside <http://bjoerna.dk>, for gennemlæsningen af manuskriptet og heraf følgende gode råd for redaktionen af bogen, endvidere for det videre arbejde med oplysningerne i »Cista Medica Hafniensis«.

Tak til Niels W. Bruun, filolog, cand. phil. i latin for at give oplysninger om Hans Herwigk på baggrund af en retssag nævnt i den på latin udgivne »Cista Medica Hafniensis« fra 1662, som i uddrag påny blev udgivet oversat til dansk af Niels W. Bruun og Hans-Otto Loldrup i 1982.

Gunnar H. Thygesen
Hvidovre, i januar 2009

En nyttig Bog

Om Bier /

Hvorlevis mand med dennem skal hand-
le og omgaaes.

Af egen Erfarenhed og flittig observation colligeret
og sammenskreffven efter den Maneer og maade som her ubi Dan-
mark nytteligst og gøffnligst befindis.

Af JOHANNE HERVIGIO, B. Ros:

I Kjøbenhavn. Paa Jørgen Holsts B. bekostning 1649.

Erlige/ Velvise oc Velfornemme Mænd/
Samptlige Borgemestere oc Raad udi Roeskild/ sampt Kon=
gelige Mayt. Byfoget oc Byskriffver/

Peder Nielsøn Borgemester.
Christen Steensøn Borgemester
Jacob Andersøn Raadmand
Herman Haas Raadmand
Jørgen Jørgensøn Raadmand
Knud Steensøn Raadmand
Samuel Samuelson Byfoget
Søffren Rasmussøn Byskriffver

Mine Gunstige Patroner alle i allmindelighed oc
hver i Særdelighed / ynsker jeg GUds Naade oc Venskab /
Jesu Christri Kierlighed / oc den Hellig Aands Fred oc
deelactighed / oc betacker¹ en hver paa det ydmygste / for
megen Æris Bevjszning oc mange Velgierninger / som mig
aff min gunstig Øffrighed nu i mange Aar er bevjst / oc
endnu dagligen bevjsis / GUD allermæctigste dem saadant
rjgeligen med Sundhed / Fred / Lycke oc Velstand naade=
ligen belønne / oc under hans faderlige *protection* til Siels
oc Liffs Velferde lenge oc vel spare oc bevare.

DEr læsis / gunstige oc fromme Patroner oc Be=
fordrer / *Exod.* 25 oc 35 Capitler² / hvorledis Gud aller=
mectigste / lod Israels Børn ved Mosen³ tilsige / at en
hver aff dem baade Mand oc Qvinde velvilligen skulle frem=
bringe til den hellige Tabernackels Bygning / hvis⁴ de kunde formaa
aff Guld / Sølfv / oc Ædelsteene / Kaaber⁵ / hvit oc guult Silcke / Skar=

1 takker

2. Mosebog, kapitel 25 og 35

3 Mosen = Moses

4 betød også hvad

5 kobber

lagen/ Rosinrød / Olie til Lampen / Specerj⁶ til Røgelse oc Salve / rødactige Vedreskind⁷ / Grefflingeskind / Gædehaar oc Fyrtræ. Disse Gaffver / enddog de i deris Værd oc *eminentz*⁸ / haffde stor *differentz*⁹ og Vnderskeed¹⁰ / saa vaare de dog alle brugelige til den hellige Tabernachels Bygning / oc bleffve siden ved Mosen alle indviede oc helliggiorde. Saa maa jeg her vel bekiende om mig oc disse mine ringe *Observationibus* om Bjer, thi jeg oc her med den gemeene Nytte oc Gaffn vilde hielpe befordre. Men jeg befinder hos mig / ey Guld / Sølff eller Ædelstene / det er: Ingen høyberømmelig Lærdom eller Skriffter til Guds Ære oc min Næstis Nytte oc Befordring¹¹. Ingen Kaaber eller Jern / det er; Ingen Mact / Styrcke eller Myndighed / min Næste at forsvare imod Last oc Offervold¹². Ingen Skarlagen / Rosinrød eller Silcke / det er; Ingen *Dignitet*¹³, verdslig Anseelse eller Prakt. Ingen Olie / Specerj eller Røgelse/ det er; Ingen geistlig / gudelig eller hellig Lærdom / hvor med Kircken eller Guds Meenighed kunde være betient. Ingen Vedreskind / Grefflinge=skind eller Fyrtræ / det er; Ingen Eyedom eller Forraad til at huuse de fremmede udi / eller klæde de nøgne med. Dog alligel¹⁴ paa det jeg icke skal aldelis komme tomhændet frem for Gud oc Meenigheden / da haffver jeg forfattet oc *colligeret*¹⁵ nogle ringe=actede Gædehaar / det er: den ringe Lærdom om Bjer / hvorledis mand med dem skal handle oc omgaas / saadan som her i Landet best kunde beqvemme sig / alt i den gode act oc Mening / min Næste der med at tiene / oc det paa det aller=enfoldigste¹⁶ / dog sandfærdigste / oc saaledis som jeg det selff i Sandhed haffver befundet. Hvorfor jeg oc befrycter denne liden Bog / dis fleere Bagtalere skal bekomme / saa jeg vel behøfver

6 naturprodukter, krydderier

7 vædderskind

8 fortrinlighed

9 forskel

10 bestemmelse, forskel

11 gavn, nytte, fremme, forfremmelse

12 overgreb, overlast

13 kirkelig embedsværdighed

14 vel en trykfejl for alligevel

15 sammenstillet

16 enfoldig: tydelig, klar, let at opfatte

at opsøge nogle trofaste Patroner / som den imod *Calumni-*
*anter*¹⁷ kand hantheffve oc forsvare / hvor jeg nu som en
udlændisk oc fremmet Mand / sandelig ingen bedre til den
viste at finde / end min egen gunstig Øffrighed / heldst¹⁸ fordi
at fast¹⁹ en hver aff dem synderlig²⁰ Bjerne elsker / oc aff egen
Forfarenhed²¹ her om allerbest veed at dømme oc der offver at
holde / at den under deris Forsvar aff *Calumnianter* kunde bliffve
u=anfected. For det Andet haffver jeg fordristet mig til / Borgemester
oc Raad denne liden Bog at *dedicêre*, paa det jeg min tilbørlig
Tacknemmelighed mod min gunstig Øffrighed / i nogen maade
kunde giffve tilkiende for det meget Gode mig nu i mange Aar aff
dem / alle oc en hver i Særdelished er bevjst.

Hvorfor jeg paa det ydmygeligste ombeder / at de denne min ringe
Bog oc dristige *Dedication* vilde sig lade befalde²² oc gunstig i beste
Meening optage / oc aff mig som et ringe Tacknemmeligheds Tegn
annamme²³ / oc saa fremdelis med god *Affection*²⁴ oc Befordring her
effter som tilforne / bliffve mig gunstig oc bevaagen. Vil her med
dem alle oc en hver særdelis / med Hustru / Børn oc alt andet
Kiærthaffvende til timelig oc evig Velferdt /

GUD allermectigste i Vold troligen haffve befalet.

Skreffvet udi Roeskild den 1. *De-*
cem, Anni 1648.

E.V.V.

Ydmygligste oc Tienstvilligste

Hans Herwigk / B.R.²⁵.

17 bagvasker, æreskænder

18 især, særligt

19 næsten

20 særlig

21 at have erfaring og kyndighed

22 lade sig befalde: synes om, finde behag i, modtage vel

23 antage, tilegne sig

24 hengivenhed

25 borger i Roskilde

Til Læseren.

GVnstige Læser / oc kiere Medbroder udi vor HÆrre Christo / enddog der haffver mange fornemme oc lærde Mænd skreffvet om Bjer / oc det i atskillige Sprock / saa haffver jeg endnu ingen seet / som paa Danske Tungemaal haffde skreffvet noget aff egen erfaring / men den ene haffver taget oc skreffvet udaff den anden *Autoris*²⁶ Skriffter / hvilcke *Autores* haffver leffvet udi fremmede langt=fraliggende varme Lande / saa det paa samme Steder langt anderledis haffver sig med alting / end her i disse Nordiske kaalde Lande: Hvorfor / deris Lærdom at efterfølge her hos os ingenlunde vil angaa / derfor den gemene²⁷ Mand en ringe gaffn aff saadanne Skriffter kand haffve: Oc enddog der vel findis aff Geistlig oc verdslig Stand mange fornemme Folck her i Landet / som meget omgaaes med Bjer / oc vel bedre her om kunde skriffve / end jeg enfoldig²⁸ Embedsmand / saa ere dog de fleeste med andre vigtige Bestillinger forhindrede / saa at de icke alting saa nøye kunde acte; jeg haffver oc offte af Bønderne oc andre enfoldige Folck fornommen gandske underlige²⁹ Meeninger / nogle haffver hafft Bjer i langsommelig Tjd / oc troer dog icke at de haffver nogen Viser eller Konge. Andre meener at Bjer bygge deris Kager fra Bonden op ad / som Men=nisken / der til saa haffver de deris Kuber nederst tilluckte / saa de ey kand see hvad Bjerne der i bestiller. Hvorfor jeg mig hafver foretaget paa nogle Aarstid alting derom paa det flittig=ste at erfare / haffver her offverlæszdt gode *Autores* som skriffver her om / oc *conferêret* deris Meening med den Handel³⁰ / som her er brugelig; jeg haffver oc med Fljd nogle Aar holdet somme Bjkuber altid obne / oc icke klint dem til / paa det jeg jo hver dag kunde beskue hvorledis det gick til med dem / saa jeg haffver hafft saa stor Lyst til dem / at jeg mestendeel om Sommeren haffver Dagen offver ligget hos dem / haffver saa

26 forfatter

27 almindelige

28 ærlig, oprigtig, redelig

29 mærkelige, besynderlige

30 behandling, måde at gøre ting på

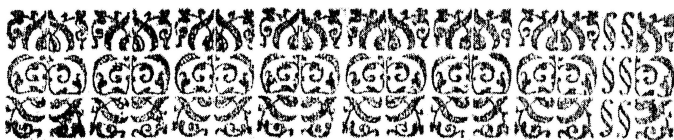
effter Haanden optegnet / hvis nødvendigt haffver været at *observêre* / haffver oc tit oc offte *conversêret* med dem som med Bjerne omgaaes / oc der om haffver god Forstand. Det haffver jeg saa holdet paa 23 Aars Tjd / saa at mange got Folck haffver raadført sig med mig i Bjehandel. Jeg er oc offte bleffven ombedet / at jeg der om noget vilde sammenskriffve / oc meenige Mand til Gaffn paa Trycken lade udgaa / hvilcket jeg nu haffver tænckt at effterkomme. Derfor paa det at en hver kunde fatte min Meening / haffver jeg skreffvet det paa det allerenfoldigste mig mueligt vaar / oc er her icke alle Lands Maneer i denne Tractat befattet / men ickun hvordan her i Lan= det allerbest med Bjerne skal omgaaes: Derfor er denne Tractat icke skreffvet for dem som paa alle Lands Maneer her i er erfa= ren / men den er skreffvet meest for dem som sig her udi gierne vilde lade undervjse. Thi alt hvis her i findis antegnet / befin= dis saa i Sandhed / saa en hver sicker det maa effterfølge: Oc dersom der findis noget her udi / hvor paa der kunne tviflis / er jeg erbødig det i Gierningen oc siunligen at bevjse / naar nogen det aff mig vorder begierendis: Er der oc forseet³¹ noget / da beder jeg den gunstige Læser / hand det self vilde *corrigerê* / oc de got Folck som det bedre forstaar end jeg / vil jeg her med giffve Anledning / at bringe en bedre oc fuldkommeligere Bjebog paa Banen / thi saadan= ne got Folck som det bedre forstaar / aff dennem vil jeg gierne lade mig undervjse / men *Momus*³² og *Zoilus*³³ maa sin Discurs for sig selff beholde / indtil de selff det kand bedre mage end jeg. Befinder jeg nu at Læseren her med bliffver tient / skal denne Tractat / naar hand bliffver oplagt igien / bliffve formeret oc forbedret. Her med vil jeg haffve den gunstig Læser Gud allermectigste i vold befalet. Skreffvet i Roskild den 4. Decembris. Aar 1648.

Hans Herwigk.

31 dannet sig et forkert synsindtryk af noget, set fejl

32 I den græske mytologi guden for spot, latterliggørelse og uhæderlig kritik. Digternes gud.

33 Græsk litteraturkritiker, der antages at have levet i det 4. eller 3. årh. f. Kr., og som er blevet kendt for sine heftige angreb på Homér.

Det første Capitel
Om
Bjernis Ypperlige
Dyder / oc hvor mange slags der
findis udi hver Kube.

MAnge aff de gamle Vjse haffve anvendt stor Fljd til at beskrieffve Bjernis Natur oc skønne Dyder / som er: Deris Ypperligheed / Retfærdighed / Kyskhed / Flittighed / indbyrdis Kierlighed / Vnderdanighed / Forsigtighed³⁴ / Sparsommelighed / Behendighed / Oprictighed i deris Ordning oc Politi³⁵ / Mandhafftighed³⁶ til at forsvare sig imod deris Fiender oc endelig deris store Gaffn oc Nytte. Oc vil jeg icke tro at noget andet umælende Creatur / enten Diur / Fugl / *Insect* eller Orm sig i Sandhed aff saadanne Dyder kunde berømme / uden Bjerne allene; hvorfor de med all rette kand kaldis de ypperligste smaa Fugle for alle andre Fugle.

Saa ere de oc frem for alle andre Fugle meget retfærdige / saa de aldrig gjør nogen Vret / men hvis de [2]³⁷ behøffve det sancke de oc forhverffve rædeligt / paa saadan Maneer / at icke mange det kand begribe / hvor fra de bringe det / oc jo meere de findis paa Træerne oc

Bjer be=
skrifvis af
12 Dyder.

1.
Bjer ere
de ypper=
ligste smaa
Fugle.

2.
Ere de ret=
færdige oc
gør ingen
V=ret.

³⁴ forudseenhed

³⁵ forfatning, organisation

³⁶ taperhed

³⁷ skarpkantet parentes viser næste side med nummer i det originale værk

Blomsterne udi Hawen / jo meere Fruct maa mand
paa samme Træ forvente / oc om nogen vilde beklage
sig / at de gjorde hannem Skade paa sine Bjer eller
Honning / saa tage de ickun deris eget / oc skal mand
regne det deris Flittighed til / saa at / dersom mand sit
Honning icke for dennem vel forvarer / da henter de
deris eget igien / hvor de finde det.

3.
Ere de kyske.
ske.

Iblant alle leffvendis Creatur paa Jorden / ere der
ingen saa kyske som Bjer; thi aldrig saae der nogen at de
beblandet³⁸ sig / som andre *Insecter* / Fluier eller andet /
men som alle *Philosophi* meene / da ere de alle et slags /
saa der er hvercken Hand eller Hun iblant dem / men de
føder alle / oc bliffver / paa deris Maneer / fructsomme=
lige udaff Blomster oc andre fuctige Steder / hvor om
meere siden skal talis.

4.
Duelige oc
flittige

Deris Duelighed / Flittighed oc Arbeydsomhed er
icke nock som at beskriffve / thi de lade sig aldelis ingen
Møye eller Arbeyd fortryde / ere aldrig lædige / uden
om Vinteren / de tage flittig vare paa deris Arbeyde aarle
oc silde / hver paa det som den er bestillet til aff Viselen³⁹ /
de unge stercke Bjer maa flyffve langt bort effter Gummi
oc Voxbaand / at bygge oc fæste deris Verck med; andre
effter deris *nutriment*⁴⁰ som er et Pudder aff mange slags
Farffve / oc føre de det uden paa deris Been / hvor de
afle de smaa Orme eller unge Bjer: Andre hente Vand:
Andre hente Honnig: Nogle komme med smaa Halm=
straa / som Avner aff Bygax / det legge de udi Voxet som
Bielcker: Andre hente Axelskab⁴¹ aff Vogne / til at kline
[3] Hul oc Sprecker til med; Andre bliffver hiemme oc

38 parrer

39 dronningen, som man almindeligvis troede var af hankøn og blev kaldt Kongen,
Viseren og Viselen

40 foder, ernæring

41 vognsmørelse

forarbeyde hvis⁴² de andre indføre: Nogle holde Vact udi Flyffvehullet: *In summa*, de bliffve ingen tjd trætte eller kæde aff Arbeyde / oc maa heller ingen Vanfør eller Led= diggænger lidis lenge hos dem / de slæbe dem ud for Kuben / oc kaste dem fra sig.

Deris Kierlighed oc venlig Omgængelse / icke alleniste⁴³ imod Kongen / men end ocsaa mod hver andre indbyrdis / giffver sig nocksom tilkiende; thi enddog den ene arbeyder meere oc strengere end den anden / saa seer mand dog aldrig / at de som høre sam= men udi en Kube / nogen tjd bliffve u=enige / men den ene lader den anden gierne gaa paa sig / holder oc hjælper hver andre / strjde oc miste deris Ljff for hver andre / oc er en hver aff dem altid ferdig til at tiene den anden.

Imod deris Herre oc Konge er en hver aff dem saaledis med Kierlighed betagen / at de oc aldelis intet passe paa sig selff / skøtte intet om deris Ljff / ere han= nem hørige oc lydige / følge hannem hvort hand vil hen / leede hannem / bære hannem / nære oc forsørge hannem / strjde for hannem / oc forsvare hannem / skiule han= nem / at ingen skal see hannem / eller giøre hannem noget Ont / oc naar der gaar nogen Mangel paa / saa at de fattis Spjse / da døer de før alle aff Hunger / førend nogen skulde æde aff det Honnig / som de hannem til sin Spjse haffver forvaret: Oc kommer hannem noget til / saa hand døer / enten aff Siugdum eller anden Hendelse / da arbeyde de icke meere / æde eller dricke icke meere / men sørge sig effter haanden allesammen til døde / hvor om paa sin Sted meere skal formeldis.

5.
Kierlige oc
samdre=
ctige

6.
Lydige oc
underda=
nige.

42 betød også hvad

43 alene

7.
Vjse oc
forsichtige.

[4] Bjerne ere oc frem for andre smaa Fugle meget vjse oc forsichtige⁴⁴ udi alle deris Anslag / oc meget konstige⁴⁵ oc behendige⁴⁶ med deris Arbeyde / saa de veed vel at tage vare paa Tjden / oc aldelis ingen Tjd eller Leylighed for= sømmer / de veed meget ordentlig oc vel / hvert paa sin Sted at forvare oc giemme / indtil de det behøffver / oc naar der vil komme Regn / veed de det alt tilforne / saa de komme i Hobetal hiem aff Marcken / førend det fan= ger an at regne.

8.
Sparsom
melige.

Om Vinteren legge de sig ordentlig⁴⁷ hos hver andre / oc tære aff deris Forraad / meget sparsommeligen / oc alt fra nederst op ad. Viselens Honnig er allerøffverst i Spi= tzen paa Kuben / ved det rører ingen uden hand allene / oc saa lenge de ligge saa stille udi Vinterleye / fortære de saa got som intet; men naar de begynde at flyffve ud / da tære de noget rundeligere.

9.
Konstige oc
behen=
dige.

De ere i deris Arbeyde saa konstige oc behendige / saa de hver Kage sit Rom affdeeler i første Begyndelse / at siden / naar Kuben bliffver fuld / staar det saa ordentlig oc konstig / at ingen Billedhuggere med Circul⁴⁸ eller Vinckelhage⁴⁹ / kand giøre dem det effter; De høre / seer oc lucte saa skarp / at det icke kand udsigis / de gaae / flyffve oc klyffve⁵⁰ / saa behendige fra neden op / lige saa velsom fra offven oc ned / saa ingen skal giøre dem det effter.

10.
Holder
god Ord=
ning oc
Politi

Deris Ordning oc Politi kand ingen nocksom sig off= ver forundre / thi en hver aff dem / efftersom hun kand taale oc er sterck til / bliffver hende ocsaa Arbeyd paalagt /

44 forudseende

45 dygtige, kyndige

46 kløgtige, snilde

47 i god orden

48 passer

49 vinkelmål

50 klatre

hvor om tilforn noget bleff talt. De ældste oc svageste bliffve hiemme / oc forarbeyde effter Vjselens Anvjsz=ning⁵¹ / hvis de unge oc stercke hente langt fra; nogle holde Vact imod fremmede Bjer / oc andre skadelige Orme; naar [5] de oc drager ud aff Kuberne / da skeer det med god Ordning / oc tøffver effter hver andre uden for Kuben / indtil den gandske Hob i Lufften bliffver forsamlet / som siden i det tredie Capitel meere om formeldis. De holde oc god Justitz iblant dem selff / affskaffe alle Lædiggængere mod Vinteren / driffver Vandbjerne⁵² ud fra sig / oc naar der døer nogen / føre de dem langt fra Kuberne / det Lengste de kand / paa det der ingen Vlyst⁵³ hos dennem skal foraarsagis.

De ere oc strjdbare⁵⁴ / mandhafftige⁵⁵ oc uforsagede⁵⁶ til at forsvare deris Konge oc Bolig / holde tilsammen / oc hielpe hver andre; naar en aff dem sticker / da giffver hun en usædvanlig Røst fra sig / oc der til en sterck oc ram Luct / paa det de andre Bjer det skal fornemme / oc alle som det fornemmer aff dem / ere færdige at komme til hielp / hvorfor det er raadeligst / om nogen bliffver stunget aff en Bj / at hand snart gaar langt fra de andre / om hand vil icke haffve meere.

Hvad nytte de gaffn de gjør for deris Herre oc Hosbond/ kand paa dette sted icke nock udførligen berettis / thi de ere saa got som u=mistelige Creature: Thi skulde de aldelis ombæris⁵⁷ paa disse fire steder; Nemlig i Kircken / i Apotecket / i Køckenet / oc i Kielderren / da skulde deris

11.
Stridba=
re /mand=
haftige oc
uforsagede.

12.
Bjernes
Nytte oc
Gaffn.

51 vejledning, besked, anvisning

52 droner, ifølge ældre antagelse bragte de vand til kuben

53 fortræd, modbydelighed, væmmelse

54 kampdygtige

55 mandig, tapper

56 uforfærdede

57 undværes

Arbeid vel saugnis; oc skulle deris liflig *dulce nectar*⁵⁸ / oc søde Honning ickun paa Apotecket aff ald sin brug beskrieffvis / da kunde der bliffve en temmelig⁵⁹ Bog deraf oc Voxet i lige maade; saa veed en hver forstandig Huusmoder oc vel / hvor til de ere nyttelige udi Husholdning / derfor giøris icke behoff paa dette sted vider derom at tale.

Bjerne ere
3de slags i
hver Kube

[6] Vdi hver Hob / Sværm eller Kube findis trede slags Bjer / nemlig: Viselen / aff hvilcke der er en eller tu / udi somme effter sværme er der vel 4 / 5 / eller meere / dog bliffver de svagiske strax ihiel Bidt aff de sterckiste / undertagen en / oc undertiden tu / Dog haffver ickon en alleene Regimentet; De andre ere Vandbier / disse Arbeide intet / men ickon om Sommeren fortærer / om Vintren Jagis de ud / oc er af dem i samme Kuber en gandske Hob / dog icke saa mange som aff de Arbeidendis Bjer / hvilcke ere det tredie slags oc fleeste / oc jo fleere af dem nem findis udi en Sværm eller Kube / jo bedre det er / oc jo bedre bliffver samme Kube aff Honnig oc forraad.

Det andet Capitel.

Om Bjernis Fødzal oc Ankomst / oc naar de skal sættis eller flyttis ud.

Naar Bj=er skal sættes ud eller flyttis.

Først om Vaaren naar Solen begynder at skinne noget Varm / da setter mand Bjerne ud til deris Arbeid / oc lucker op for dem som mand haffver hafft inde i Huuse Vinteren offver / hvilcket pleier at skee sidst udi Tormaanet⁶⁰ hen ved Mariæ Bebudelsis

58 søde nektar

59 ret stor

60 Marts

Dag⁶¹ i Fasten / thi saa lenge pleier de at ligge stille i Vinterleje / oc da kand mand flytte dem hen hvor mand vil / men strax de begynder at flyffve ud / venner de dem til en visz Fluct / til oc fra / hvilcken de siden holder Sommeren offver / saa om mand dem da vilde flytte aff steden / haffve de stor forhindring der aff / thi de søger altid til samme sted: Jeg haffver seet at der aff Fornødenhed nogle Bje Kuber i en Haffve er flyttet fra et sted til [7] et andet / da haffver Bjerne søgt det gamle sted / oc lagt sig udi Klumpetal paa Jorden i Græsset som Kuben tilforn offven stod / oc vilde icke søge til deris egen Kube / enddog Kuben vaar fuld aff Honnig.

Effter at Bjerne ere fløyne ud kand man icke flytte dem.

Det første de kand faae Vand oc det er optøet om Vaaren / begynder Bjerne strax at Arbeide / oc drager oc suger aff stille staaentis Pøtter oc Mødinge Pøle / oc deslige fuctige stæder / hvor udaff de bliffve paa deris vjs Fructsommelige; Samme sin Sæd setter Bjen / allerbaggerst i Hullet paa Vox Kagen / oc er det at see til / som de hvide Orme / hvilcke Spifluer plejer at sætte paa Kjød om Sommeren; paa det setter hun dette Pudder som hun fører paa sine Been; indtil Hullet er gandske fuldt; Der effter kliner hun Hullet tæt til / saa ud aff deris Humsen⁶² foraarsagis inde hos dem en ljflig oc Naturlig varme altid / at mand oc kand finde det i Flyffve Hullet naar mand holder Ansictet nær til / oc bliffver det siden en liden hvid leffvendis Madicke inden 24 Timer / er lige som de smaa Madicker udi Ost / som kaldes springmadicker: Denne æder om sig aff dette Pudder som er inde i hullet hos den / oc blifver inden 4 Dage saa stor som en Bj / siden bider den et lidet Hul paa Logget offver

Huorledis Bjer føde deris Vnger.

61 25. marts

62 i ordbøger sideordnes ordet 'humse' med 'humme', som fx i formen, 'at humme sig', dvs. 'at flytte sig'. Humsen er hermed et kort ord for biernes aktiviteter i kubene.

En Bj
blifuer fød
inden 9
Dage.

Huorledes
de unge
Bjer lære at
kiende
deris Kube

Vandbjernis
Bestilling
oc Natur.

Hullet / oc recker sin Mund ud / strax giffver de Gamle Bjer den Honnig at dricke aff deris Mund; siden begynder Vingerne at skillis fra Kroppen / oc da er det endnu hvi / bliffver saa Dag fra Dag meere graa / indtil 9 Dage ere forløbne / bider sig saa selff ud / ligesom en Fugl aff Egget. Oc er det da varm Soelskin / da løber de strax imod Solen / oc de Gamle løbe omkring dennem / oc putze dennem paa Kroppen / oc bide aff Kroppen oc Vin=gerne / alt ureent som der henger paa; strax flyer den op fra Kuben / [8] vender altid Hoffvedet mod Kuben oc flittig beskuer alting; gjør først en liden Kreds / runden om i Flucten / den gjør hun jo lengre jo videre / indtil hun kommer høyt op i Lufften / der med søger hun Mar=cken / oc aff sin medfødde Natur / kommer hun icke tomhændet tilbage igien.

Naar hun nu kommer hiem aff Marcken / da gjør hun først i Lufften en stor Kreds / den gjør hun jo lengre jo mindre / kommer Kuben altid nærmere oc nærmere / oc nøye beskuer alting / indtil hun kommer til Flyffvehullet / som hun kom udaff. Oc maa der staa saa mange Kuber paa Steden som der kand / dog finder hun den som hun er kommen ud aff. Dette er de rette arbeydendis Bjers Maneer / hvorledis de fødis / oc haffver en hver Bj to Vingeblade paa hver Side / oc Braadde at forsvare sig med. Men Vandbjer haffve ingen Braadde / de haffve oc større oc brede Vinger end de gode Bjer / ere meget tyck=ere oc feedere / de fødis paa samme Maneer som de rette Bjer/ dog kand mand kiende hvert Hul paa Kaagerne/ hvor en Vandbj skal bliffve / thi de ere høye udbygget / oc toppet uden for de andre Hul / som de rette Bjer fødis udi. Disse forskaffer Viselen paa det sidste / naar hand aff Bjer oc Honnig er rjg nock / at fødis ret imod Sværmetjden. De arbeyder slet slet intet / holder sig altid

Viselen nest / oc med deris høye Røst oc Brumlen / giff=
ver tilkiende paa hvad sted Kongen er i Hoben naar de
sværme / ellers om Aaret seer mand dem intet / uden i
Sværmetjden / om Dagen naar Klocken er 10 slagen / oc
til 4 slet⁶³ om Afftenen / naar Solen skinner varmest. [9]

Disse kalder *Plinius*⁶⁴ Kongens Trompeter / thi altid vil
de være nest hos hannem / som nogle Drabantere; andre
meene at de aff Viselen skal være forordnet til at
foraarsage en stadig Varme inde hos de unge Bjer / oc
kalde dem Liggebjer.

Naar nu Sværmetjden er forbigaaen / da kand mand
legge dem øde / hvo der haffver stunder til / thi Bjerne
legge dem selff øde mod Vinteren / eller driffver dem ud
fra sig / saa de haffver offte saadan en Jact med dem /
ungefer ved S. Michels Dag⁶⁵ / at hvo der icke veed hvad
de bestiller / icke andet meener / end de vil ud aff Kuben /
oc flyffve bort allesammen / oc hvor store oc stercke de
siunis / dog kand de andre Bjer legge dem øde.

VandBjer
uddriffvis
mod Vin=
teren.

Naar nu den gamle Vjsel aff Honnigbjer / Drener oc
Vox er rjgnock / da begynder de alle at glæde sig / oc
der aff begyndis om Afftenen udi Kuberne en høye Røst
oc stor Brumlen / for paa andre Tjder om Aaret / saa
lader den gamle Vjsel da bygge et Vjselhuus / det henger
ned ad / oc er skabt ligesom et Agerne⁶⁶ eller Fingerbølle /
oc er saaledis giort / at de kand løbe runden omkring det /
enten midt paa en Kage som de bryde Hul igiennem /
eller der er rom allernederst paa Enden aff Kagen; udi
dette Viselhuus sætter Viselen sin Sæd / saa fylder Bjerne
det op med Pudder / som tilforn bleff sagt / oc lucker det

Hvorledis
Viselen
blifuer fød.

63 4 slet betyder klokken 4

64 Gajus Plinius Secundus (født år 24). Romersk officer og forfatter af bl.a. naturvidenskabelige værker.

65 29. september, Mikkelssdag

66 egetræets frugt

Hvorfor
Bjerne
henger
lenge uden
Kuberne oc
vil icke
sværme.

Den ster=
ckeste Vi=
sel bider de
andre ihiel.

Huorledis
Viselen er
skabt.

saa tæt til / oc ligger saa runden der omkring / indtil den unge Visel er skabt oc fuldkommen. Naar hand nu er udgaaen / ljder den Gamle hannem icke ret lenge i Kuben hos sig; nogle gamle Vjseler ere ocsaa onde / at de bjder de unge ihjel / det første de bliffve skabte; saa kand det oc komme / at den første Visel bliffver vanskabt / halt / oc enten fattis en Vinge eller Been; sligt opholder oc for= hindrer [10] Bjerne / at de offte henger lenge uden for Kuberne / i store Hobetal / oc vil dog icke sværme. Det volder at de haffve ingen ung Visel: Naar det saa slaer dem feyl første gang / da sætter de en heel Hob Visel= huse / at der undertiden 4 / 5 eller flere udkommer tillige. Oc ere de Sværme / som haffve fleere end en Vjsel / meere urolige end de andre; thi somme Bjer henger effter den ene / oc somme efter den anden Visel / naar de sværmer: Men naar de ere stockede⁶⁷ / da dræber den sterckeste strax de andre / saa mand tit oc offte finder døde Viseler paa Stolen / førend mand en gang flytter Sværmen paa Stæden som den skal bliffve staaendis.

Viselen er paa sin Skabning meget deyligere end andre Bjer / hand er nogle Leed længre bag til end de andre / oc spitzere ud mod Enden / er ocsaa for paa noget længre / haffver høye lange Been / oc stackede smaa Vin= ger / de staar icke saa meget offver ende som de andre Bjers / men ligge ud med Kroppen / naar hand staar stille oc icke flyffver / er icke saa raandet med Streger offven paa Kroppen / men Kobberbrun offven paa / neden paa Buggen oc Beenene er hand ligesom hand vaar for= gyldt / saa glimrer hand; oc naar hand gaar iblant de andre Bjer / da slæber hand noget bag til frem for de andre / saa hand er meget god at kiende.

67 slæet ind (i kuben)

Der imod ere Vandbjerne eller Drenerne bag tyckere end for / haffver store bræde Vinger oc siunis som de haffde nogle smaa guule Haar allerbagerst / oc ere de større end Viselen.

Huorledis
Vandbjer
ere skabte.

Viselen haffver oc en Braad som de arbeydendis Bjer / men aldrig biuder hand sig til at sticke der med / paa det hand icke skal omkomme; thi hvilcken Bje som [11] sticker / den mister strax sin Brod / oc slæbes Indvollen udaff Bjen med Brodden / saa det koster hendis Ljff. Oc enddog Viselen intet arbeyder / enten inden eller uden Kuben / saa er hand dog aldrig ledig eller stille / men vandrer altid omkring i Kuben / oc vjser an hvorledis all Bjernis Arbeyde skal anstillis / oc alt Forraad hvert paa sit Sted forvaris / saa Bjerne foruden Visel slet intet kand arbeyde / eller i Længden bliffve ved mact / undertagen saa lenge Sværmetjden varer. Thi paa den Tjd kand Bjerne / som ellers ere vel stercke / gjøre sig selff en Visel / som i det 7 Cap. om formeldis.

Viselen
haffver
Braad
men sti=
cker icke
der med.

Men kommer Viselen paa andre Tjder om Aaret noget til / saa hand dør; da arbeyder de intet meere / æde eller dricke oc icke meere / men sørger sig alle ihiel / saa fremt mand icke med en anden Visel kommer dem til Hielp; Dog kand det icke skee uden i Maymaanet / Junio / Julio oc først i Augusto / saa tager mand en Visel / som haff= ver været til offvers i en Efftersværme / oc giemmer den udi Honnig / den skal mand med en liden Pind sticke ind til dem paa en aff Kagerne / saa suger Bjerne all Fuc= tigheden ud aff hannem / gjører saa et Viselhuus / oc den som haffver udsuet Viselen / sætter der sin Sæd udi / oc lucker til med Pudderet / saa fanger Bjerne an at arbey= de lidet / oc leffver ved Haabet; gaar det dennem an / at Viselen kommer frem / saa bliffver de ved mact / ellers er det best at tage Kuben slet bort / mand bekommer eller ubudne Giester til Honniget.

Naar Vi=
selen dør /
sørger Bj=
erne sig
selff ihiel.

Huorledis
Bjer skal
hielpis til
en Visel.

At kiende
naar Bier
ere Visel=
løs

Men haffver mand en leffvendis Visel / da skal mand sætte den ind til dem / oc lucke Hullet en Afften til / dog at de haffver Lufft / indtil hand spatzerer omkring i Kuben / tager hand sig Regimentet⁶⁸ til / det kand mand høre paa Bjerne naar de begynder [12] at brumle; saa maa mand lucke op / oc de begynder strax at arbeyde / oc verie⁶⁹ sig i Flyffvehullet / thi saa lenge de haffver ingen Visel / ere de gandske stille / saa mand hører dem intet i Kuben / oc forsvarer sig oc icke naar mand lucker dem op / saa slet forsagede⁷⁰ ere de.

Det tredie Capitel.

Om Bjernis formering / Tjden naar
oc hvorledis de sværme i disse
Lande.

Naar her indfalder gode Fructsommelige Aarin=ger / saa der icke falder formegen stor Regn / eller oc stor Storm / oc Blæst / da formeerer Bjerne dem meget vel her udi Landet / saa at en Vinter stade giffver offte 3/ eller 4/ Sværme effter hver andre: Men falder her stor Regn / saa skiuler den Bjernis nytte aff Blomsterne. Oc er der megen Blæst oc Storm / saa blifver de der aff oc meget forhindrede / oc mange Blom=ster der aff forderfvede. Hvilcke Aar at Fructe=træerne blomstrer meget / samme Aar Auffler Bjerne mange Vnger / oc Sværmer smuckt tjlige. Mand kand oc komme Bjerne til hielp / saa at de Aufle mange Vnger oc disz tjligere

68 styrelsen

69 væрге, forsvarer

70 modløse

Sværme / oc skal mand gjøre det strax de begynder at flyffve ud i Fasten⁷¹.

Mand skal tage i et reent Kar / reen Brøndvand / oc kom=
me Terpentin der udi / oc røre stedse der i med en Træ=
Spaan et Qvarter af en Tjme / oc klare saa Vandet ofven
aff / oc til en Pegel⁷² saadan Vand / tage tu skeefulde

At hielp
Bjer saa
de faa man=
ge Vnger.

71 de 40 dage før påske, begyndende med askeonsdag, som er onsdagen efter fastelavnssøndag

72 pægl = $\frac{1}{4}$ pot dvs ca $\frac{1}{4}$ liter

[13] god Rinsk=Vjn / der i skal mand smelte got Honnig / saadan som det kommer fra Bjerne / førend det bliffver klaret eller skiæret; Jo mere Honnig mand tager / jo bedre det er. Her aff skal mand offte giffve sine Bjer at [14] æde. Haffver mand Kuberne neden til obne / da kand mand tage et stycke aff en tom Voxkage / oc giffve dette Honnig der udi oc sætte det ind til Bjerne / men ere Kuberne neden til luckte / da tager mand Hylde Kieppe / skiærer den halffve deel langs bort / tager Margen ud⁷³ / giffver Honniget der udi / oc stinger det giennem Flyfve=hullet indtil sine Bjer.

Item⁷⁴ mand skal først udi Maymaanet tage Faare Melck / oc tit oc ofte stryge den med en Feder⁷⁵ trint=omkring Flyffvehullene paa Kuberne.

Tjden naar
Bjer ge=
menlig
sværme

Tiden om Aaret naar Bjerne her i Landet plejer at Sværme / skeer sidst udi Maymaanet / dog ickon de aller=sterckeste Bjer / ellers udi *Junio* / oc indtil hen om S. Margarethæ Dag⁷⁶ er den gemeenste Sværme Tjd her i Landet / hvor der ere mange Fructe Træer eller Skow hafver de om Margarethæ Dag aff Sværmet / men paa den baar Hæde⁷⁷ / som slet ingen Træer ere varer det indtil hen om S. Jacobi Dag⁷⁸ / hvad der kommer effter det duer slet intet. Det skeer oc undertjden at der svær=mer Bjer udi *Martio* oc *Aprili* / men det er icke for Eyer=mandens beste: Thi de formeerer dem icke / men drager slet bort ud af Kuben de falder icke heller udi Træer som andre Bjsværme / men førend de fløyer ud aff Kuben / veed de altid tilforn deris Bolig hvort de vil flytte hen

Om Bjer
som svær=
mer udi
Martio oc
Aprili.

73 trykfejlen var ug

74 ligeledes, fremdeles

75 fjer

76 den 13 juli.

77 bare hede

78 den 25. juli

til andre Bjer; Oc paa den Tjd kand mand icke stocke dem udi tomme Kuber / effterdi de ingen Honnig finder i Marcken førend udi *Majo*. Aarsagen hvorfor de saale=dis drager ud er / at de enten hafver haft Mangel paa underholdning / eller hafver haft giester af Muus eller andet saadant / eller Vinterqvarteret hafver icke vel [15] behaget dennem; Der som saadanne Bjer komme flyfven=de til en andens Bjer / da er det raadeligst / at mand naar de først falder paa Kuben / strax napper Giæsternis Visel bort / eller bidis de oc strider lenge med hverandre / om ellers Bjerne duer noget de falder paa. Men naar den fremmed Visel bliffver borttagen / bekommer de gierne Qvarter / fordi de haffver noget med sig at føre.

En frem=mede Visel skal bort=tagis i Martio oc Aprili.

Belangende⁷⁹ den rette Sværme Tjd / da / som før er sagt / fanger den an udi *Majo* / naar Vjselen er nu Rjg nack paa Honnig oc Bjer / oc haffver nu en Vng Visel til rede / da lider⁸⁰ hand den icke lenge / saa begynder hand at giffve Tegn fra sig / naar det snart skal være; Nogle første Sværme henger sig om Aftenen uden for Kuben udi store Klynger / oc det nogle Aftener / oc naar de om Dagen effter vil giffve Løs / forandre de gemeenlig saadanne Klynger / oc henger somme Tjd saare Spitze / lange oc smalle / saa de offte falder ned paa Jorden. Sommetjd drager de paa det næste slet⁸¹ udi Kuben om Aftenen tilforne; Dog skal mand ocsaa der hos vel gifve act paa deris Røst oc Brummen: Thi enddog de Brumme alle paa denne Tjd om Aaret / saa ophøyer dog den / som om Dagen efter vil Sværme / sin Røst en Tone høyer end de andre / oc skriger aff alt Mact / Nogle iblant dem Raaber som de ville strax til at Sværme: Er det saa got Vejrligt om

Om Tegn at kiende naar de første Sværme vil giffve løs.

79 angående

80 tøver, venter

81 på næste klokkeslæt til kuben, hvor de var aftenen før.

Vnge Bjer
tager med
sig saa me=
get de
kand føre.

Dagen effter / da maa mand vente dem. Naar nu Dagen er kommen at det nu skal være med dem / da begynder nogle aff dem uden paa Kuben i Rad effter hver andre at staa med Rumpen op i Væjret / lige som det vaar nogle smaa Feldtstycker⁸² / oc giffver en høy Liud oc Røst fra sig / paa det sidste begynder [16] nogle at løbe ind oc ud / der løber oc nogle imod hver andre / recker Munden sammen / lige som de vilde sige hver andre noget Nyt : Nogle staar stille paa et sted / oc snurre runden omkring / skiælfve oc ryste sig. I det samme begyndis da endelig saadan⁸³ en Vreflen⁸⁴ ud oc ind / saa behendig / at mand neppelig kand see hvilcke der løbe ud eller ind / oc da skillis de fra hver andre / de som skal følge den ny Kon= ge fra dem som skal bliffve udi Kuben tilbage. Saa *pro= viantêre* de dem med det samme / thi en hver Bj som skal vandre / tager saa meget med sig som den kand føre / ligesom en from formuendis Fader / naar hand sender sit Barn bort fra sig / da lader hand det icke reyse tomhændet bort / men deeler med hannem aff sin Forraad / sin Næring der med at anfange⁸⁵; saa lader ocsaa de gam= le Bjer godvilligen de unge tage saa meget med sig som de kunde føre.

Naar de nu haffver *proviântêret* sig / oc skildt sig fra de Gamle / til den ny Konge / begynder da for Troppen at flyve hefftig uden for Kuben / oc ungefer⁸⁶ midt udi Sværmen da begyndis en meget hastig Renden paa Kuben / oc mest aff Drener / i det samme er Kongen for haanden / hand flyffver icke saa hastig fra Kuben som de andre / men spatzerer med sit Selskab offte langs oppaa Kuben /

82 feltkanoner

83 trykføjlen var sådan

84 vrimlen

85 begynde

86 omtrent, så nogenlunde

førend hand flyer løs / saa hvo der vil kand vel tage han=
 nem paa Kuben / oc sætte hannem i Viselhuset / oc naar
 saa nogle Bjer begynder at falde / strax henger Visel=
 huuset med Kongen der iblant / saa bliffver Sværmen
 disz snarere sancket / det haffver jeg ofte giort. Naar
 Viselen da er udaff Kuben / da haster alle mand / thi en
 hver vil være hannem nest⁸⁷ / oc far de da [17] udaff
 Hullet / ligesom mand skiød dem ud med en Vandsprøyte /
 siden flyffver Kongen offver Kuben i en Kreds runden
 om / indtil mesten all Hoben er sammensancket udaff
 Kuben; der følger oc mange Bjer aff Kuben med dem /
 som kaldis GeleydeBjer⁸⁸ / fordi de ledsager dem paa
 Reysen / men strax den ny Konge med sin Hob begynder
 at falde paa et steed / da flyffver de strax tilbage til
 Kuben igien.

Kongen
 kand fan=
 gis oc ind=
 sættis.

Hvo vil her berette mig / hvorledis en hver Bje kand
 kiende sin egen Herre / oc under hvilcket Regimente den
 befindis; thi jeg haffver hafft den Kube / som tre Dage
 effter hver andre hver Dag haffver giffvet en Sværm /
 som ofte skeer / her maa nu endelig hver Bj kiende sin
 Herre / ellers haffde de fuldt alle tillige med hver andre.
 Her falder icke Viselen først paa Stæden / som mange
 meener / men der falder altid nogle Bjer først paa
 Steden / som mand kalder Speydebjer / deris Embede er
 at de opleder oc udspeyder et Losamente⁸⁹ for dem oc
 deris Konge; Naar de nu ere faldne sammen udi en
 Klump / da ere strax Geleydebjerne bortdragne / oc
 Spejdebjerne ere strax ude at opsøge en Bolig / hvor de
 acter at *inquartere* deris Konge med sit Selskab / om
 mand icke med det første selff forskaffer dem Losamente.

Hver Bj
 kiender sin
 Visel.

⁸⁷ nærmest

⁸⁸ geleyde = gelejde, ledsage eller følge

⁸⁹ opholdssted, bolig

Dette er nu allene at forstaa om de første Sværme som Kuben giffver om Aaret / thi Efftersværme de haffver et andet oc vissere Tegn som de giffver fra sig / som er / at den gamle Visel driffver oc jager den unge Visel i Kuben / saa mand kand høre den unge Visel tude oc skrige udi Kuben om Afftenen / undertiden to eller 3 Afftener før hand vil frem / dog kand mand vide det paa hans Stemme / naar det om anden Dagen effter [18] skal være med hannem; thi da fløyter hand meget ungt oc kleint / en heel Tone høyer end de andre Afftener / ud / ud / ud / ud / ud / ligesom en blæste i et Jegerhorn / oc da maa mand vente dem om Dagen effter / oc er det meget snart giort med deris Sværmen / de holder heller ingen Tjd / oc sværmer saa snart naar Solen icke skinner / som naar hun skinner allervarmest / saa snart om Morgenen tilig / som om Afftenen silde. Thi den gamle Vise lader hannem ingen Roe haffve / indtil hand viger / oc bliffver offte den unge Visel bidt ihiel aff den gamle / naar hand icke vil flytte. Saadanne Efftersværme kommer offte frem i Regenveyr / naar Lufften ellers er noget varm.

Nu gaar det oc med deris Sværmen til paa adskillige⁹⁰ Maneer; nogle falder strax / oc lader godvilligen handle med sig; andre sværme ud oc ind nogle gange / om mand end skjønt haffver dem i Kuben / drager de dog hiem igen / dog skeer det meere med Efftersværme end Forsværme; fordi Efftersværme haffver gemeenlig flere end en Visel / saa henger da somme Bjer den ene Visel effter / oc somme den anden / saa de falder oc offte i adskillige Hobe / hvor offver foraarsagis stor *Confusion* iblant dem / saa de drager alle hiem igjen: offte formercker de Vejr oc mørck Sky / Regn eller andet / hvorfor Viselen sig befrycter oc flyffver / idet de endnu sværmer / tilbage i Kuben igjen.

Hvorfor
mange
Sværme
flyffver
tilbage i=
gien.

90 forskellige, mangfoldige

Item / det begiffver sig offte / at Viselen fattis et Vingeblad / paa den ene Side / oc kand icke flyffve vel / undertiden falder hand strax ned uden for Kuben i Gresset / oc hiel= per Bjerne hannem op i Kuben igien hvordan de kand. Saaledis haffver jeg offte befundet det / da haffver [19] jeg om anden Dagen bred et Lagen neden for Kuben at hand er faldet der paa / eller jeg haffver taget hannem fat paa Kuben / førend hand kom til at flyffve / oc baaret hannem saa hen til Bjerne / hvor de begynte at falde.

Tit oc offte finder mand Viselen saaledis i Græsset: undertiden ere der nogle Bjer hos hannem / oc da san= ckis Sværmen effter Haanden til hannem / thi hand maa sidde hvor hand vilt / men er der slet ingen Bjer hos han= nem / da skal mand bære hannem til Sværmen / hvor den henger / ellers drager de strax hiem igien / oc offte slet⁹¹ forlader den samme vanfør Visel. Thi saa lenge Bjerne saaledis sværme / oc icke endnu hos Viselen haff= ver sat sig fast / da lader de sig nocksom giecke⁹² / oc en anden Visel tilføre / men effter de haffver sat sig i en Klump / oc lærd ret at kiende hannem / da viger de icke fra hannem til nogen anden Herre.

Her er oc mange got Folck som meener / at de vil holde Bjerne op der med / at de tincker⁹³ paa et Becken eller andre klingende Tingester: en hver maa holde her aff hvad hand vil / mine Bjer gjør jeg aldelis intet / thi naar de sværmer først udaff Kuben / flyffver de icke læt= teligen bort; thi indtil de alle effter hver andre kommer udaff Hullet oc sanckis sammen / bliffver de trætte / oc falder lætteligen.

Om Vise= len falder i Gresset oc kand icke flyffve.

Saa lenge Bjerne sværmer / kand man gifve dem en anden Visel.

91 slet kan have flere betydninger, her 'kort og godt', 'uden videre'

92 spille et puds, bedrage, vildlede

93 frembringe lyd ved slag på et metalbækken

Hvorfor
Bjerne
flyfue bort
for mange.

Men at Bjerne flyffver bort for mange / er denne Aarsag;
der giør den ene den anden vjs paa / at naar Solen skinner
varm / da kand mand intet røre ved dem / oc vil saa lade
dem sidde indtil Aftenen / at Solen kommer fra dem:
Naar nu Speydebjerne hafve opsøgt en bolig eller [20]
Losamente / da bier de ikke effter Bondens Kube / men
staar alle tillige op / oc da kand ingen Becken eller tincken
holde dem / naar de veed hvort hen de vil. Dog giøris
det offte behoff at mand slaar paa Becken / thi der boer
udi en By fleere som haffver Bjer end en Mand allene /
hvis Bjer nu sværmer / hand pincker paa et Becken / paa
det / at dersom Bjerne fløye i en andens Hawe / hand icke
da skulde sige det vaar hans Bjer.

At komme
Bjerne til
at sætte sig

Men hvad Bjerne kand forhindre / at de icke stiger for
høyt op / eller flyffver for langt bort / er dette / at mand
tager Muld Jord / riffver den vel mellem hænderne / læs
de største Steene der aff / oc slaar op iblant Bjerne naar
de vil flyffve for høyt i Væjret / strax meener de det Regner
oc lader sig strax næd oc setter sig / saaledis kand mand
oc haffve Vand staaendis udi en Spand / binde saa en
Knippe lang Halm hart tilhobe / oc dyppe det udi Vandet /
oc stencke der med op iblant Bjerne / dette kommer dem
endda snarere til at falde end Jord. Dog kand mand alle=
vegne faa Jord / men Vand kand mand icke saa lide⁹⁴ haffve
allevegne.

Disse middel hielper meget naar Bjerne Sværme før=
ste gang udaff Kuben / men som før sagt er staar de op
uden for Kuben / saa ere de alle tillige snart oppe i Væjret /
thi de behøffver da icke krybe først udaff Kuben effter
hver andre / at alle disse middel intet hielper / dog skal
mand følge dem / thi Vjselen kand icke altid flyffve saa

94 føle sig sikker på at, stole på at

lenge som Bjerne / saa de setter sig igien inden de kommer paa steden som de vil være.

Kand mand oc tjilg nock fornemme hvort de acter at drage ind / da kand mand forhindre dem Vejen / oc [21] det udi effterfølgende maade: Vil de ind udi⁹⁵ en Kube til andre Bjer / da tag et Forklæde eller en stor Linklud / oc bind det strax ofver Kuben / enten fanger du Viselen der paa / eller de falder strax der hos tilsammen / saa du kandst handle med dem som du vilt / lad dog Ljn Klæ= det icke henge forlenge / thi alle Bjerne som komme aff Marcken oc hør til Kuben falder der offven paa. Er det udi Huule Træer eller gamle Muure de acter at drage ind / da stopper mand Hullene slet⁹⁶ til / førend de kommer der ind / thi de setter sig gierne først uden fore indtil Speidebjerne for rensset oc udpudtset Boligen saaledis blef en Bjesværme forfuld fra Roeskild indtil Kornerups= Lund / som er en Mjlveis / oc bleff forhindret at den icke kom ind udi en Huul=Æg⁹⁷ stocked oc ført tilbage til Roeskild igien.

In Summa / det er det fornemmeste / at den som tager vare paa Bjer vel kiender Viselen / saa hand / om det hende sig / kunde søge Viselen op om hand fornam⁹⁸ / at hand icke vaar hos Sværmen. Thi de falder paa saa mange maneer / at det er u=mueligt at skriffve en vjs maade for; Men der som nogen vil haffve Gaffn aff sine Bjer / skal hand endelig i Sværmetiden selff være hos dem / oc endelig maa hand kiende Viselen for mange aarsagers skyld / som udi effterfølgende Capittel er nogen= ledis at erfare / thi kiender hand Viselen / oc er tilstede naar de begynder at Sværme / kand hand fange den paa

At forhin=
dre Bjer
deris Rei=
se oc fore=
hafvende

Hvo der
vil haffve
Gaffn aff
sine Bjer /
bør at kien=
de Viselen.

95 trykfejlen var uid

96 uden videre, helt og holdent

97 en hul eg

98 fornemmede, havde indtryk af

Kuben / om hand vil / saa kand hand komme Bjerne til at falde noget nær hvor hand vil / dog haffver den som haffver mange Bjer / icke altid Leylighed oc stunder der til / fordi der kommer offte 2 / 3 / eller fleere Sværme effter [22] hver andre / saa hand haffver for kort betenckende / thi de vil gierne altid falde sammen / oc da vil de enten hastig stockis eller skillies ad / som i efterfølgende Capittel kand erfaris.

Bjer som
ere fløyne i
hule Træ=
er / at ud=
driffve.

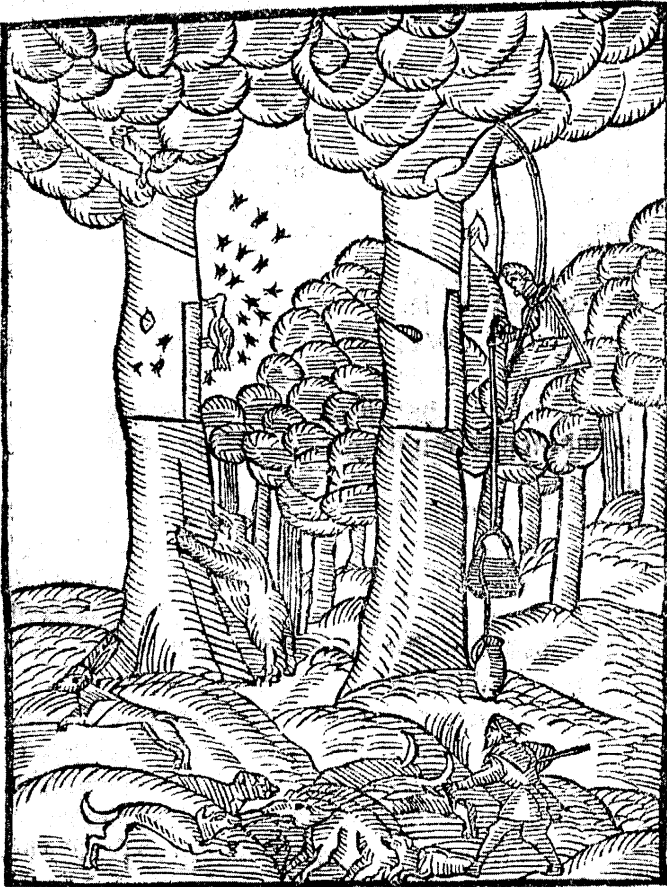
Der som nu nogen fant en Bje Sværm udi et Huul=Træ / oc hand vilde haffve dem der ud / da skal hand først erfare om den sidder ofven eller neden for hullet som den er kommen ind af / bor saa med en Naffver⁹⁹ et Hul ofven for Bjerne indtil dem / oc giff saa Røgen ind ad det Hul som de kom ind ad: Men sider de neden for Hullet / da bore et Hul indtil dennem neden for som de sidder / stick et Hylderør der udi / oc lad enden gaa vel uden for / haff saa ved Haanden en Krucke eller Potte med Ild / oc leg tørt Koemøg paa Ilden eller andre Spaaner / stick enden aff røret udi Potten / oc leg ofven en Vaad Klud omkring / oc tving Røgen indtil Bjerne. Vil de icke vige da strøe ickun lidet Svofvel paa Ilden / saa faaer de ende=lig til at forlade steden / saa Sværmer de ud oc setter sig et steds som andre Bjsværme / saa skal mand strax lucke Hullet til paa Træet / oc stocke Bjerne: Oc dersom de haff=ver siddet nogle Dage udi Træet / skal mand om tu Dage lucke Hullet op igien / saa henter de hvad der bleff tilbage efter dem i Træet / dog kand mand det icke anstille paa andre tider om Aaret / uden saa lenge Sværme tiden varer / oc Bjer kand stockis udi tomme Kuber; thi saa lenge der er icke fuldt op for dem i Marcken / kand de udi tomme Kuber intet an fange at Arbeide.

99 stort bor med lang rendeforment spånille, til store huller i træ fx hjulnav

[23]

Det fiende Capittel.

Hvorledis Bjesværme afftagis af Træerne
stockis oc indsettis udi Kuber

Heedesto=
cker.

DEr ere adskillige slags Kuber: Vdhugne Stocke /
huule Trunter¹⁰⁰ udaff Fiæle sammen slagne /
ligendis / oc offverendestaaendis Stocker / oc
udi nogle Lande / brugis de paa en / udi andre maneer /
saa ere der oc sommesteds store Hæder¹⁰¹ oc Skowe /
hvor ingen By ligger nær hos / hvor de hugger oc
indhuuler Træerne som de staar oc Groer / oc der udi
holder Bjer / der veed hver Bje voctere¹⁰² sin Platz / hvor
udaff hand giffver Øfrigheden en visz deel Honnig til Leye
/ saa maa¹⁰³ hand udhugge huor mange Træer hand vil /
der holder de den skick / at ingen maa stocke nogen
Bjesværm / men hand skal lade den flyffve hvort hen den
vil: Hvorfor en hver imod Sværmetiden sine Stocke
berede oc Putzer det beste hand kand / oc haffver de der
adskillige slags Smæ= relser / hvor med de smører
Stockene / oc der med forlocker Bjerne fra hin anden /
men alt saadant bliffver her i Landene intet brugeligt / er
derfor u=nødvendigt at beskriffve.

Staaende
Stocke.

Paa andre steder brugis udi Hawer nogle staaendis
Stocke / de ere udhugne lige som de andre / paa Hædere /
oc staar paa Jorden paa aflagde / afflobne Mølle=Steene
eller andet saadant / dem kand mand bag til oplucke / oc
driffve Bjerne med Røg for ud aff flyffve Hullene / oc
handle saa med Honniget som mand vil.

Lejre eller
liggende
Stocker.

Paa nogle Steder brugis Læjre Stocke eller liggendis
Stocke aff udhuulede Trunter / ere obne udi begge ender /
oc passede en Bond eller Fiæl¹⁰⁴ udi hver ende / saa
mand kand vende frem hvilcken ende mand vil /
saadanne kand mand ocsaa slaae sammen aff fire Fiælle /

100 trunte betyder egentlig et stykke træstamme

101 heder

102 skovbiavlere

103 trykfejlen var man

104 især om bræt af ringe størrelse, tykkelse eller værdi

oc passe der en Fiæl udi hver ende / saa at mand kand tage [25] den ud / naar mand enten vil stocke Bjer / eller tage Honnig fra dem. Saadanne brugis udi Skaaneland / oc ere blant Træstockerne de allerbeste / fordi de staaende Stocke staaer ofver ende saa høyt som en Karl er høy / oc ere lettelig omblæste aff Storm / vil oc haffve meget rom; Men disse Læjgre Stocke ligger ungefer 3 qvarter¹⁰⁵ fra Jorden / oc om behoff giøres / kand mand ligge tvende Radde paa hver andre. De ere ungefer halff anden Alne lange / oc en halff Alne¹⁰⁶ vide / nogle større / nogle mindre. Disse ere de allerbeste hvor mand kand Bjerne Honniget fra skiære / fordi at mand hvert Aar kand vende dem om / naar mand hafver skaaret Honniget fra dem / jeg brugte dem oc self udi Begyndelsen / førend jeg lærde dette Lands Leylighed / thi jeg vilde ingen Bjer slaa ihiel / men skiære Honniget fra dem / oc lade dem leffve / men effterdi her udi Siælland icke Groer nogen Liung¹⁰⁷ / hvis Natur er at de Blomstrer om Effterhøsten / hvor aff Bjer / effter at Honniget er dem fra skaaret / kand drage deris Kuber inden Vinteren fulde aff Honning igien / thi Qvæget æder icke denne Vrt / saa hun blomstrer indtil udpaa Vinteren / da maatte jeg min Fraskæren effterlade / oc bruge dette Lands Maneer / hvor til disse Kuber / bunden aff Langhalm med Hasselspaaner / ere de allerbeqvæmmeligste. Saadanne Halmkuber brugis mangededs udi Tydskland / sønderlig hvor der ere store Heeder som denne Liung groer / der tager de disse Kuber / naar Bjerne haffver affsværmet / oc de hafver hart ad¹⁰⁸ halffparten aff Honniget udskaaret / paa en Vogn / lucker flyffvehul=lerne til / oc om Afftenen fører dem ud paa Heeden / saa

105 qvarter = $\frac{1}{4}$ alen her totalt $\frac{3}{4}$ alen = ca 0,45 m

106 $1 \frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$ alen = ca 0,9 x 0,3 m

107 lyng

108 næsten, nær ved, skrives også hartad

langt borte / at Bjerne kiender icke deris Fluct / der lader de dem vocte oc bliffve staaendis [26] / indtil om S. Mor=tens Dags¹⁰⁹ Tjd / saa kand de drage Kuben ald fuld aff Honnig igien / saa de om Foraaret atter kand skiære tre= die Parten fra dem. Men her udi Sieland kand ingen haff= ve Gaffn aff at hand skiær fra Bjerne / fordi mand kand intet tage fra dem saa lenge de giør Vnger / som er unge= fer om S. Jacobi Apostels Dags¹¹⁰ Tjd / effter den dag findis der icke mange Blomster / enten paa Engene eller udi Hawene / hvor udaff de kand drage Kuben fuld igien. Der haffver oc vel fleere got Folck forsøgt det / oc haffver jeg seet paa atten Kuber / som om Effterhøsten noget silde bleffve beskaarne / oc falt strax Regn oc Kuld ind der effter / saa vaar det ocsaa en streng oc lang Vinter ud paa Foraaret / saa der bleff icke en eniste Bj leffvende udi de 18 Kuber. Der hafver ocsaa paa en anden sted her hart¹¹¹ hos / en Skonsk Mand paa tolff Aars Tjd holdet Bjer udi Leyrestocke / oc haffver ingen Tjd lagt nogen øde / men hvert Aar skaaret noget fra dem / oc haffver dog aldrig hafft høyere end fem; men nu denne Sommer vaar ickun to aff dem / oc ingen sværmede der aff / saa hand faar at offvergiffve¹¹² sin Fraskiæren / om hand vil haffve Gaffn aff dem. Alt udaff den Aarsag at Bjerne her i Landet haffver intet at drage udaff om Effterhøsten / oc forbedrer sig ingen Bjer her i Landet paa Honnig efter Bartholomæj dag¹¹³ / eller oc i det seeniste effter Ægidij Dag¹¹⁴ / thi da tagis Bjerne aff her i Landet. De som nu bliffver Honnig fraskaaren / skal først i tilkommende Foraar opfylde Kuben

109 11. november

110 25. juli

111 været svært, hårdt

112 opgive, give afkald på

113 24. august

114 1. september

igien / hvorfor de sværme meget silde / eller oc slet intet.
 Fordi den gamle Visel lader ingen Sværm / førend hand
 er selff rig nock / oc haffver Kuben fuld.

Bjer gifue
 ingen
 sværm fra
 sig førend
 de haffver
 Kuben
 fuld.

Der imod de Bjer som beholder Vinteren offver [27]
 hvad de haffver / fortære derfor intet meere der aff / end
 de haffver behoff / oc hvis de Sommeren offver haffver
 indsancket / aff det Pudder som de giøre Vnger udaff /
 er altid / giemt nederst udi de Kager / som gemenlig
 bliffver bortskaarne. Det haffver nu disse først om Aaret
 i forraad / oc saa snart de kand faa Vand / kand de strax
 begynde at arbejde / oc aufle unge Bjer / hvorfor de
 ocsaa kand være færdige at sværme i rette Tjde.

Nu spørgis der / hvilket gaffner en Huuszvert meest /
 enten hand holder Stocker / eller oc aff Kuber beskiærer
 sine Bjer / oc bekommer¹¹⁵ med *pericul*¹¹⁶ en ringe ting
 Honning aff dem / oc maa tilkommende Aar / enten en
 silde Sværm / eller oc slet ingen forvente / Eller at hand
 lader dem bliffve ubeskaaren / oc faar da gemenlig to
 Sværme aff hver Kube / som atter kand sættis til at staa
 Vinteren offver igien / saa faar hand gemenlig den tredie
 Sværm der til? Nu kand hand tage den gamle Kube bort
 altsammen / ligesaa oc den tredie Sværm / Skeer det icke
 udaff alle /at de giffver tre / saa skeer det dog aff de flee=
 ste / det holder jeg sandelig her udi Landet for gaffnligst
 oc best for en Huuszfader at være. Dog der som nogen
 boer paa saadanne Stæder / som denne forsagde Liung
 groer / eller haffver Lyst til at forsøge det med Stocker
 eller Trunter / skal hand for alting see vel til at de ere
 reene / oc icke ere Ormestungen / oc at de icke lucter
 raadne / moen¹¹⁷ eller skimlede / oc feye oc kratte dem vel

Spørsz=
 maal.

Huorledis
 Stocker
 oc Kuber
 rensis.

115 får, opnår

116 risiko

117 muggen

ud med en Krattebyrste / eller anden stumpede Kost / saa at der ingen Veggeluus / Æderkopper / Myrer / Muselorte eller sligt / findis der udi. Dette er oc at forstaa om Kuber / at mand dennem i lige maade rensen / haffver [28] der været Bjer udi tilforn / da haffver mand icke behoff at gnie dem med Vrter / men vil mand lade giøre nogen aff ny / da er det blødigste Træ det beste / som er: Sæll¹¹⁸ / Elletræ oc Piletræ / dog haffver jeg oc seet dem aff Bøg oc Egetræ.

Vrter /
hvor med
Stocker
oc Kuber
gnies.

De Vrter med hvilcke saadanne ny Stocker eller ny Kuber skal gniis er hvilcken mand af efterfølgende Vrter hafver først ved haanden: Den allerbæste Vrt her til er Timian / dernest Vild=Timian / som kaldis Jomfru Mariæ Sængehalm / Fennickel / Katost / Bladbiug / Døffve=Nelder / hafver mand Vox aff Kaggerne sammen knuget førend det smæltis / saa kan mand gnie Stocken der med / det er det allerfornemmeste oc beste / oc nest efter Voxet er Timian oc bruger jeg den alleene oc ingen anden Vrt.

Huorledis
Bjer sæt=
tis udi Lej=
re Stocke.

Naar nu Læjre Stocken saaledis er bereed / strax skal den ene Bond / som skal være fremmerst / hvor Bjerne det Aar skal hafve flyffve Hullet / settis fast ind udi Stocken / oc leg saa Stocken hen som den skal blifve liggendis: Naar dig nu tyckis en god Forsværme / de smaa effter sværme kand intet besticke der udi / thi de faar icke nock at føde dem selff ofver Vinter / da hafver du icke behoff at flytte Stocken til Sværmen / men tag en Bjekube / som er aaben udi begge enderne / dog ofven i den spidtz ende skal hun hafve et Hul / icke større end mand kand stinge sin Arm der igiennem. Naar du nu vilt stocke Bjerne / da stop det lidet Hul til ofven paa Kuben med et Klæde / stock saa Bjerne der udi / ligesom de skulle altid blifve der udi / set dem paa en Stoel indtil om Aftenen / tag saa Ku=

118 ordet bruges både i forbindelse med pil og med røn

ben gaa der med til Læjre Stocken / luck det øfverste lidet Hull op oc stick den spidtze ende [29] med det lidet Hull / bag ind ad Stocken / oc driff saa Bjerne med Røg af Kuben oc i Stocken saaledis: Tag et stycke Bøg Svomp¹¹⁹ / tænd Ild der udi / oc holt det i den videste ende paa Ku=ben / saa skalt du see lyst / at de løber godvilligen udi Stocken / uden ald Visel fangen eller andre *molestier*¹²⁰. Men saa lenge Solen skinner varm / lader de sig icke saa vel drifve med Røg / de gaar oc aldrig saa villig udi Læj=re Stocke eller liggendis Trunter / som udi staaendis Sto=cker eller Kuber. Naar de nu ere der inde / da set oc saa strax den baggerste Fiæl eller Bond for / oc med halffpart Lær oc halffpart Koemøg vel sammen slagen / kline dem strax til / ellers søger de hullene op oc vil flyffve der ud oc ind.

Vilt du nu haffve at Bjerne skal sette Kaggerne langs hen ad / saa tag nyt Vox / kom det udi heedt Vand / oc gjør saa trinde smalle Voxlius med reene hænder saa store som smaa Gaase=Pinde¹²¹ / oc kljn langs hen ad ofven udi Stocken / thi ligesom du kljner dette Vox an / lige saa Arbeyder Bjerne efter oc setter deris Kagger / oc ere de diszbedre at skiære Honniget fra / hvor om meere er at see udi det 8 Capittel.

Nu vil jeg oc korteligen formelde om den maneer som jeg bruger selff / oc aldrig vilde bruge anden maa=de / enten en eller anden slags Stocker / om jeg end skønt vaar paa de steder / som Bjer kunde fra skiæres. Fordi de Kuber / om hvilcke udi denne liden Bog meest hand=lis ere aller behendigste til at Stocke / Flytte oc Afftage / oc ere reenlige oc varme / oc gaaer Bjerne heller der udi /

119 svamp, formodentlig fyrsvamp

120 besværligheder

121 betyder sandsynligvis den nederste hule del af penneposen i gåsens svingfjer

Hvordan
Bjrkuber
skal være.

Alle Ku=
ber skal i=
cke alle væ=
re lige sto=
re / men ef=
ter som
Svermen er

Om Ku=
berne som
offven til
ere obne
oc lucte
neden.

end udi Træer; Oc samme Kuber skal være Bonden af
reen Langhalm med Haselspaaner / det haardeste oc [30]
tætteste mueligt kand være / oc skal de være halfftrede¹²²
eller tre qvarter¹²³ aff en Siælends Alne¹²⁴ vide inden i /
der som de ere videste / oc Høyheden ungefer¹²⁵ 3 Qvarter
aff en Alne oc lidet meere / de skal være aldelis lucte off=
ven til / oc nederst atter noget inddragne / i alle maade
paa skickelsen som et Hønst Eg er skabt / om der vaar en
Plade aff den tyckeste ende aff skaaren / som udi Figu=
ren¹²⁶ nogenledis sees kand / dog skal icke alle Kuber
være lige store / fordi at undertiden flyfver tu Sværme
sammen / oc behøfver da en stor Kube / ja en stor
Forsværm maa haffve en større Kube end en liden
Eftersværm / som aff Bjer er Svag: Men de Kuber som
ellers ere brugelige her i Landet / oc ere obne ofven til /
oc med en luct Bond ne= den til / ere icke nær saa nyttige
oc beqvemme / thi først ere de onde fordi at Bjerne ey
lettelig i dem kand stockis: for det andet kand mand oc
icke rense under bjerne / oc kand mand hvercken see til
dem om de skader noget / oc enten gifve dem noget /
eller tage noget fra dem / fordi Bjerne begynder deris
Arbeyde aff første at sette aller= øfverst udi Kuben /
derfor om mand vilde tage Luget ofven aff / da bliffver
deris Arbeyd hver gang forderfvet / ja at der ocsaa
mange ædis oc forderfvis af Orme / for mange som
bruger samme Kuber / det kommer der af / at Bjernis
affgang blifver liggendis inde paa Bonden i Ku= ben hos
dem / uden hvis de selff udslæber / oc ligger det offte
saa fast / at mand det neppelig med en Kniff kand
affskrabe / naar det nu en Sommer offver blifver liggendis

122 2½

123 tre qvarter = tre kvarter = tre fjerdedele

124 1 alen = ca 60 cm

125 omtrent, noget nær

126 der er ikke nogen figur i den originale bog

i saadan varme som hos dem er / voxer der Orme udaff.
Til alt saadant ere de Kuber som neden til ere obne langt
bedre end de andre.

Naar mand nu vil stocke eller indsette en Bjesværm /
[31] skal Kuben alt være ferdig oc bereed / oc skal der
stickis tvende Spjle¹²⁷ eller Pinde saa tykke som en liden
Mands Finger tvert igiennem Kuben kaarsvjs / ofven fra
maalt et qvarter aff en Alne ungefer / det styrcker oc hol=
der deris Kagger / at de icke lætteligen aff skiuder om
Sommeren i store heede¹²⁸ / eller oc naar mand flytter
dem aff sted / oc skal samme Pinde icke for nær aff skæ=
ris / men et Finger=Læd langt paa begge siderne gaa
uden fore / paa det / naar mand vil tage Honnig aff / at
mand da med en Knibetange kand drage dem ud igien.

Er nu Kuben ny / saa der haffver icke tilforn været
Bjer udi /skal den gnies med forbemeldte Vrter at den
lucter vel.

Naar der nu en Bjsværm er falden / oc du tyckis at de
begynder at vilde knyttis oc blifve noget stille oc Viselen
er hos dem / thi saa lenge at Viselen er icke hos hoben /
da løber de alle effter haanden ofven ud / oc flyffver fra
hoben igien oc ere meget u=rolige: Oc saa lenge de ere
saa u=rolige / da er Viselen icke endnu falden / eller lig=
ger en anden steds i Græsset / eller / som offte skeer / er
fløyen Hiem igien. Der gielder det nu / at mand seer vel
til at mand faare Viselen med udi Kuben / det første de
stillis nogenledis / da giff dig strax til dem / fordi de
sticker icke nær saa meget i den første *furi*¹²⁹ / som naar
de hafver slet knyt dem fast sammen / de falder oc hen=

Huorledis
Kuben
skal bere=
dis.

Viselen er
icke altid
hos Ho=
ben første
gang.

Bjer sti=
cker icke
saa meget
af første /
som naar
de haffver
knyt sig
fast.

127 tynd stok eller pind især til at udspile noget

128 dvs. at tavlerne ikke skrider i sommerens hedebølger

129 raseri

ger sig paa saa mange maneer / at mand icke kand fore=
skriffve en visz maade / hvorledis de skulle stockis eller
handlis / dog kand mand vel her udaff fornemme de flee=
ste maneeringer.

At skiere
Greenen af
med Bjerne.

Ere de faldne oc henger paa en Green som mand
kand affskiære / da skiær Greenen smuckt sacteligen aff
med Bjer oc alt / leg den smuck sact ned i Græsset / eller
[32] paa et reent Ljnklaede / styrt Kuben der offver / oc
slaa et Laggen ofver Kuben / saa løber de selff ind / oc er
det den lystigste maneer.

At ryste
dem ind i
Kuben.

Ere de faldne paa en Green / som mand icke kand / el=
ler vil affskiære / da holt Kuben udi i den venstre Haand /
oc leg eller heng et Linklaede bag ved Kuben paa den
venstre Arm / holt saa Kuben neden for eller under Bj=
sværmen / oc ryst dem ind i Kuben med en hast / oc tag
strax Lagenet med den høyre Haand / oc drag det offver
Kuben / eller flyffver de ud igien / men strax det bliffver
mørckt hos dem / henger de sig paa Kuben inden til /
vend saa Kuben smuckt sactelig offver end / jo sactere jo
bedre / oc styrt saa Kuben paa en Bagstoel¹³⁰ eller Skam=
mel / bred saa Lagenet offver Kuben allevegne / saa nær
som Flyffvehullet / er da Viselen i Kuben / da staar de
andre / som falder paa Steden igien / strax op / oc drager
selff effter hver andre udi Kuben / men kandst du kom=
me til / da tag Kuben / naar Bjerne der udi ere smuckt
opdragne / oc holt den ofven for de andre som sidder
igien / oc da løber de disz snarere der ind / om saa vaar
mand forventede fleere Sværme. Det første at Bjerne
hafver fornomet at Viselen er hos dem i Kuben / giffver
de en høy Røst oc Brummen fra sig / recker Bagenden i
Veyret / at mand nocksom kand vide naar Kongen er
inde. Vil de icke løbe / da tag en Nellestilcke / eller anden

At kiende
aff Bjer=
nis Røst /
om Viselen
er i Kuben
hos dem.

130 stol med ryglæn

liden Qvist / oc qviste dem saa sactelig fra neden op / fra hver andre indtil de kommer paa Gang / saa kand mand see stor Lyst hvorledis de løber ind / oc vil en hver da være den første.

Men sidder Bjerne paa et tyckt Træ / som icke kand rystis / da tag en Nellestilcke eller andet Løff / holt [33] Kuben under / hvor de henger tyckeste / oc feye de fleeste du kandst faa der udi / slaa Klædet strax ofver / oc vend saa Kuben smuckt sactelig om / som sagt er / naar de i Kuben er opdragen / da holt Kuben ofven ofver de andre / saa løber de ind med; naar du vilt tage Kuben af sted / da gack¹³¹ meget sactelig / at de icke falder aff Ku=

At feye
Bjer i Ku=
ben.

Falder Bjerne forhøyt / saa at mand icke vel kand komme til dem; sidder de paa en stor Green / som icke kand rystis / da bind en Federvinge paa en lang Stang / feye oc driff dem fra Steden / saa falder de vel nederligere: men kand Greenen rystis / da ryst dem ned imod Jorden / oc bliff veed at ryste / indtil de falder paa en anden Sted / som du kandst vel komme til dem / dog maa saadan Rysten oc Feyen alt skee med det første / førend de henger forlunge.

Om Bjer
falder for=
høyt i vei=
ret.

Henger Bjerne udi et Træ / hvor der vel en green kand mistis / da bind Greenen ved en Hysing¹³² eller Snoor / oc lad Hysingen gaa ofven for / ofver en anden Green / saug saa med en Saug Greenen med Bjerne af / oc lad dem siden sactelig siuncke ned til Jorden.

At sauge
Grenen af
med Bjer=
ne.

Falder Bjerne udi fleere end en Hob / oc er dog icke uden en Sværm / oc mand haster / fordi at mand venter fleere Sværme; da see til at du faar den ene Hob først i Kuben / holt saa Kuben til de andre / saa løber de strax tilsammen.

Om Suer=
men falder
i mange
Hobe.

131 gå

132 treslået hampesnor

Hvorfor
mand bre=
der Lagen
ofuer bjer.

Ingen lade sig ofvertale / at hand skulde lade sine Bjer
sidde indtil Afftenen / som vaar falden om Middagstjd /
fordi saa snart de blifver sanckede / oc Viselen er nu hos
dem / da drager Speydebjerne strax ud / oc søge om Bo=
lig / oc kand det Lagen mand breder paa dennem [34]
dog ingenlunde holde dennem. Da giør samme Lagen
got / først / at det skygger for Solen / oc siden / om der
kom fleere Sværme / oc mand icke saa snart kunde brin=
ge den første i Kuben / at mand de sidste i nogen maade
forhindrer / at de icke saa lige falder sammen i en Klump.
Oc for det tredie / saa legger mand samme Lagen den
Dag ofver Kuben / at der ved flyfver de som endnu ere
uden for / smuck redlig ind i Kuben efter hver andre.

Strax
mand haf=
ver de flee=
ste Bjer i
Kuben
skal de paa
Bencken
hensættis.

Det første at Viselen oc de fleeste Bjer ere udi Kuben /
da sæt dem strax hen paa Bencken / som de skal blifve
staaendis / de andre kommer vel efter; fordi behager Ku=
ben dem / saa begynder de at flyfve ud oc arbeyde den
sammeTime / oc lærer den samme Sted strax at kiende /
saa mand seer dem 2 eller 3 Dage der efter at flyffve / oc
det at søge efter Kuben / hvor ofver de beste Bjer i deris
Arbeyde meget forhindris. Mand kand oc strax erfare
om de vil blifve udi Kuben / naar mand løfter Kuben op /
oc seer paa Steden under Kuben / at de bider oc renser
aff Kuben alt smaat Halm / Skieffver¹³³ / gammelt Vox /
oc hvis de kand formaa at bide løst. Mand kand oc for=
nemme det uden paa med Ørnene / naar mand holder
dem tet op til Kuben / hvorledis de da krasle¹³⁴ oc skiære
løs inden til.

Hvor paa
mand
kand kien=
de om Bj=
erne vil
bliffve i
Kuben.

For det tredie / er dette det visseste Tegn / naar mand
seer nogle komme aff Marcken / oc hafver noget om Bee=

133 splinter, fliser, små stumper

134 give raslende eller knasende lyd fra sig

nene / eller oc hafver farffvet sig om Hofvederne paa de hvide Blomster.

Om nu saa skeer at en anden Sværm kommer for ha= stig / førend mand kand faae den første i Kuben / er det mueligt / da svøb dig med Kuben oc de første Bjer under Laggenet / oc handle med dem saa du kandst være visze [35] paa / at du haffver den Visel / som hører til de første Bjer udi Kuben / førend den anden Visel kommer indtil dig / tag saa den Kube / oc løb hen med hende udi et andet Hiørne udi Hawen / saa de sidste intet kand for= nemme brummet aff dem / handle med disse sidste lige saa / naar du est visze paa / at du ocsaa haffver denne sidste Visel udi sin Kube / da set den hen det lengste mueligt er fra den første / saa sancker alle løse Bjer sig paa stæden hvor Sværmen lagde sig aff første / løfft nu Kuberne op / oc see til hvilcken aff dem der haffver mindst Bjer / den holt til de løse Bjer / oc lad løbe ind aff dem saa mange du vilt / oc set den Kube paa sit førrige sted igien / saaledis haffver Jeg Stocket fire sværme eff= ter hver andre paa et Sted / oc inden en halff Tjme / oc deelt saa Bjerne effter haanden ud iblant sig det beste jeg kunde / de bleffve oc allesammen i Kuberne.

Men ere der fleere end en Sværm faldne tillige / fordi alle de som sværmer tillige udaff Kuberne / slaar tilsam= men i en hob / oc du vilde gierne skillie dem ad / da skalt du endelig hafve et Viselhuus eller oc tu under tiden nog= le om de haffver ingen nærmere Raad / tager et hylde Rør saa langt som et halfft Qvarter aff en Alne / oc ved den ene Ende lader de sidde den ene Knude / rager saa Mar= gen udaff den anden Ende / oc skiærer paa Siderne lange

Om tven= de Svær= me kom= mer hastig effter hver andre.

Alle de som svær= mer tillige slaar sam= men i en Hob.

Om Vi= selhuuse.

At skille to
Sværme
fra hver
andre i to
Kuber.

smalle Skaar / hvor ingen Bje kand komme igiennem / oc siden en Told¹³⁵ eller Trop¹³⁶ i den obne Ende / der i sætter de Viselen / men Hylden lucter saa meget ramt. Jeg lader mig dræje eller svarre¹³⁷ smaa Budicker¹³⁸ aff Pære=træ saa store som et aff de allermindste Hønse Eg / oc borer dem fulde aff smaa Huller hvor [36] ingen Bje kand krybe igiennem: Der ere oc nogle Viselhuuse gjorde aff langlæg¹³⁹ strenger; Men Viselen J det hand altid vil gnaffve oc bide sig ud / kand snart forderffve sig derpaa; Hvorfor de svorrede Budicker ere de beste: Naar nu tu eller fleere sværme ere sammenslagne / saa tag en Løffqvist / oc rag smuckt sacteligen Bjerne fra hver andre / indtil du finder den ene Visel / lad den løbe i dette Viselhuus / oc leg eller bind det noget fra den store Hob / kunde du finde begge Viselene / da vaarst du disz tryggere; men hafver du ickun den ene Visel / saa begynt med de Bjer at stocke / som sidder i den store Hob / indtil du kandst tæncke du haffver den sidste Visel udi Kuben / sæt saa denne Kube det lengste du kandst fra Steden som Bjerne sidder / lad de løse Bjer falde noget sammen igien / oc tag saa en anden Kube / oc stock dem der ind de fleeste du kandst faa / naar de ere opdragne i Kuben / da lad den Visel som du hafver i Viselhuset / løbe ind iblant dem / saa skalt du høre hvor gladelig de tager imod hennem¹⁴⁰ med deris Humsen oc Brummen.

Dersom nu den ene Kube haffver formange Bjer / oc den anden alt forfaae / da bred et Lagen paa Jorden / oc

135 prop især af træ

136 trykfejl for Prop?

137 dræje oc svarre (også svarve). To ord for dette at fremstille ting på en drejbænk. Betydningsforskel på ordene?

138 små træesker med låg

139 lange syede læg af klæde

140 trykfejlen var hanned

rag en Hob Bjer / med en Visk aff Løff / udaff Kuben / som
haffver de mange Bjer / ud paa Lagenet / oc sæt med Ge=
svindighed den svage Kube offver dem.

Sæt saa den stercke saa lenge noget fra Steden / indtil
de ere løbne op i den anden Kube / oc sæt saa hver paa
sin Sted igien; oc alle de Bjer som sanckis paa Træet igien /
lad dem løbe indtil de svageste: Naar de ere noget stille=
de / da sæt dem hen paa Bencken / dog det lengste fra
hver andre som mueligt er; Alt sligt gaar best an udi Før=
sten / den stund alle Bjerne selft endnu søger [37] effter
Viselen: men naar de engang ere dragne slet¹⁴¹ sammen i
en Hob / oc haffver nu Kundskab paa Vislene / vil de i=
cke saa vel lade sig skillis ad / som udi det første.

Vilt du icke haffve den V=mag at skille dem ad / da
giff dem ickun en stor Kube / oc lad dem løbe tilsammen /
haffver du icke Kube stor nock / da sæt tvende Kuber paa
hver andre / tag en Kube / oc skiær ungefer den tredie
Part offven der aff / saa at den heele Kube kand passe
paa / eller vende det nederste aff den affskaarne Kube op
ad / er det forvjt / da stick to stercke Spjler offven tvert
igiennem den affskaarne / saa at den heele Kube / som
Bjerne ere udi / kommer at staa paa samme Spjler / kljn
saa runden om tæt til med Leer; ere der saare mange Bjer /
da lad dem haffve tvende Flyffvehuller / saa arbeyder de
aff begge Hullene.

Det er got at mand lader binde saadanne Ringe eller
Krantze=Kuber / hvad mand vil kalde det / aff ny / saa at
de ere obne paa begge Enderne / oc de andre kand passe
oc staa just inden for; thi det giøris offte behoff / naar
Bjerne haffver Kuben fuld / oc icke meere haffver Rom
at arbeyde / det holder jeg for meget bedre end skiære
Honniget fra dem / fordi er da forvarmt / oc Kagerne for

Mand skal
icke sætte
to Svær=
me som e=
re falden
en dag tet=
te tilsam=
men.

Bjer lader
sig best
skillis ad i
førsten /
førend de
drager i
en Hob
sammen.

Raad til
store Ku=
ber i trang.

Om halff=
ve Kuber
obne paa
begge en=
derne.

Det er be=
dre at gif=
ve Bjerne

141 aldeles, helt

mere rom
end skiære
Honniget
fra dem
om Som=
meren.

To Eff=
tersverme
maa vel
drage til=
sammen.

At komme
Bjer aff to
Kuber / til=
sammen i
en Kube.

bløde / oc fulde aff unge Bjer / saa mand lættelig kand
giøre Skade.

Dette som nu sagt er om Sværme at skille ad / er ickun
meent om de store Forsværme / som aff sig selff en hver
er stor nock / til at fylde en temmelig Kube; men er det
ickun tvende smaa Eftersværme / da lad dem ickun løbe
tilsammen udi en Kube / uden nogen Viselfangen / thi
der kand offte bliffve de beste Vinterstade udaff saadan=
ne [38]. Jeg lader offte en Efftersværme / som kommer en
eller to Dage effter den anden / løbe indtil den første /
paa det de kand bliffve noget modige aff hver andre; thi
naar de ere saa faa / da ere de saa forsagede¹⁴² / oc arbey=
der gandske seenfærdige¹⁴³.

Men vil mand haffve to smaa sværme sammen udi
en Kube / som begge haffver siddet hver i sin Kube / da
skal mand tage den beste aff dem oc sætte paa den Sted /
som den anden stod / den mand vil haffve Bjerne udaff /
oc lige neden for Flyffvehullet / skal mand med et hastigt
Stød / styrte Honnig oc Voxbjer / oc altsammen paa Jor=
den aff den ringeste Kube / oc tage det reent udaff / tage
saa denne Kube bort det lengste mand kand fra Stæden /
saa tager Bjerne Honnig / oc bær det op udi den anden
Kube / meenendis det er deris egen Bolig / oc effterdi de
bringer noget med sig / da tager de andre vel imod dem /
oc offte hielper til at bære Honniget op.

Dette skal mand gjøre om en Afften / eller bekommer
mand for mange Giester til Honniget / sæt saa Kuben paa
sit forrige Sted igien samme Nat / oc tag det tomme Vox
som ligger paa Jorden strax om Morgenen bort. Saaledis
kand mand komme to eller tre Sværme i en Kube / oc
giøre en smuck sterck Vinterstade der aff.

142 opgivende

143 langsomt, trægt

Seer mand Viselen paa Jorden iblandt Kagerne / oc giem=
mer hannem i Honniget / om nogen Kube bleff Viselløs /
mand da kunde hielpe den der med.

Der er oc endnu en anden Maneer til at skille Bjsvær=
me fra hin anden / naar tu eller fleere Sværme flyfver til=
hobe / eller mand haffver stocket dem / oc skilt dem ad i
adskillige Kuber / at de siden allesammen flyffver udi
[39] en aff Kuberne. Mand skal tage alle Bjerne silde ud
paa Aftenen / oc slaa dem ud af Kuberne paa et Lagen
udbred paa Jorden / oc strax styrte et maadeligt¹⁴⁴ Bryg=
gekar offver dem / saa drager Bjerne op udi Karet / oc
henger sig icke mit paa den flade Bond / men runden om
ved Siderne / oc om Natten sanckis hvert Selskab til sin
Vjsel i en hob for sig selff / i den act at de vilde Arbeyde
hver i sit hiørne for sig selff / saa skal mand om Morge=
nen tjlig i Kølningen / førend de begynder at røre sig
eller flyffve ud / binde en feder Vinge / paa en Kiæp hvor
med mand kand naae op i Karret / løffte saa Karret paa
tu eller 3 bag Stoele / eller Skamle / oc holde saa Kuben
under den ene hob / oc med Fedder Vingen feje dem udi
Kuben / slaee et Linklæde der offver / oc sette den hen
udi Hawen fra Karret det lengste mand kand / oc handle
siden lige saa med de andre.

En anden
maade til
at skille
Bjsverme
fra hin an=
den.

Det er mig vederfare at sex unge Sværme / som vaare
bleffne stockede i min Fraverelse / oc vaare icke klinte til
neden / men alleniste løse sat nær op til hver andre / paa
det mand kunde tecke dem til / oc forvare dem for Regn /
som den tid falt / nu haffde de faaet Løb til hver andre
nederst paa Bencken / saa kom effter Regnen / en saare
heed Soelskin / da begynte den ene effter den anden at
Sværme udi igien / indtil de sloge alle sex tilsammen / dog

6 Bjsver=
me sloge
tilsammen
i en Hob.

¹⁴⁴ passende, ikke alt for stort

Vnge Bj=
er som
kommer
nest efter
hver andre /
skal icke
sættis nær
tilsammen.

Naar Bj=
bliffver
urolige.

Det er icke
raadeligt
at tage aff
Viselens
Vinge.

vaar jeg hiemme den Dag / oc med stor Møye / paa forbe=
melte Maaner / fick jeg dem skildt ad udi fire Kuber igien.
Derfor skal mand icke sette de unge sværme / som ere
faldne nest effter hver andre / i rad næst op til hin anden /
paa det om den ene drog ud igien / hand icke da skulle
giøre fleere galne¹⁴⁵ med sig.

Det skeer oc mange gange / at unge Bjer i heed [40]
Soelskin / bliffve saa gandske urolige / reede oc løbe ud
oc ind / som de strax allesammen vilde fare udaff Kuben /
da skal mand tage en Spand kaald Brøndvand / dyppe
en Haandfuld Langhalm i Vandet / oc offver stencke baa=
de Bjer oc Kuben indtil da bliffver svalg; Oc skal mand
tage Halmkappen aff Kuben / dyppe den i Vandet oc saa
vaad sette den offver Kuben igien / saa bliffver de Natten
offver stille igien ellers vilde de gierne om Dagen effter
drage ud / om det bleff varmt Soelskin.

Der ere nogle aff de gamle / som raader / at naar Bjer=
ne Sværme / at mand skulde fange Viselen oc nippe noget
aff den ene Vinge paa hannem / oc kaste hannem neden
paa Jorden paa et Laggen / oc et Løff hos hannem / saa
skulde da den ganske Sværm falde til hannem: Men saa
lenge Viselen er paa et Sted / oc ingen aff Speidebierne
ere hos hannem / skal de hannem langsom oplede / men
ere der nogle faae Bjer hos Viselen / som hannem kund
forspeide hos Bjerne saa maa vel skee det kunde gaa an.
Dog raader jeg / ingen at tage Viselen noget aff Vingen /
thi hand kand icke fordrage¹⁴⁶ en ringe Ting / saa hand om
en stacket Tjd kunde omkomme / oc den heele Sælskab
der offver spildis oc forderffvis.

145 at få andre til at opføre sig som gale på samme måde

146 ære, tale, udholde

Naar mand nu (effter dette Capitels Anledning) haffver Bjerne udi Kuberne / saa kand mand om Afftenen smuckt løffte Kuben op i Væjret / oc see hvad man haffver til beste / om Sværmen er liden eller stor / dette kand mand nu i de andre Kuber / som haffver Bonde nederst icke komme til med / hvorfor mand icke heller veed / om mand haffver faae eller mange Bjer i Kuben.

[41] **Det femte Capitel.**

Hvorledis fremdelis med Bjerne skal hand=
lis oc omgaaes / naar de nu ere indsatte eller
stockede udi Kuber eller
Stocker.

NAar nu Bjerne ere indlosserede udi deris Losamente / da bør dem ocsaa at haffve et vist Verck=
sted / hvor de deris Arbeyd foruden Hinder kunde forrette: Thi hvor de bliffver sæt første gang / vil de samme Sommer offver foruden *pericul*¹⁴⁷ / icke vel lade sig fraflytte. Er derfor fornøden at haffve et serdelis vist Sted / eller Bencke som i en serdelis liden Hawe er indeluckt / eller ocsaa at der intet Qvæg kommer udi Hawen / hvor de staar. Det er vel got for Bjer / at haffve saadant et Skuur / luckt bag ved dem med Fiæle / oc offven offver dem / saa kand mand haffve to Rad eller to Bæncke fulde offver hver andre / saa haffver mand icke heller behoff / at haffve Halmhætter ofver Kuben: Dog haffver saadanne Skuur icke endnu kundet befalde mig /

Bjer lader
sig icke
gjerne flyt=
te om Som=
meren

Om Fiæ=
leskuur of=
ver Bjerne.

fordi der sanckis da saa mange Æderkopper under Skuure / hvor i saare mange Bjer fangis oc forderfvis / saa er det icke heller nock / at Bjkuber ere befrjede fra Regn / men end ocsaa fra stor Heede / som mange gange om Sommeren giør Bjerne meget urolige: oftte bliffver Kuberne aff Solen saa heede / at Kagerne skiuder ned / oc Honniget rinder ud paa Jorden / hvor udaff Myrer oc andre saadanne Giester faaer en slem Vaane / at spore oc oplede Kuberne / oc biude sig selff til Giest. Naar de andre Bjer fornemmer saadant / da henter hvo [42] der kand / oc dersom Kuben er icke vel sterck aff Bjer / tør de vel hente Honnig bort der aff altsammen.

Hver Kube
be bør at
haffve sin
egen halm-
hætte.

Derfor holder jeg meere der aff / at hver Kube hafver sin Halmhætte / som mand kand afftage oc paasætte / naar mand vil / der med er oc Kuben befried / baade fra Regn oc stor Heede / hvor til nu ingen Skuur eller Tag giøres behoff.

Om Bæncke
cken hvor
paa Kuberne
kommer
at staa.

Jeg haffver Bæncke paa efterfølgende Maneer: Jeg tager de brediste Fiæle / jeg kand faa / eller lader en Snedicker¹⁴⁸ føye mig to Deller¹⁴⁹ sammen / at Kuberne kand haffve Rom der paa / oc ingensteds henge ud offver Fielen / graffver saa stercke Egestolper udi Jorden / oc nagler Fiælen fast der paa / ungefer en Alne høyt fra Jorden.

Men hvo som om Vinteren skal flytte sine Bjer udi Huuse / for en eller anden Aarsags skyld / hand kand sætte hver Kube paa en Tøndebaand / eller andet Stycke Fiæl / for sig selff / oc kline den der paa / saa ere de disz beqvemmeligere at flytte aff stedet. Men effterdi det falder alt for beqvemmelig for Tiuffven¹⁵⁰ / da sætter jeg ingen Bond under Kuben / men kljner hende ickun paa den bare

148 snedker

149 brædder

150 tyven

Benck / oc giffver saa hver Kube sin egen Hat / udaff en
Langhalms Knippe / bunden offven fast tilsammen / oc
sat offver Kuben / oc en halff Tønde Giord omkring Hal=
men / den sticker jeg fast udi Kuben / med tre eller fire
smaa Pinde / saa flyffver Hatten icke aff udi stor Blæst oc
Storm.

Hvo som bruger Leyrestocke eller Skonske huule
Trunter / de ligger nu allerbæst paa store Steene / eller
ocsaa / om mand haffve mange / kand mand med tvende
Bielcker giøre et Lag / ligesom mand legger Øltønder
[43] paa udi Kieldere / ungefer en halff Alne fra Jorden
eller lidet meere. Disse Bielcker kand mand enten legge
paa Steen / eller (hvilket som bedre vaar) paa Stolper /
graffvede udi Jorden. Mand kand oc legge samme Leyre=
stocke ofven paa hver andre / dog saa at mand kand ube=
hindret gaa bag til dem. Offven paa disse Stocke kand
mand legge langeskaaren Torffve allevegne ungefer / som
de Torff mand legger paa Huuse / naar disse Torff strecker
allevegne vel offver dem / da haffver de ey andet Tag
behoff / dog vil de vel forvaris for Regn / oc besynderlig
Halmekuber / der kand Regnen snart drage sig igienem
udi Kuben / oc giøre stor Skade.

Ved S. Jacobi Apostels Dags Tjd¹⁵¹ / naar Bjerne begyn=
der at henge sig uden for Kuberne udi store Klynger / da
skal mand giffve act paa / om de henger ud alleniste for
stor Heede Skyld / eller ocsaa de haffver icke meere Rom /
at arbeyde; dersom saa er / da faar mand at giffve dem
Rom / ellers de begynder at bygge uden for Kuben under
Bencken. Hvorledis det skeer er formeldet udi førrige
fierde Capittel. Oc er det meget bedre at mand sætter en
halff Kube neden under den fulde / end at mand vilde
skiære noget aff Honniget fra Bjerne: Fordi det er da saa

Om Leyre=
stocker el=
ler Trun=
ter.

Bjkuber
ere snart
skiænde af
Regn.

Huorledis
mand gif=
ver Bjer=
ne rom at
arbeyde.

151 25. juli

Bjerne
som hen=
ge ude ere
best at han=
le med udi
Middags
Stunden.

meget varmt / oc Honniget rinder oc drypper saa lettelig.
Naar jeg vil sætte saadan en ring eller halff Kube til dem /
da gjør jeg det om høy Middag / naar de fleeste Bjer ere
udi Marcken / oc lader de da best handle med sig; thi om
Afftenen oc om Morgenhen henger de udi store Klumper /
sticke oc verier sig meget meere. Jeg løffter Kuben lige op
i Veyret / oc lader en anden sætte mig Ringen paa Bencken
sætter saa Kuben paa Ringen / oc strax enten stopper om=
kring med [44] gamle Linklude / eller kliner strax til før=
end Bjerne faar Vaane at løbe ud oc ind / hvor jeg icke vil
haffve det / maa oc ey forgiettis¹⁵² at hafve skaaret Flyfve=
hullet paa ringen / fordi at det førrige Hul paa Kuben /
kommer gemenlig saa langt ned / at det icke kand bliffve
brugeligt.

Flyffve=
hullene
vendis
mod Syn=
den eller
Sydost.

Jeg holder for at være best / at mand vender Flyfve=
hullet mod Synden eller Sudost / thi jo før Solen kand
skinne paa Flyffvehullet / jo bedre det er / thi jo førre
begiffver Bjerne sig paa Arbeyde / saa bliffver oc Græsset
under Kuben / som er vaat enten aff Dug eller Regn / disz
snarere tørt. Dog skal mand icke lade Gresset voxte for=
langt eller høyt under Bjkuberne / thi naar Bjerne om Mor=
genen tilig kommer tunge aff Marcken / falder de i det
vaade Græs / hvor Tadtzer oc Frøer æder dennem.

Om smaa
Fiæler u=
den for Ku=
berne.

Nogle sætter smaa flyffvebrætter eller Spaaner uden
for Flyffvehullene; men Bjerne haffver der ingen Hielp
aff / oc kand snarere forhindris i Flucten / naar de kom=
mer hiem aff Marcken / end de skulde haffve got aff sam=
me smaa Fiæle. Thi det gielder Bjerne lige meget / enten
de vender Kroppen imod Jorden / eller imod Himmelen /
saa de icke som andre Fugle / haffver behoff at gaa eller
staa paa saadant / dog lader jeg Fiælene hvor paa Bjerne
staae / være noget bredere end Kuberne ere vide til; sæt=

ter saa Kuben ind paa Fiælen det længste hun kand kom=
me / saa Bjerne kand løbe ud oc ind paa samme Fiæl.

Kand mand hafve en smuct reenlig Steen Broe / under
Bjekuberne / da er det meget got / thi Græszet er dem
skadeligt i mange maader / som før sagt er. Saa kand
mand oc tit oc offte haffve megen efterretning / udaff
[45] det som Bjerne bærer udaff Kuberne / undertiden
finder mand Viseler / undertiden Orme eller Madicker /
saadant kand mand icke see i det lange Græs. Naar mand
nu saadant seer kand mand disz snarrere komme Bjerne
til hjælp. Jeg haffver seet Bjer hos en Dannemand¹⁵³ staa=
endis offver hans Vindver op under Tagskægget men de
vilde icke arte dem: Thi naar det blæs hart / hafver de
ont ved at ramme Kuben / oc dersom de falder paa Jor=
den / som ofte skeer / da hafver de lang tid behoff indtil
de kommer op til Kuben igien.

Mand skal ey heller sette dem hvor Røg eller anden
stanck oc ond Luct jdelig kand komme til dem / icke for
nær Baggerovne / Rændesteene / Hundehuisse / eller
andre uhomske steder / oc naar mand vil gaae til dem /
skal mand icke lucte udaff nogen Ram / bæsk eller
anden ond luct / saa som aff Løg / Brændevjn / Malurt /
Rædicke / Gammelost / eller deslige sterckluctendis ting /
thi saadant kand de icke fordrage.

Aff Diurene / hader de allermest Hæste oc Hunde /
de kand icke heller vel fordrage stor Allarm / eller jdelig
bulder / i synderlighed om Sommeren naar de afler deris
unger. De Mennisker som lucter stram aff Svæd / fordra=
ger de icke lenge hos sig / saadanne hafver Behoff at sette
et Skierm for Ansictet / om de endelig med Bjer vil om=
gaaes / hvor til mand snarist kand komme / at mand

Der skal
holdis
reent fra
Græs oc
sligt under
Kuberne.

Bjer skal
icke sættis
forhøyt i
Veyret.

Bjer hade
all ond
Luct.

Bjer hade
Heste oc
Hunde / oc
kand icke
fordrage
stort bul=
der.

153 en brav mand, hædersmand (især om en gift mand) , dan(n)emand betyder ikke
en dansk mand.

Bjkappe
eller skerm
at sette for
Ansictet.

Bjer for=
drager i=
cke gierne
sort Farf=
ve.

Verter at
gnie Hæn=
derne med
at Bjerne
icke sticker.

Om mand
bliffver
stungen aff
Bjer.

kiøber et Qvarteer sort Haardug i Kramboden / ogsaa aff
udgløet Staaltraad gjør saadanne bøylere / saa høye at
Ansictet kand være frj inden for / drager saa Haardugen
offven offver / oc siden enten aff Bay¹⁵⁴ eller anden Vlden
tyg¹⁵⁵ / lade sig giøre en Hatte ungefer som en Kabbus¹⁵⁶
[46] / eller Regnhætte / passe saa Bøylerne med Haardugen
lige for Ansictet / grøn eller blaa Farve er best / sort for=
drager de icke gierne. Mand haffver oc saadanne Hætter
udaff gandske Meszingtraade / Item gjorde aff Hæste Haar /
dog ere der mange Menniske som kand om gaaes med
Bjer / gandske bare oc blotte / men da skal de icke lade
gaa Aanden iblant dem / oc hænderne skal være vel reene.
Der ere ocsaa nogle Vrter / som mand kand gnie hænderne
med / saa at Bjerne icke lættelig sticker / som er Ybisk¹⁵⁷ /
*malva*¹⁵⁸ kaldet / lige saa *Melissa* eller Hiertensfryd / dog
skal mand vel vaare sig at mand ingen trycker eller knu=
ger / vil mand haffve Haandske paa hænderne / da ere
de Vldne Finger=Handske / de allerbeste / fordi de sticker
saa saare mange brodde udi Ledderhandske / men i det
Vlden kand ingen brod blifve fast siddendis / dog maa
mand forvare sig saa vel som mand vil / saa bliffver mand
dog undertiden stungen aff dem.

Det første en Bje sticker dig / da er dette det fornem=
meste raad / at du først faar Brodden ud / thi enddog
Brodden er fra Bjen / sticker den dog alligevel oc er lefven=
dis / oc lader icke aff førend den er kommen saa langt
ind som den kand komme / uden du med en hast slaarer
med en flad Haand paa steden / oc sønderknuser Bjen
altsammen / strygendis den med Haanden fra steden / oc

154 groft løsvævet flonel

155 tøj, stof

156 hue oftest uden skygge men med øreklapper eller slag

157 Læge-stokrose, *althaëa officinális*

158 Katost

saaledis riffver Brodden fra steden / førend den kommer
fordybt ind i hudden. Er dig nogen anden saa nær / da
lad ham strax med en hast drage dig Brodden udaff
Huden / tag saa det snariste du kandst udaff dit eget
Vand udi din Haand / oc toe steden saa varmt der med.
At holde kaald vaad Jord paa steden / hielper ocsaa noget /
dog er det förrige raad det visseste. Kand mand ick [47]
lade Vandet / da tag paa lønlige stæder oc riff Huden der
med / dette holdis for et sønderlig *experiment* imod Bjernis
Sting. En anden Salve findis i det 8 Capittel her imod.

Mand skal oc udi en Bjehawe / beflitte sig paa smucke
lauge Træer / som ere alle slags Kirsebær oc Plomme=
træer / hvilcke ick voxer høyt i Væjret / Pile ere ocsaa
gode / men Aske oc deslige Tophøye Træer / ere slemme
naar Bjerne falder for høyt / thi da ere de onde at faa udi
Kuben. Mand skal oc ingen Træer sette for nær lige ud for
Bj Kuberne / thi de forhindre Bjerne udi deris fluct oc
Arbeyde.

Om Træ=
er udi en
Biehawe.

Det siette Capittel.

Om Bjernis Fjender / oc andet hvis dem
kand være til forhindring / oc hvorledis de
der fra kand befrjes.

ENddog denne liden Fugl gjør ingen nogen for=
fang¹⁵⁹ / saa haffver den dog saa mange Fiender /
som den hader / frastiæler / eller ocsaa gandske
ødelegger.

Biernis
Fiender.

Vdi store Skowe oc Heeder haffver hand Biørnen oc
Maaren: Hiemme ved Huuset gjør Røtter oc Muus stor

Biørne.
Maarder.
Røtter oc
Muus.

159 forurettelse, skade

skade om Vinteren: Om Sommeren kan Bjerne selff i nogen maade holde dem fra sig.

Muus haffver en Vinter ædet mig alt Honniget aff 6 Kuber / førend jeg viste aff Muus at sige. Derfor skal mand ungefer om S. Mortens Dags Tjd¹⁶⁰ / [48] naar Muu=sene flytter aff Marcken hiem udi Korn Laader / see vel til / at de icke faa vaane paa Honniget / oc legge vind¹⁶¹ paa / at mand med Muusefælder fanger dem bort.

Grønspet
Nødhacke
Mussvite.

Muszviter oc andre smaa Fugle / ere dennem ocsaa haadelige / de setter sig for Flyffvehullene / oc picker med Næbbet / strax løber nogle af Bjerne til Hullet / saa tager de en Bje effter den anden / flyer udi det næste Træ oc fortærer dem.

Disse smaa Fugle faa vaanen udaff de døde Bjer / som bæris udaff Kuben aff de leffvendis / derfor vaar det got at mand kunde holde dem smuckt reent under kuberne.

Graamul=
de.

Den fornemmeste Fiende de hafver om Sommeren / ere de hvideplæckede eller Graa=Mulde¹⁶² / ere skabte som smaa Sommer Fugle / disse ere Aarsag til mange Bjers forderfvelse. Thi hvor de kand komme udi Bje Kuben oc sætte deris skadelige Spje eller Sæd / voxer der strax Orme der udaff / hvilcke bliffve omsier saa store som en liden Finger ende. Oc disse Orme kand Bjerne intet formaa at udslæbe / de æder alt Honniget op / oc fylder Kuben igien med Spindelveff oc Skaarn: Fordi skal mand om Sommeren om Afftenen legge dem Øde det meeste mand kand hos Bjekuberne / ocsaa holde Bjekuberne vel tætte til klinede / at de icke kand komme derind / udi Hullet pleier Bjerne selff at holde Vact.

160 11. november

161 beflitte sig på, sætte energi ind på

162 voksmøl

Æderkopper ere ocsaa Bjernis Fiender / de Spinder oc Veffver imellem Kuberne / oc i deris Spindelveff fanger de mange Bjer. Det første det lacker mod Afftenen / da fanger de an at spinde / oc om Morgen en før Solen staar op da kand mand fange dem bort / om Dagen [49] seer mand dem intet arbeyde / de allerbeste oc dueligste Bjer / som ere først paa Arbeydet om Morgen en / blifver gierne fangne i samme Spindelveffve / naar mand icke skaffer dem vel tjlige om Morgen en aff vejen.

Æderkop=
per.

VeggeLuus¹⁶³ oc Øretviste eller Tvestiærter / hvad mand kalder dem / stiæler sig ocsaa indtil Bjerne / oc biuder sig selff til Giæst / de æder ickon Honniget oc lader Bjerne leffve.

Veggelus
Øretviste
eller Tvi=
stierte.

Men Firebeen / Tudzer oc Frøer som opholder sig under Bjkuberne / de opsnapper mange Bjer / naar de kommer tunge aff Marcken / oc falder ned i Græsset / da staar Tudtzen paa sine Bagbeen / oc kand recke sig saa høyt i Vejret / at mange icke skulde tro det / oc snapper saa op alle de Bjer som hun kand offverkomme: Derfor skal de ødeleggis / oc ingenlunde fordragis under Bjekuberne. Naar mand nu intet Græs lader voxen under Kuberne / da kand saadanne Giæster disz bedre sees oc aflønns.

Firebeen.
Tudtzer.
Frøer.

Svaler giøre ocsaa Skade paa Bjerne / de snappe dem i Flucten / derfor naar de flyffve fornær Kuberne / kand mand slaa Hænderne sammen / oc klappe oc kiuse dem nogenledis fra Stederne.

Svaler.

Storcken æder oc Bjer naar hand spatzerer paa Engene blant Blomsterne.

Storcken.

Gedehamse stiæler ocsaa Honniget fra dem om Effter=høsten. Der ere nogle store i Tydskland som der kaldis

Hornuster

163 kan også betyde bænkebider

Hornuster¹⁶⁴ / disse kand tage en Bje / oc flyffve bort
 med hende / ligesom en Høg
 tager en Høne.

[50]

Det sivende Capittel.

Om Siugdomme som Bjerne kand tilfalde /
 oc Middel der imod / saa vjt mig endnu
 vitterligt er.

DEn allergemeenligste oc største Siugdom som ødelegger de fleeste Bjer / er Hunger oc Mangel / som hver mand vitterligt er. Den hændis gemeenligen de Bjer som falder forsilde om Sommeren / saa de kand icke selff sancke nock til Føden om Vinteren / oc om mand end skjønt om Foraaret vil giffve dem at æde / bliffver de dog omsider gemeenligen øde. Eller oc hos de Bjer / som Vinteren offver haffver haft forman= ge ubødne Giester aff Muus eller andet saadant / oc mand icke strax om Foraaret kommer dem til Hielp med Hon= nig / thi Vinteren offver fortærer de icke ret meget saa lenge de ligger stille inde; men strax i Fasten / naar de begynder at flyffve ud / da fortærer de noget rundere / de kand intet lenge ljde Mangel / de fortærer oc icke disz meere / om de end skjønt haffver Kuben ganske fuld. Derfor de som icke ere rjge nock / oc hafver behoff at gifvis / dem haffver man icke behoff Vinteren offver at

164 den store gedeams, vespa crabo . På nutids-tysk: Hornisse.

spjse / men strax de begynder at flyffve ud / rense oc putze sig / oc begynder at sætte unge Bjer / da skal mand i tide giffve dem at æde / paa den Maneer / som er formeldet i det 3 Capitel.

Naar
man skal
giffve Bj=
er at æde.

Dog skal mand ingen Terpentin blande der udi til de svage Bjer / førend der bliffver noget at drage paa Blomsterne. Mand skal altid giffve dem om Afftenen / eller om Morgen en meget tilig; thi fornemmer de andre [51] Bjer Honniget / da biuder de sig selff til Giæst / oc undertiden tager baade Honniget oc Bjerne bort / oc det aff den Aarsag / naar de svage Bjer erfarer at de kand icke selff staa imod / da tager de alt hvis de haffver / oc følger med de stercke Bjer / oc drager ind til dem i deris Bolig.

Men hvo som er kommen noget fort¹⁶⁵ med Bjer / saa at hand ellers haffver nogle stercke Stade / til at sætte Vinteren offver / hand tage ickun saadanne Sildefødinge aff veyen om Effterhøsten / thi der bliffver sielden noget got aff de Bjer / hvilcke mand skal giffve noget / thi enten bliffver de forlade der udaff / eller oc Røffvebjer legger dem øde.

Det er best
at tage de
svage Bj=
er bort
om Efter=
høsten.

Dernest er der oc anden Siugdom / som forderfver mange Bjer / oc kand mange den icke fornemme / førend Skaden er skeed / oc pleyer at vederfarris de beste oc fediste Kuber / saa at Kuben staar offte ofven fuld aff Honnig / dog er der icke en leffvendis Bj udi Kuben / det kommer sig saa: Hvilcke Aar der er megen Fruct aff Eble / Pærer / Blommer / Kirsebær / Vindruer oc sligt offverflødigt til / oc der nu er Mangel paa Honnig / da drager de Honnig udaff saadanne velmoede Fructer oc Bær. Det første Viselen æder udaff saadan Honnig / bliffver hand siug oc dør bort / oc det skeer gemeenlig udi *Februarij* Maanet / paa hvilcken Tjd Bjerne ingen Visel kand

Anden
Siugdom

Naar Vj=
selen dør /
sørger alle
Bjer sig i=
hiel.

aufle; hvorfor de sætter dem til at sørge / oc hvercken æde eller dricke / men dør effter haanden / oc effter som de dør / slæber de leffvende de døde ud / de sidste staar omkring paa Kagerne som de vaare leffvendis / hos den døde Visel / oc er offte Kuben gandske [52] fuld aff Honnig / der er sielden en Vinter det skeer jo ved nogle.

Mig er en Vinter saaledis sex tillige udgangen / dog ljder mand ingen Skade paa Honniget / naar mand ickun i tide faar det at vide / oc strax tager Honniget bort førend de andre Bjer det fornemmer / ellers henter de det bort.

Huorledis
mand kand
kiende naar
de ere Vi=
selløs.

Mand maa gaa til Kuben oc saaledis erfare om Bier haffver Visel / om Afftenen / oc holde Øret til Kuben oc kneppe paa Kuben med en Finger / saa erfarer mand det strax: Thi ere de ved Mact / da svare de oc bruuse / eller oc nogle kommer løbendis frem i Hullet; Men svare de icke / da luck ikkun strax op oc see til. Mange bliffver bedragne naar de seer Bierne om Dagen flyfve for Kuben / saa meener de at det er deris Bier / som hør til samme Kube / thi der ere altid Bier der udi om dagen / som stiæler oc henter Honninget bort / oc samme Folck lader saa Kuben staa indtil Honninget aff fremmede Bier er borthent: Thi naar Bierne fornemmer ingen Modstand / falder de strax til / oc paa en eller tu Dages tid / tager de Honninget altsammen bort / siden vil mange skylde fremmede Bier for at de haffver ødelagt deris Bier / oc giffver dem dog selff Aarsag til tiuffverj¹⁶⁶ / med saadan deris egen forsømmelse.

Viselløse
Bjer skal
borttagis
ellers stie=
ler andre
Bjer Hon=
niget.

Om mand nu end skønt vilde giffve saadanne en anden Vjsel / saa er det dog paa slige Tider om Aaret / gandske forgeffvis / derfor ickun bort med Honninget / jo førre jo

bedre / paa det mand icke skal gjøre sine egne Bier til tiuffve oc Røffvere.

Disse røffve Bier ere oc skadelige Gæste / ere paa Farffven noget Bruunere oc større end andre Bier / disse [53] legger mange Kuber øde / oc kaldis Røffvebier / fordi de sancker deris Honning med Røffven oc Stiaelen / de flyer icke paa Blomster effter Honning som andre Bier / men Røffver oc Stiaeler fra andre Bjer.

Den som udi Tydskland holder saadanne Røffverbier / oc det bliffver hannem aff Naboerne offverbevjst / da bliffver alle Bier med Stocker oc alt ført uden for Byen oc opbrændt med Ild / oc bliffver Personen derforuden aff Øffrigheden straffet paa Pænge. De sætter eller Stocker dem i Kuberne med Koglerj¹⁶⁷ oc Skiælmerj¹⁶⁸ / saa ingen Bie kand dem imod staa / de andre Bier kand ocsaa strax kiende dem uden for Kuben / fordi de flyffve icke redelig til Kuben / som de andre / hvilcke haffver hiemme i Kuben / men de hvæge¹⁶⁹ uden for indtil de fornemmer ingen Bier i flyffve Hullet / da løber de ind oc sticker Bierne i Kuben / rækker sig offte op i Væjret imod dem tager fat paa dem saa de tumler med hver andre ned i Græsset. Hvor de fornemmer saadan Modstand / bliffver de vel ude / oc falder de altid gierne paa de svageste Kuber. Dog kand mand oc artigen putze dem igien / paa effter følgende Maade: Vil mand vide hvis Bier de ere / da skal mand om Morgen tjlig lucke sine Bier til / naar nu de fremmede Bier vil ind i Stocken / oc ligger for Kuben / skal mand tage lidet Zinober eller Mini¹⁷⁰ vel vreien¹⁷¹ som anden Maaler Farffve / oc med en Pensel stryge en

Om Røffverbier.

Røffvebj= er bliffver opbrænde med Ild.

Naar Bj=erne bidis for Ku=ben / hvad det bety=der.

At mercke Røffverbj=er / saa at deris Honnig blifuer suurt.

167 trolddomskunst, hekseri

168 forbryderisk handling, slyngelstreg

169 bevæge sig uroligt frem og tilbage

170 cinnober eller mønje

171 vreden (tillægsmåde af at vride) dvs rørt

Stræg tvært offver dem / eller oc offver stencke dem med Honning Vand / oc strøe dem fulde aff Meel oc Salt sammen blandet / saa de bliffver vel hvjde / der kand mand baade kiende dem paa / saa blifver oc deris Honning Suurt aff saltet. Naar mand saaledis [54] haffver tegnet dennem / kand mand gaa hen til den Mands Bjer / som mand her i fortæncker / oc vjse hannem sine hvjde Bier / eller hvad mercke de bruger.

Røffverbj=
er at fange

Mand kand oc fange dem saaledis / at mand tager sine egne Bier med sampt Kuben bort / oc sætter der en tom Kube i Steden igien oc bestryger den tomme Kube vel med Honning / oc sætter saa et langt Hylderør ind i flyffve Hullet / at det naar igiennem Kuben paa det anden Side saa nær til Enden / at en Bje neppeligen kand krybe igiennem Røret ind udi Kuben / luck oc stop saa Kuben allevegne vel til / saa de icke kand komme ud igien / saale= dis kand mand enten svælte¹⁷² dem ihjel / eller i andre maader omkomme dennem hvorledis mand vil. Vil mand jdelig strøe Meel oc Salt paa dem da forderffvis alt Honninget for dennem oc bliffver suurt; Dog skal mand vel tage sig vare / det icke kommer paa sine egne Bier.

Mand kand oc komme Bierne til Hielp / at Røffvebier intet kand formaa sig imod dennem / oc er dette effter= følgendis et vist *experiment* / som jeg haffde tenckt for mig selff alleene at beholde / dersom Kierlighed til min Næste mig icke anderledis haffde tilskyndet.

Experi=
ment at
præsere=
re sine Bj=
er for frem=
mede Bjer.

Der er en Rod paa Apotecket / Voxer icke her i Lande= ne / kaldis Efverwurtz¹⁷³ / af den skal mand tage lidet / oc

¹⁷² sulte

¹⁷³ Eberwurtz. En næsten stængelløs tidselart "Silberdistel", *carlina acaulis*. Den indtil 1 m lange rod anvendtes i medicinen. Gror i bjergene; nordgrænse ved Harzen.

lige saa meget Bebergel¹⁷⁴ / hacke det vel smaat med en Kniff / slaa der paa en Skeefuld Rinskyjn eller tu / lade det saa tilhaabe staa i blød Natten offver / her aff skal mand stryge omkring oc i flyffve Hullene paa sine Bje=kuber; Da skal de fremmede Bjer vel bliffve der fra. [55]

Men haffver de fremmede Bier forskrecket dennem oc faaet Offverhaand / at de icke sønderlig meere vil forsvare sig imod dem / da tag god Honning / lige som det kommer aff Kagerne / oc icke er saaddet eller skiæret¹⁷⁵ / rør halff parten saa meget god Vjn der iblant / oc halff=parten reen Brøndvand / rør det vel tilsammen / oc om Afftenen eller Morgen en meget tjlig / tag den svage Kube oc holt den offver ende / oc med en Skee offverøse oc offverstenck baade Kagger oc Bier allevegne / set saa Kuben paa sin Sted / oc luck for hende en Dag ofver / saa skal de vel bliffve friske igien.

Et andet
Raad.

Nogle af mine Naboer tager god gammel Miød / oc smæltet noget Honning der udi / oc paa vor Frue Dag¹⁷⁶ i Fasten om Morgen en førend Solen staar op / gifver de alle deris Bier her aff at æde / da skal Røffvebjer intet giøre dennem det Aar.

Et andet
Raad.

Jeg talde noget tilforne / hvorledis Viselen kand bliffve Siug aff den Honning / som Bjerne Drager af Fructer oc bær / af saadan falsk Honning kand oc Bierne self bekomme en Siugdom / som kaldis Bugløb / eller Blodsoot. Dette kand mand see paa deris Kuber strax i Fasten / da ere de inden udi nederst omkring allevegne beclickede oc besmittede oc seer det ud allevegne lige som der vaar

Et Raad
at giffve
Bjerne
for Blod=
sot.

174 bævergejl, (castorium) et stærkt lugtende stof, der findes hos bæveren i særlige punge mellem kønsorganerne og endetarmen, anvendt i medicinen mod mathed, impotens, barnløshed, krampes, forhekselse o.a.

175 klaret, rensat

176 25. marts

stencket Blod paa Kuben. Der imod skal mand saaledis hielpe dem: Tag en Muscate Nød / riff den halffve part der af paa et riffve Jærn / oc Bebergel / saa meget som en Erte got Honning oc halffparten saa meeget got reent Brønd= vand / Blande dette vel tilhaabe / her af gif dine krancke Bier hver anden Dag noget at æde / saa bliffver de friske igien. [56]

Et andet
raad at rø=
ge Bjerne
for Blod=
soet.

Mand kand oc tage *Galbanum* (er et Gummi paa Apotecket)¹⁷⁷ den skal mand legge paa nogle faae Gløer / som ere reene fra Røg / oc lad den Røg af denne Gummi gaa ind til Bierne / mand kand om Morgen en holde den heele Kube ofver Røgen / oc giøre det nogle gange saa hielper det.

Et andet
raad.

De som Boer ude paa Landet oc icke kand naae Apo= tecket / de kand tage tørre eller stægte Pærer (de sødste ere de beste) oc suide¹⁷⁸ dem i reent Brøndvand indtil de ere gandske blødsaadne / oc Suppen mesten bort saad= det / meere end naar mand ellers siude dennem / lade det saa staa oc bliffve kaalt; Sie siden det klareste af Saadet¹⁷⁹ offven aff / paa Bonden blifver en slem tyck / sljmactig Materie / den duer intet / iblant dette Saad gifver mand noget Honning / oc giffver Bierne der af at æde / hver anden eller tredie¹⁸⁰ Dag / dette stopper oc tæ= ter ocsaa Liffvet paa Bierne.

Om en
Siugdom
kaldis Fau=
lebrut.

En farlig Siugdom pleier endnu at tilstaaes Bjerne / som kaldis paa Tydsk: Faulebrut¹⁸¹ / det er / raadnelse kommer iblant de Kagger / som de om for Aaret føder

177 galbanum, indtørret mælkesaft af planten *ferula galbaniflua*, anv. dels (bibelsk) som vellugtende stof, dels som lægemiddel. 2. Mosebog 30.34: Tag vellugtende stoffer: stakte-dråber, mollusk-olie, galban-gummi og ren røgelse i lige store mål.

178 syde dvs koge

179 afkoget

180 trykfejlen var trdiee

181 ondartet bipest

deris unge Bjer udi / dette lucter oc stincker meget ilde /
 dog haffver jeg endnu aldrig fornomet denne Siugdøm
 hos nogle Bjer her i Landet / Zeidlere¹⁸² eller Bjevotere
 holder for at Bjerne skulde drage udaff døde Hunde /
 hvor af denne Siugdøm skulle foraarsagis. Men jeg vil
 vjse os en anden Aarsag som skal siunis troligere / oc saa
 i Sandhed befindis / thi mand fornemmer denne Siug=
 dom ingensteds uden hvor mand bruger Stocker / hvor
 udaff mand i nogle Aar udskiærer Honniget / oc Bjerne
 bliffver dog altid ved mact. Nu kand deris [57] Verck
 eller Voxkager offver 4 Aar intet due / at det jo aff sig
 selff henfalder / oc bliffver til sort Muld oc Skarn / saa
 Bierne selff undertiden / skiuder saadant sort Tøy¹⁸³ ned
 paa Bonden fra sig. Naar nu saadant Vox (i det mand
 beskierer) bliffver to eller fleere Aar paa et Sted staaen=
 dis / oc Bjerne siden sætter deris Sæd der udi / bliffver
 saadant gammelt halffroddet Tøy aff Bjernis Varme læt=
 telig opvact til Raadnelse / oc end snarere det / end at
 der skulle fødus leffvendis Bjer der udi. Hvorfor oc her i
 Landet udi de Kuber som ere neden luckte / saa mand
 icke kand rense sligt sort Skarn ud / Bjerne icke kand
 due offver 3 Aar / oc enten flyffver selff bort aff Kuberne /
 eller oc forderffvis aff Orme: naar de oc tager Honnig aff
 saadanne Kuber / bliffver alt saadant Skarn / som ligger
 paa Bonden udi Kuben / rørt iblant Honniget / saa at de
 som købe Honniget / offte med skade maa erfare / at all
 deris Miød kaster sig¹⁸⁴ / oc bliffver suur / hvor til saadant

182 skovbiavlere

183 tøj, et ord med mange betydninger; her om ting af ubehagelig eller
 utilfredsstillende art og om noget man ikke kan finde eller vil bruge et bestemt
 ord for som fx sager, kram, ragelse og skarn.

184 fordærves

suurt oc halffraaddet Tøy allene er Aarsag: Thi ligesom et lidet Stycke Surdey kand ansticke oc suurgiøre et stort Trug fuld aff anden Dey / saa kand oc en ringe Deel ud aff sligt raadet Tøy forderfve mange Tønder Miød. Aff den Aarsag sætter jeg ingen Tjd nogle gamle Bjer offver Vinter / men altid tager de fior gamle aff / oc sætter udaff de unge Sværme til igien / saa haffver jeg mig for ingen saadan Siugdom at befrycte / oc altid bekommer got / feedt / hvit oc velsmagende Honnig. Der imod meener Bønderne her i Landet / at mand icke skulle saadan en Bjemoder / saaledis kalder de en Kube som giver mange Sværme / afftage / oc lader hende staa 3 eller 4 Aar / oc alligevel beholder hun altid sin første Vircke eller Vox / derfor flyer [58] Bjerne enten selff bort af Kuben omsier / eller ædis af Orme oc Maddicker / eller oc forderffvis aff forneffnde Siugdom.

Huorledis
saadan
Siugdom
pleyer at
cureris.

Denne Siugdom er icke lættelig at *curêre* / thi om mand end skjønt de raadne Kager vilde udskiære / oc af en god sterck oc sund Kube udskiære lige saadanne Blade / med Brut eller Yngling / oc indsætte udi den siuge Kube / saa er det dog at befrycte / at mand saa snart / den sunde med den siuge tillige skulle forderffve / det kan icke heller saa vel skee udi Kuberne / oc ey heller udi liggende Stocke / fordi at mand icke alle Blader / eller Kager paa alle Sider kand offversee / som det kand skee i de staaendis Stocker. Men det gaar dog sielden an / derfor er dette det beste Raad / at mand tager ickun den siuge Kube strax aff / oc icke lade saadan Honnig komme iblant andet Honnig / hvor udaff mand acter at blande Miød.

Bjerne
sancke or=
me aff de=
ris egen
Affgang.

Endelig saa sanckis ocsaa Vinteren offver i hver Kube en Hob Affgang paa Bonden under Kuben / det seer ud ligesom Hvædeklid / eller Saaer¹⁸⁵ / naar det om Somme=

ren offven i Kuberne bliffver beliggendis / voxer der omsier
Orme oc Maddicker udaff / uden det bliffver om Foraaret
udrenset / Bjerne bær det oc vel selff udaff Kuben / men de
sencker sig meget der med / det er oc ofte faldet saa hart
sammen / at mand neppelig kand skrabe det aff Bonden / saa

Bjerne formaar icke det altsammen at udrense/
uden mand kommer dennem til Hielp/
hvor om meere paa sin Sted
formeldis.

[59]

Det ottende Capittel.

Hvor lenge Bjekuber kand bliffve staaendis
hvilcke der skal afftagis / oc naar mand den=
nem skal afftage.

HVo som haffver eller holder liggendis Stocke til
sine Bjer / hvor som Bjerne kand haffve nogen
Dregt¹⁸⁶ / aff oftebemelt Vrte Liung / saa de
kand taale at skiæres Honniget fra / der skal mand strax
om Jacobi Apostels Dags tid¹⁸⁷ / beskue dem / oc see / hvil=
cke der hafver Stockene eller Kuberne fulde / dem skal
mand tredie Parten eller noget nær halffdeelen fraskiære /
om en Afften silde / hafver mand mange Bjer / da behøf=
ver mand fleere afftener der til / thi det maa gaa sædelig
oc betenckelig for sig. De Tydske beskrieffver adskillige
slags rædsckab som mand her til behøfver / dog kand det
altsammen forrættis med tvende Kniffve / de skal være
med trinde oc smalle Jærnskaftte / hver ungefer offver alt

Om Knif=
ve med
hvilke
Honniget
fraskieris

186 træk

187 25. juli

3 Qvarter aff en Alne¹⁸⁸ / bag paa enden et svorret Skafft
 aff Træ / hvor ved mand kand holde dem vist / oc vende
 dem i Haanden. Disse Kniffve skal ickon være en halff
 Finger lang paa Bladdet / oc hafve æg paa begge siderne /
 oc skal være buckede for paa tvært for Jærnskaftet / saa
 at det ene Blad skiære lige for sig oc bag sig; Det andet
 Blad skal skiære ofver sig oc under sig / oc det staar til
 den ene side paa skafftet / som en liden Rage / Bladene
 skal icke være brædere end en liden Finger=Nægel / paa
 det mand der med kand komme ind imellem Kagerne /
 saa bør oc Bladene for paa icke lengre at være buckede
 end en Voxkage [60] ungefer er tyck til / det er nu unge=
 fer en halff Finger langt. Med disse tvende Kniffve / kand
 alt fra skiæres oc udrænsis / baade aff Stocker oc Kuber.
 Dog plejer Honniget at sætte sig sammen i de liggendis
 Stocke / udi Huler / hvor Trunterne ere U=jæffne / der
 haffver mand nu oc en Skee behoff aff Jærn / som en
 Kockeskee / hvor med mand kand indlange / oc saadant
 Honnig / det meeste der aff uddrage / at Bjerne icke skal
 druckne der udi.

Om Røg
 til Bjerne.

Naar mand nu vil til at skiære Honnig fra / da er det
 best om Afftenen silde / oc skal mand obne Stockerne
 bag op / oc strax være tilræde med en god skarp Røg /
 enten hafve Ild i en Krucke eller Potte / oc legge tør Koe=
 møg derpaa eller vaade Spaaner; Item / mand tænder
 Ild udi en Bøge Svomp / den kand man smuckt sticke
 paa en Kniff / oc holde saa nær mand vil / med saadan
 Røgen Jager mand Bjerne for ud aff Kuben / oc saaledis
 bag til handle med Honniget / uden Bjernis forhindring.

Bjerne
 vil haffve
 nock til
 Føde / end=

Er nu Stocken Rjg oc vel Fæd oc Fuld / kand mand
 nocksom tage halffdeelen bort; Men er hand icke saale=
 dis / da skal mand tage mindre eller slet intet / thi Bjerne

vil endelig hafve nock tilføde / oc dog icke derfor fortæ= rer diszmeere / oc haffver de noget til offver / da findis det vel en anden gang.

dog de for= tære intet til Øfver= flødighed.

Naar mand hafver Honniget ude oc rænset Kuben vel / skal mand passe et flyffve Huul paa den baggerste Bond / oc strax kljne den for igien / saa drager Bjerne om Natten ind igien / om Morgenens skal mand vende Stocken om / saa den baggerste Bond kommer fremmerst / at det Hon= nig som nu i Aar bliffver i Kuben / [61] kand effterfølgende Aar bortskiæres / saa at Bjerne altid beholder det yngste oc færskeste Honnig.

Mand skal altid lade Bjer= ne beholde det ferskeste Honnig.

Vil mand fraskiære nogle Bjer som ere udi Kuber / da skal mand løffte den Kube mand vil beskære / noget aff steden fra de andre / oc ere de icke kljnede hver paa sin Bond / da faaer mand at skyde en Tøndebond / eller anden trind Fiæl ind under Kuben / hvor med mand kand løffte hende fra de andre paa en Bagstoel eller Skammel / oc skal mand strax være tilrede med Røgen / oc vel beryge hæn= derne oc alting førend mand giffver sig til at beskære.

Hvo der vil at Bjerne icke skal sticke hannem / hand skal bestryge Hænderne med denne Salve eller Smørelse:

Tag *Fænum Græcum*¹⁸⁹ / stød det i en Morter vel smaat / tag der til Katost Safft oc lidet Olie / rør det vel tilsammen / indtil det vorder saa tyckt som Honnig / smør Hænder= ne der med / naar du vilt handle med Bjerne.

Smørelse at Bjer i= cke stikker en.

Naar du est nu færdig / da luck Kuben bag til lidet op / i det du drager hende til dig ofver Bonden / holt strax en skarp Røg til dem / at de endelig maa vige udaff Flyfve= hullet / drag saa Kuben noget mere ud til dig / oc med den Kniff som er dannet som en Rage / ræck op mellem Kagerne / oc skiær saa den tredie Part aff Kagerne ud / dersom Kuben er rjg / skiud saa Kuben strax ind paa Fielen

Huorledis Honnig skieris ud= af Kuber= ne.

189 bukkehornfrø

igien / oc naar Bjerne ere indløbne / da sæt hende paa sit
 Sted igien / oc klin Kuben til med det første / saa du
 venner icke fremmede Giester der til / oc dersom Kuben
 drypper noget / da sæt noget der under Natten offver /
 at Honniget icke drypper udi Græsset / at Myrer eller
 [62] fremmede Bjer icke faar Smag paa Honniget / oc
 siden ocsaa søger Kuben / oc gjør dig Skade / fordi det
 gaar icke nær behendig til saa at skiære aff Kuberne som
 aff Stockene / hvorfor oc Stockene ere meere brugelige
 end Kuberne / paa de Steder som Bjerne kand taale at
 fraskieris / men her i Landet / som det intet gaffner en
 Huuszvert at beskiære Bjerne / da ere Kuberne meere
 behendige end Stockene / dog meener jeg saadanne Kuber
 som neden til ere obne / om hvilcke i det 4 Capitel er
 formeldet.

Det første September Maanet er begynt / da kand Bjer=

ne her i Siælland / sig intet meere paa Honning forbedre /
 hvorfor det er da best mand holder strax Munstring / oc
 udvellier dem som skal blifve staaendis Vinteren ofver
 oc tegner dennem.

Hvilcke
 Kuber der
 skal affta=
 gis.

Først skal alle de borttagis som hafver sværmet tvende
 Sommere / thi de hafver da standen 3 Sommer ofver / dog
 lader jeg dem ickun sværme en Sommer / som før er sagt.

Item / mand tager oc alle smaa Eftersværme bort /
 som selff icke haffver nock Honning til Vinterføde / uden
 mand hafver ladet tvende saadanne smaa løbe sammen /
 oc gjort en god der af / som udi det 4 Capitel er omtalt.

Her i Landet hafver Bønderne en slem Maneer / at
 tage deris Honnig aff: De tager Kuben oc sticker den udi
 et Kar eller stor Ballie med kalt Vand / saa løber Vandet
 ind ad Flyfvehullet / oc opfylder Kuben / saa Bjerne intet
 kand verie sig / saa lucker de Kuben op ofven til / oc med
 en Stang rører Kagerne oc Bjerne / med sampt Skarnet som

ligger paa Bonden / udi en Klump tilsammen / oc saa styrter det udaff Kuben / saa de kand [63] icke først see hvordan Honniget er. Mand bør dog at løffte dem først op / ere de da saa tunge som en Otting Smør¹⁹⁰ / da haffver de nock til Vinterføde.

At prøve
hvilcke
Kuber der
kand staa
Vinteren
offver.

Mand skal oc see ind til dem oc forfare om de ere stærcke nock aff Bjer / Item om de haffver ingen Orme / før mand setter dem til offver Vinteren.

Dennem mand vil afftage / skal mand icke dyppe udi Vand / oc forderffve sit Honnig / men mand skal smelte noget Svoffvel¹⁹¹ / oc drage nogle stycker gamle Læritz=klude der igiennem / tag saa et stycke aff disse Svofvel=duge paa en lang klemme / tænd Ild der udi / oc holt det ind ad Flyfvehullet til Bjerne / stick en visk Græs udi Hullet / saa er det strax giort med Bjerne / saa de falder ned paa Bonden som de vaare døde / oc kand mand siden handle med Honniget som mand lyster.

Huorledis
mand skal
afftaffe
Bjerne.

Der ere ofte nogle Kuber saa Fulde oc Fæde aff Honnig / at mand icke kand komme ind ad flyffve Hullet for Kaggerne / dem løffter mand lidet ofver ende fra Bæncken / med den ene Haand / oc med den anden far mand allevegne omkring under Kaggerne med den tænde Svofvel Dug / lader saa Kuben gaa ned igien / oc gaaer saa fra den oc til en anden oc gjør lige saa / haffver de icke nock i den ene gang / thi Bjerne falder ned i hobe=tal oc udslycke Svoffvelet / da faaer mand at giffve dem noget meere aff denne dvale Drick / hvilket dog strax er giort / oc kand mand siden smuckt tage Kuben ofver ende / fatte spjlene med en Knibetang oc drage dem udaff Kuben / bancke saa Kuben en gang eller tu paa siden ned paa Jorden / saa slaaes alle Kaggerne løse udi Kuben /

190 ca 7 kg, en otting smør = 1/8 tønne smør skal netto veje 14 pund

191 svovl

saa kand mand med hænderne tage den ene Kage [64] udaff Kuben / effter den anden / eller ocsaa paa en tid styrte alting tilsammen i en Kedel.

De reene Bjer som nu ligger døde eller i dvale / bør mand icke bortkaste / thi udi den Angest oc Banghed / dricker de dem alle fulde aff Honnig / i den meening at de vilde søge udaff Kuben der som de kunde / men mand kand komme dem iblant det Honnig / som skal blandis Miød aff.

Paa denne manneer kand mand smuckt beskue ald Bjernis Arbeyde inden i Kuben / oc findis alting saa ordentlig forvaret hvert paa sit sted / Viselens Honnig er allerøffverst i Kuben / er aff smagen det beste der iblant.

Trende
slags hon=
nig findis
i de Kuber
som er Aar
gamle.

Naar Honniget er et Aar gammel / er der først iblant nogle smaa Suckerkorn / knase imellem tænderne som Sucker=Candi. Dernest er det andet Honnig til Bjernis Underholdning / det som er Aar gammelt er bruunactigt / men det som er sancket samme Sommer / er meere hvid / saa der findis udi de Kuber som ere Aar gamle / trende slags Honnig.

Hvad hon=
nig mand
skal bruge
til Læge=
dom eller
Mad.

Vdi de tomme Huul findis det Pudder eller Meel / som Bjerne tilkommende Foraar vilde begynde at gjøre Unger med / naar mand nu vil bruge noget Honnig til at klare / enten til Lægedom eller til Mad / da skal mand ingen Bjer lade komme der iblant / ey heller det Pudder der sidder i de tomme Kager / thi det gifver honniget en ond smag / der til med er det u=sundt / oc giffver vrid oc knib i Liffvet. Men mand skal tage de hvide reene Kager / som ere gandske tillucte med Voxhinde / saa tør mand icke frycte at mand faaer ont der aff.

Det gamle bruune Honnig er icke saa velsmagende til mad / som det unge hvide Honnig / oc naar mand [65] vil skiaere eller skumme det / gaar der meere bort i skaarn

der aff end aff det unge / derfor jo yngre oc reenere Hon=
nig / jo bedre det er.

Aff første indtil jeg fick sancket nogle Bjer / meente
jeg icke at tage nogle Bjer aff / som nogenledis kunde be=
hielp sig offver Vinteren / saa gick de mig dog hen paa
Foraaret / saa jeg beholt dog icke uden halffparten aff dem
jeg haffde hafft om Sommeren / da vaar der en fornemme
oc gammel *Canonicus*¹⁹² her i Byen / for hannem beklage=
de jeg mig / da sagde hand til mig / Bjerne ere skabte aff
Gud oc Naturen til Menniskens Nytte / vil derfor her udi
intet være forskaanede / tag ickun derfor rundelig aff
dem / oc skifft lige halffdelen med dem / saa du tager
halffdelen bort / oc halffdelen lad bliffve staaendis / hvad
gielder at der icke saa mange skal døe for dig. Siden den
Tjd jeg gjorde saaledis / haffver mine Bjer holt sig / Gud
skee Loff / meget vel / dog maa hvo som vil følge dette
Raad / oc en hver handle med sine Bjer effter sin egen
gode Tycke / jeg bliffver her effter ved denne maade at
handle med mine Bjer. Saa sætter jeg heller ingen Kube
til at sværme tvende Sommere / men altid unge Sværme /
fordi de den anden Sommer ere fediste oc best / oc Hon=
niget er hvit oc haffver en god Smag.

Dog hvo som endnu sancker Bjer / oc icke med dem
er fortkommen / hand kand ret vel lade dem staa to Som=
mere offver / dog jo lengre de staar / jo sortere oc slemme=
re blifver Voxet oc Honniget / oc jo meere Affgang oc
Skarn der findis naar mand renser Voxet ud.

De som staar tvende Sommere offver / skal mand
endelig skiære det slemme sorte Vox om Foraaret neden
[66] omkring / saa vjt det er tomt / bort / Bjerne vil icke
giærne sætte deris Arbeyde der udi / saa følger oc giærne
Orme oc Skarn i Steden for Honnig.

Bjerne
vil icke
være for=
skaanede /
men ende=
ligen bru=
gis aff de=
ris Husz=
vert.

Det sorte
tomme
Vox i de
gamle Ku=
ber om
Foraaret
bortskieris.

¹⁹² gejstlig person

Det niende Capitel.

Om Bjernis Liffs Korthed / oc om deris
store Nytte oc Gaffn.

NOgle aff de Gamle hafver været i den Meening / at hver Bje kunde leffve i 7 Aar / andre siger 5 Aar / men jeg holder for at de icke leffver offver 4 Aar / hvilcket de allerbest kand erfare / som bruger lig= gendis Stocke / oc lader Bjerne altid leffve / det haffver jeg prøffvet saaledis: Naar mand det første Aar renser under Bjerne / da finder mand ickun faa døde Bjer iblant deris *excrement* eller affgang: Men den anden Vinter mange fleere: Den tredie Vinter saare maange / saa at dersom alle Bjer / hvilcke udi 4 Vintre findis døde / vaare i en Hob sanckede / da skulle de vel være fleere end Svær= men vaar / der den bleff stocket oc indsat udi Kuben. Hvor aff er at slutte / at alle de Bjer som vaar i den første Flock / inden 3 eller 4 Aar hendøer.

Udi en
Stock kand
stetze være
Bjer udi
16 eller 20
Aar.

Lejresto=
cke giffver
icke man=
ge Svær=
me efter

Enddog jeg haffver vel seet den standende Stock udi Tydskland som 16 Aar stedse hafver været Bjer udi. Derfor følger det dog icke efter / at nogle af de første Bjer skulle hafve lefvet saa lenge / thi Viselen legger hvert Aar saa mange Bjer til / som hand udi Kuben behøffver / oc ingen Sværm aflader førend den er selff rjg nock paa Bjer oc Honning / hvor udaff det ocsaa kommer / at de Stocke som haffver ligget med Bjer udi 5 eller fleere [67] Aar / icke giffver mange Sværme fleere / men arbejder dog vel paa Honnig / dog kand icke mange Stocke ligge eller staa saa lenge / thi aff den jdelig varme / som Bjerne haffver hos sig / begynder da Stocken omsier at blifve møer oc raadne

eller bliffver fuld aff Ormehuller. Naar mand saadant paa Stockene fornemmer / da er det beste Raad / at mand tager den Stock om Effterhøsten slet bort / ellers drager Bjerne aff sig selff om Foraaret bort aff Stocken / eller bliffver siuge udaff den raadne Luct oc døer.

Vore Kuber som intet beskieris / oc bliffver staaendis 4 Aar offver / udi dem blifver Voxet sort oc slemt / der falder Huller udi aff sig selff / oc er allevegne ofverkljnet med Axelskab oc sligt slemt sort Tøy / saa begynder da ocsaa Halmen i Kuben at raadne oc lucte ilde / derfor raader jeg ingen / at hand lader dem staa lenge / men bruger dem mens de ere fædiste oc best.

Hver Mand som haffver Hawe oc Leylighed til / skulle billigen beflitte sig paa at holde Bjer / ickun alleniste for deris mangfoldige Dyders skyld / hvilcke i det første Capitel nogenledis bleffve opregnede / enddog mand ocsaa mange gange kand haffve Gafn aff deris Arbeyde. Thi vil mand gifve act paa dem / da kand mand noget nær lære aff dem en gandske Politi at anordne: Oc hvo som haffver Tjd oc stunder til / kand haffve megen Lyst oc Tjdkort aff dem / i det mand seer paa deris flittig oc behendig Arbeyde / aff hvilcket de aldrig bliffver trætte / oc saa flyffver de meget langt bort effter deris Vox oc Honning; nogle maa flyfve langt bort i Skowen effter Vox=baand / som er en Gummi eller sey Vædske / hvilcken [68] de vel smaaligen sancke aff Barcken paa Træerne i Skowen / dette er saa hvid som Snee / oc fører det paa deris bagerste Been / naar mand tager det aff førend de kommer i Kuben der med / da lucter det intet / men de beblander det konstigen med en anden Vædske / som de opsancker aff atskillige slags velluctendis Blomster / hvor udaff Voxet bekommer den herlige søde Luct / thi Voxet fører Lucten / oc Honninget Sødheden.

de haffver
ligget 5
Aar.

Hvad det
er Bjerne
fører paa
deris ba=
geste been.

Den anden *materie* som Bjerne indfører / udvortis paa deris baggerste Beene / er et Pudder aff alle slags Farffver / sort undertagen / det sancker de inden udi paa alle slags Blomster / aff dette føder oc aufler de deris Unger. Thi mand seer i Sværmetiden at moxen¹⁹³ alle Bjer haffver noget af saadant paa deris Been / thi aff dette kand de faa nock.

Bjerne fø=
rer Honni=
get inden
i sig / i en
liden blære.

Men om Honniget er det Bjerne allermeest at giøre / hvorfor de ocsaa udi ald deris fluct baade aarle oc silde først søge der efter / dette Honnig er en liden sødactig Vædske / som staar nederst paa Stilcken udi hvert Blomster / naar det først lucker sig op / dette suger Bjerne op aff Blomsterne med deris Snube / ind i sig / oc fører det i en liden Blære; nogle saa store som en Hampekorn / oc nogle noget større / de giffver det igiennem deris Mund udaff sig i Hullene paa Kaggerne. Naar mand om Somme= ren rifver en Bje i stycker / oc smager det som hun fører i denne liden Blære / da er det hvidt oc klart som andet klart Vand / smager oc noget sødactigt / dog icke efter Honnig / det blifver først i Kaggerne omvendt til Honnig.

Bjer san=
cke Honnig
paa tre
Steder.

1.

Aff blom=
sterne.

2.

Af Blade=
ne paa
Træerne /
naar der er
falden
Honnig=
Duug.

Dette Honnig sancker Bjerne paa trende maneer / eller aff 3 slags: Det første meeste oc allerbeste sancke de [69] ud aff Blomsterne / oc dette er dem oc saa kierist oc sun= dest / dette er saa klart oc hvidt / som et Taar der kunde staa i ens Øye.

Det andet slags er noget seyactigt / hvilcke de sancke aff bladene paa Træerne / naar der er falden en Honnig Duug / denne Duug falder ickun paa nogle Træer om Sommeren / i de varmeste Dage / oc smager dette tyg¹⁹⁴ søt som Honnig / bladene seer som de vaare offverstrøgne med Fernisz / saa gljsser de. Naar mand hører mange Bjer

193 næsten , omtrent

194 tøj, som er et generelt ord for materiale af næsten enhver art

i nogle Træer / oc ere dog ingen Blomster der paa / da er der falden saadan en Honnig Duug paa samme Træer. Bjerne tager ickun det klariste oc tyndeste der aff om Morgen en tjlig / det andet bliffver siddendis paa bladene oc bliffver aff Solen saa sej / at oc Fluor kand blifve siden= dis faste der udi.

Det tredie slags sancke de om Høsten / naar nu ingen Blomster ere meere i Marcken / udaff vel moede søde Eble oc Pærer / Plommer / Vjnbær¹⁹⁵ oc andre saadanne søde Fructer oc Bær / men dette Honnig er dem icke sundt / som udi det 7 Capitel er om formeldet.

Alt dette Honnig giffver Bjerne i Hullene paa Kagern aff deris Munde / oc er hvert Hul paa Kagen saa konstige bygt / saa at det hælder noget ind ad bag til / oc for til staar det nogen offver ende / saa at det løber icke tilbage igien udaff Hullet. Naar Hullet nu begynder at vorde fuldt / da begynder Bjen oc at lucke det til fra neden med en Voxhinde; naar nu Hullet er slet fuldt / lucker hun det gandske Hul til med Vox.

Naar Bjerne flytter oc drager ud aff Kuben / da tager de Honniget med / eller henter det siden hver [70] Taar: Men aff Voxet tager de icke det ringeste / ey heller aff Pudderet i de tomme Kager / alt dette lader de efter sig / thi de kand meget snart giøre Voxkager hvort de kommer. De kand oc icke heller tage det *coagulerede*¹⁹⁶ Sucker Honnig med sig / thi naar de selff tager Honniget udaff en Kube som er Aar gammel / da findis de smaa hvide Suckerkorn paa Bonden / ligesom det vaar Hagel eller Sneekorne / smager vel søde / dog er den beste Honnigs Sødhed udsuet aff Bjerne.

3.

Af velmo=ede søde fructer oc Bær paa Træerne.

Bjerne flytter el=ler tager intet med sig aff kub=ben / uden den bare Honnig.

195 ribs, solbær, men kan også være andre søde bær som kirsebær

196 krystalliseret

Her skulle vel ocsaa / efter Ordningens Vdkreffvelse / beskrifvis den store Nytte oc Gaffn som Honnig oc Voxet med sig fører / men jeg befinder mig alt forringe der til at være / dennem udi all deris Brug retteligen at beskrifve. Jeg vil hafve det henstillet til en velforfaren *Medicum*¹⁹⁷ / som retteligen kand stille for Øyne¹⁹⁸ / hvor til Honnig oc Vox udi *Medicin* kand være brugeligt / oc skulle Apotec=keren icke gierne vilde miste dem / Badskerne¹⁹⁹ kand icke heller ombære²⁰⁰ dem fra deris Plaster oc Salve; i Kircken kand voxet ingenlunde ombæris. En god forstan= dig Huszmoder vil icke heller gierne ombære dem / oc i synderlighed det Honnig som saaledis reenligen tagis fra Bjerne / saa at slet ingen Bjer eller andet kommer der iblant / enten aff det Pudder som sidder i de tomme Kager / heller de smaa Orme eller unge Bjer / saadant hviit oc reent Honnig er hart ad²⁰¹ saa got som Sucker udi Ma=den: Men det Honnig som Bonden med en stang rager tilsammen baade Bjer / Vox / sort / oc hviit i en hob / bliff=ver aldrig saa velsmagende / ey heller saa sundt / hvorle=dis det nu skal rensis oc handlis / der om skal formeldis i det sidste Capitel.

---O---

197 læge

198 kan afgøre

199 Badsker = Badskeer: En person ,som virkede som barber og kirurg.

200 undvære

201 hart ad, næsten

[71] **Det tiende Capitel.**

Hvorledis mand skal komme til Bjer / oc ind=
 købe dennem / oc om Folckene som dem
 vilde holde.

ENddog de Gamle haffver effterlat os en Maade /
 hvorledis en Huuszvert kand bekomme Bjer / saa
 at mand icke skulde hafve behoff at købe dennem
 udaff nogen anden / hvor om den S²⁰². Mand M. Niels
 Milckelsøn Aalborg / udi hans liden Bjobog²⁰³ / som findis
 i hans Huuszholdings *Calendario* / den gandske *Process*
 udførligen paa Danske hafver beskrefven / hvor jeg
 ocsaa vil hafve den gunstig Læser henvyst / om nogen
 haffver Lyst til saadant at forsøge: Dog hafver jeg endnu
 aldrig hørt nogen / som paa samme Maneer sine Bjer haf=
 ver offverkommen²⁰⁴ / hvorfor jeg ocsaa for Kortheds
 skyld samme *process* her at indføre / hafver effterlat.

Der tallis vel ocsaa udi Dommernis Bogs 14 Capittel
 om en Bjsværm / som Samson fandt udi Løwens strube /
 hvilcken hand en kort tid tilforne self haffde ihielslaget /
 men hvo kand sige om Bjerne bleffve aufløde udaff
 Aadzelet eller de vare fra uden til fløyen der ind / hvor
 om Skrifften intet formelder; Thi holder jeg for at de
 vare fløyen der ind / oc saa haffver Bygt i den Huule strube
 aff Aadzelet. Hvorledis Bjerne ellers auflis oc skabis der
 om er formeldet i det andet Capittel.

202 S. betyder Salig og M. Magister. Niels Michelsen Aalborg var den første
 sognepræst ved Holmens kirke. Magisteren (1562 – 1645) døde fire år før bogens
 udgivelse, derfor dette S. Det første I i Milckelsøn er en fejl.

203 *En liden Tractat om BJER* er en del af en kalender udgivet af Magister Niels
 Michelsen Aalborg i 1634, og den er genudgivet i 2006 på
<http://bjoerna.net/bier/1634.htm> og i bogform »En liden Tractat om Bier«

204 fået

Bjer vil
forhaerff=
vis redeli=
ge.

Hvo som hafver Lyst til at holde Bjer / hand see til at hand kan forhverffve dem redeligen / oc for fyldist værd Kiøbe dem fra en anden med hans gode villie oc [72] sam=tycke / dog ere de meget bedre som kommer flyffvendis til en oc haffver ingen Herre: Eller oc naar mand finder nogle Bjesværme som haffver ingen Eyermand / men de Bjer som mand faar til Straff / Item²⁰⁵ Tiende²⁰⁶ Bjer oc Arffve²⁰⁷ Bjer / vil icke vel staa i Lengden / thi naar den Person dør som tog vare paa nogle Bjer plejer Bjerne gemeenligen effter Haanden ocsaa at forgaa.

Hvilke
slags Bjer
der ere du=
eligste.

Naar nu nogen vil indkiøbe nogle Bjer aff en anden / da skal hand icke kiøbe dem om Sommeren eller mod Vinteren / men imod for Aaret / naar de ere offver fødde²⁰⁸ / maa hand udvællie hvilcke hand vil / da skal hand lucke Kuben op / oc see om Voxet er icke formeget sort oc for gammelt / om de endnu haffver saa meget Honnig at holde sig frem med / indtil de kand faa noget paa Blom=sterne / oc at de ere stercke aff Bjer / oc jo meere de ere onde stinge oc værie²⁰⁹ sig jo artigere²¹⁰ ere de.

Der er vel oc et andet slags / som ere noget mindre oc ere lidet Haarede / oc hafver kiendeligere stræger oc rande tvert offver Ljfvæt paa sig / disse mindste ere de dueligste oc beste.

Huorledis
mand skal
indkiøbe
dem.

Mand skal oc beskue Stocken eller Kuben / om den er saa sterck / at Bjerne kand være der udi en Sommer eller tu / oc der som Eyermanden begierer hvad billigt er / da skal mand icke lenge prute eller tinge / oc betale dem førend mand flytter dem fra hannem.

205 ligeledes, fremdeles

206 bifamilie som er betalt som en afgift 'tiende' (en tiendedel af afgrødens værdi)

207 bifamilie modtaget som arv

208 overfødte dvs de har tilstrækkeligt med foder til at klare sig gennem foråret

209 forsvarer, værge

210 bedre, fortræffeligere

Der ere mange meeninger om / naar den beste tid skal
være at flytte Bjerne aff sin sted; Dog er det med faa ord
at sige / Nemblig / saa lenge Bjerne ligger stille i Vinter=
leje / oc icke endda ere udfloyne / da er det altid lige got
at flytte dem / oc sette dem hen hvort oc i hvad orden
mand vil; thi da ere Kaggerne haarde oc styffve / saa
[73] de icke lætteligen affbryder: Men haffver Bjer staaet
paa et sted / oc lærdt en visse fluct / oc mand vilde flytte
dem aff sted / mens de endnu fløyer ud / da søger de alt
til det gamle sted / jeg haffver seet Bjer som endeligen aff
Fornødenhed maatte flyttis aff sted / Bjerne søgte paa det
gamle sted / oc lagde sig i en Klump ned paa Jorden / oc
varede lenge førend de vilde søge i deris Kuber igien /
som dog icke stode langt fra i den samme Hawe. Nu kand
en hver tencke at de fleeste aff dem forfløyer²¹¹ oc forkom=
mer²¹² / uden saa vaar at de flyttedis langt bort / en Mj
veys eller meere / oc icke kunde finde den gamle fluct
som de kiendte tilforn / da skulle de vel venne sig til en
ny fluct / naar som heldst det vaar om Foraaret.

Den beste
tid at flyt=
te dem.

Naar mand nu vil flytte dem / skal flyffve Hullet om
Afftenen / naar de ere alle inde / tilluckis / oc skal hver
Kube være kljnt paa sin særdelis²¹³ Bonde eller Fiæl / da
skal de føris paa en Vogn / saa maa det skee meget sacte=
ligen / oc skal mand sky alle Steenbroer oc kiøre paa Eng=
bond / det meeste mueligt er / Thi de hader stort Bulder /
saa ere Træhiul bedre her til end de beslagne Hiul / fordi
de giøre icke saa megen klammer. Er det om Vinteren da
kand de allerbest agis paa en Slæde / den aller sickerste
oc beste maade er at bære dennem paa en Stang / der som
der icke er for langt imellem.

Huorledis
de skal flyt
tis.

211 forsvinder

212 går tabt

213 for sig selv

Huorledis
Bjer lærer
at kiende
Kuben aff
Førsten.

Naar de nu kommer til den sted som de skal blifve / skal mand icke oplucke dem uden imod Afftenen / saa de første Afften icke flyffve forlangt / siden skal de om anden Dagen lære Veyen. Oc kand mand end ocsaa see en stor Snildhed paa dem; thi naar de aff første flyfver ud paa et fremmet Sted / da vender de altid Næsen imod Kuben / oc lenge beskuer den oc alting / gjører saa først en [74] liden Kredtz offver Kuben / altid beskuendis Kuben oc ald Leyligheden. Denne Kredtz gjører de alt større oc større / indtil de kommer høyt op i Vejret / der med gaar de ad Marcken.

Naar de kommer tilbage igien / gjør de først en vjd Kreds offven ofver Kuben oc beskuer alting vel / oc gjør saa Kredsen jo lengre jo mindre / indtil de kommer til Kuben igien / hvor de kom udaff. Oc stode der hundrede Kuber / da søger dog en hver Bje i den Kube som hun drog udaff.

Om Ste=
den at ud=
vellié / til
at sætte
Bjer paa.

Om Steden hvor mand skal sætte Bjer til Arbejde / der om er taldt i det 2 Capitel. Mig er sagt aff en gammel Bondemand / som all sin Liffstjd med Bjer hafver omgaaets / at naar nogen vilde udvelge et Sted / hvor hand vilde sætte Bjer aff første / da skulde mand tage udi en Kande got nyt Øl / oc sætte paa de Steder som mand vilde gjøre Bjehawer / oc paa hvilcket Sted at Øllet giøris mest / oc lige som det vilde løbe ofven af Kanden hver Taar / der skulle blifve det beste Sted / til at gjøre Bjehawer / oc der skulle de meest formeere sig.

I synderlighed vil de staa paa smucke reenlige steder / icke fornær Rendesteene / eller andre uhomske Steder / oc hvor ingen Røg kand komme til dem; Item / hvor de kan være sickere for Svjn / Hunde / Heste oc alt andet Qvæg / de kan oc ey heller lide at mand jdelig gaar frem hos dem / heldst om Middagen / naar de arbejde allerflittigste.

Der ere vel mange som haffver stor Lyst til at hafve Bjer /
 men Bjerne vil icke være hos en hver. Jeg veed nogle som
 3 gange hafver begyndt med dennem / men de ere alt
 forgaaen igien inden tu Aar. Jeg haffver [75] oc aff mine
 egne Bjer / sat tvende Stade til halffve²¹⁴ hos en god Dan=
 nemand / der stode de udi 2 Aar / det ene døde / det andet
 maatte jeg omsier tage der fra igien uden ald Fruct / oc
 sværmede der ingen aff dem udi to Sommer offver.

Bjerne vil
 icke paa
 hvert sted
 formeere
 sig.

Der ere ocsaa nogle Mennisker som de ingenlunde
 kand fordrage / men søger dem strax naar de kommer i
 en Hawe hvor Bjer ere udi. Saa ere der tvert imod andre
 Mennisker / som blotte oc bare kand omgaaes med dem /
 oc aldrig bliffver stucken aff dem: Aarsagen veed jeg
 icke egentligen / dog siunis / at deris Sved lucter stram
 oc ilde / saa at Bjerne derfor icke saa vel kand fordrage
 dennem som andre Mennisker / thi det seer mand aff
 dem / at dersom nogen haffver ædet noget som lucter
 sterck / som Redicke / hvid eller Rødløg / gammel Ost /
 eller drucket Brendevjn / sterckt eller beskt Øll / da kand
 de icke fordrage hannem nær hos sig / de kand ey heller
 fordrage Qvindfolck undertiden / item dem som haffver
 Saar paa deris Legemer oc dem som nyligen er Aderlat²¹⁵.
 In summa / de hader all ond / skarp / oc besk Luct / all
 Stanck / Røg / Bulder oc Vroe. Thi lige som de ingen Men=
 nisker eller andet Creatur gjører nogen Forfang²¹⁶ / saa kand
 de oc icke heller fordrage at mand vil fexere²¹⁷ dem / med
 det som dennem kunde være imod.

---O---

214 de er halvt om udgiften og indtægten

215 åreladt

216 skade

217 plage

Det elleffte Capitel.

En liden Vnderyjszning hvorledis om Vinte=
ren med Bjer skal omgaaes. [76]

DE som haffver ført deris Bjer ud paa Heder iblant Liung / de flytter dem icke der fra førend Frosten begynder / ungefer om *S. Martini* Dag²¹⁸ / thi samme Vrt blomstrer indtil ind paa Vinteren / at Frost oc Snee begynder.

Hvo som befrycter sig for Muus / hand skal lucke Flyffvehullene til paa Kuberne / dog vil de icke vel lade sig indelucke / førend om *S. Dionysij* Tjd²¹⁹ / effter den Tjd begynder Bjer at leyre sig her i Landet / dog naar Solen skinner varm / gaar de dog ud oc seer sig om. De ere fordi allerbest farne / naar de om Vinteren ofver kand bliffve staaendis paa det Sted / som de stode om Sommeren offver. Det kand dog icke allevegne skee for Tiuffve²²⁰ oc Skielmer²²¹ som gierne strax i Effterhøsten er effter at stiele fra dem.

Naar de kand bliffve bestaaendis paa Steden / oc mand allene kand lucke for Muus / da skal mand tage smaa Hylderør saa lange som en Finger Ende / oc saa vjde i Hullet / at en Bje lættelig kand gaa der igiennem / sætte saa saadant et Rør udi Hullet ved den ene Side / oc stoppe det øffrige med reene Klude / saa faar Muusen at bliffve ude / oc Bjerne kand alligevel komme ud oc ind / men skal Bjerne flyttis fra det Sted som de stode Sommeren offver / da vil der saa luckis / at de icke kand udkomme;

Bjerne ere
best farne
at bliffve
Vinterne
ofver der
som de sto
de om
Sommeren.

At lucke
for Muus
at Bjerne
dog kand
komme ud
ind.

218 Mortensdag, den 11. november

219 9. oktober

220 tyve

221 slyngel, bedrager

Thi naar der er varmt i Veyret da flyfver de ud / oc effterdi de ere Steden ubevant / kand de icke finde til Kuben igien.

Denne lucken skeer paa mange maneer / blant dennem alle er denne den fornemmeste / at mand tager aff de store lange Borrer / som mand kalder Veffver=Kaarder²²² [77] / hver er saa stor som et Hønse Eg / aff dem kand mand sette en saa løslig i hvert Hul / saa haffver de Lufft nock / oc ingen Muus biuder sig til at gaa der igiennem / thi de sticker dem paa Næsen.

Ellers plejer nogle at kljne dem til med Leer / oc kljne nogle Gaasepinde²²³ i Hullet / eller oc sticke smaa hul paa Læret.

Nogle tager tynde velslitte Læritz Klude / oc sticker dem for med fire Pinde.

Nogle haffver aff det hvide Blick som Løchtemagerne bruger / oc der paa smaa Huul stungne / oc i Hiørnene fire store Huul / hvor igiennem mand kand feste det til Kuben / enten med fire Søm eller andre smaa Pinde aff hart Træ / dette er oc en god maneer.

Jeg tager aff de tynde Spaaner som Bogbinder oc Sværdfæjgere²²⁴ bruge / oc sticker der smaa Huul midt paa / oc fester det med smaa Skopinde²²⁵ for flyfve Hullet.

Setter mand dem ind i noget Huus / da skal der være Huul nederst paa Dørren / at Katte kand gaa ind oc ud for Musenis skyld; For det andet skal der icke være luct for Tæt / thi de behøffver Luften meere end Varmen: For

222 Kartebolle, dipsacus fullonum, hvis blomsterstand med de stive dækblade vævere brugte til at kradse luven op på klæde.

223 her betyder det sandsynligvis den nederste hule del af penneposen i gåsens svingfjer, som bl.a blev brugt som spolepinde ved vævning. En Gåsepind var også en let pind, som gåsen slæber med det ene ben for at hindre den i at løbe væk, en slags hilde eller tøj.

224 våbensmed

225 små spidse træpinde, der bruges til at fastholde læderet under fremstilling af fodtøj

Om steden
som Bjer
skulle staa
om Vinte=
ren.

Bjerne ere
ingen Tjd
leddige.

Bjerne lu=
cker selff
for sig
mod Vin=
teren.

det tredie maa de endeligen staa frj for Røg / den kand de ingenlunde fordrage.

Mand skal ey heller fortjlig flytte Bjer ind i Huuse / om de ellers kand være for tyfactige Mennisker. Thi end= dog de paa Honniget intet kunde forbedre dem / hafve de dog altid noget at bestille / indtil de legger dem i Vin= terleje. De henter Axelskab / oc naar Podemesteren icke forvarer sit pode Vox paa de unge Planter / da henter de det bort altsammen / oc kljner alle Spræcker oc smaa Hul til der med imod Vinterens Kuld / paa deris [78] Kuber / de lucker oc selff Flyffvehullet paa Kuben saa nær / som et lidet Hul de selff kand komme udaff / naar de formo= der en streng Kaald Vinter.

Naar Bjerne kand bliffve staaendis paa deris sted Vin= teren offver / som før er sagt / oc mand fornemmer ingen Muus / da er det best at mand intet lucker for dem oc de som da staar paa bare Bencke / hvor ingen Skuur er off= ver / skal mand ickon vende Halm=Kappen det bagger= ste frem ad / saa Halmen kand henge ned for Flyffvehul= let / at ingen Snee kand fyge ind til dem / oc smaa Fugle som Muszviter icke saa lige kand flyfve ind til Hullet / saa skal mand see hvor Bjerne altid effter haanden skiuder deris Affgang / døde Bjer / oc andet ud igiennem Flyfve= hullet fra sig / saa kand de oc / naar Solen skinner / gaa uden for imod Foraaret / oc rense oc putze sig.

Strax det gaar imod tiden hen i Fasten / at de snart venter at vilde komme ud paa Arbeyde / da tager de selff bort / hvis de udi deris Flyffvehul haffver til kljnet / oc giemmer det i Kuben for sig selff.

For det sidste veed en hver at de icke kand fordrage Regn / hvorfor mand vel skal forvare dem / at det icke drypper paa dem om mand haffver Skuur offver dem / eller om de staar blotte at Kappen da slutter vel offver

dennem allevegne / thi Vandet kand lettelig drage sig
 igiennem Halmen ind udi deris Arbeyde / oc forderffve
 eller udjage dennem imod Foraaret.

Det tolfte Capittel.

Hvorledis Vox oc Honnig skal skiellies fra
 hver andet / rensis oc giemmes.

[79]

HVilcket Honnig som mand vil bruge enten til
 Lægedom / eller til Apotecket / eller i Køcke=
 net til mad /oc icke blande Miød aff / da skal
 mand der til intet tage uden de reene hvide Kagger / saa
 langt de slet ere tillucte med Voxhinde / oc med en Kniff
 skiære alt det tomme Vox nedent aff / for det Pudder skyld
 som Bjerne hafver giemt der udi; saa skal mand ocsaa
 lese alle døde Bjer reent der aff / thi de haffver inden i
 sig en guul materie / som er usund / naar den kommer
 blant Honniget / oc foraarsager vrid²²⁶ udi Menniskens
 Legeme / lige som det vaar *Colica*.

Honniget kand mand klare paa tvende maader oc
 maneer: Den første er at mand hafver en spitz Pose /
 kaldet en *Hypocras* eller *claret* Pose / komme der Honni=
 get udi / oc henge den ved en varm Kackeloven / eller
 ocsaa luncke Honniget først lidet offver Ilden i en reen
 Kedel / saa løber Honniget saare reenligt self igiennem
 Posen i Karret som der under settis / oc Voxet bliffver i
 Posen igien / dog vil denne maneer icke befalde mig / for
 de mangfoldige Fluere som findis paa Posen siddendis /
 oc skulle vel alle de Fluere som vaar nær sætte sig paa
 Posen / thi bruger jeg efterfølgende maneer.

Den første
 Maneer
 at clare
 Honniget.

226 fysiske smerter som fx mavekneb, kolik

En anden
oc bedre
maade at
klare hon-
ninget.

Her til behøffver mand nu saadan en Voxpærse / som de haffver der blander Miød / til at pærse Voxet ud med / saa skal mand i en reen Kiædel sætte Honniget ofver Ilden / oc lade det bliffve melck varm / komme det siden i en Pose / oc der med paa Pærseren / oc saa sacteligen knuge Honniget af Voxet paa en gang / udi et reent Kar sat under Pærseren / sette saa Honniget hen oc lade det [80] staa aabet / saa skiuder det en Voxactige mateerie som en Skum offven paa sig / den skal mand skumme reent offven aff med en Skee / indtil Honniget staar klar som Olie.

Dette er nu den skønne *dulce nectar* , liflig sød Saft som til u=tallige mange sager paa Apotecket / i Kircken / i Huusholdning oc i mange slags Embidtz Folckis Værck=stæder / enten Honniget / eller oc Voxet / blifver brugt.

Naar dette Honnig saaledis er vel affskummet / da setter mand det vel tilluckt i Steen Kar / at forvaris for Muus / Myrer oc i sønderlighed for Bjerne selff / det bliffver saa hart / at mand med en Skee neppelig kand bryde det op.

Honnig
skal forva-
ris for
Muus /
Myrer oc
Bjer.

Hvo som nu endelig ydermere vil rense oc skiære det / hand skal komme det i en ny Potte oc til en Kande Honnig tage en Pegel reent Brøndvand / sette det paa en sact Kull=ild / oc lad det siude sactelig oc stedse skumme det saa lenge der findis Skum der paa / vil mand slaee en Skee=fuld Rosenvand der iblant / da smager Honniget vel der aff / det skal siudis saa lenge indtil Vandet gandske er bort saaddet / oc Honniget er skummet saa klart som Olie / saa skal det staa i Potten / indtil det bliffver svaalt / dog icke slet kaalt / siden kand mand gifve det i Steenflasker / eller Glasflasker oc for vare det.

Dog kand mand aff dette Honnig intet giffve Bjerne ad æde / dette smager nu slet intet aff Voxet / men noget nær

som Sucker / kaldis paa Apotecket / *mel despumatum* /
eller skiæret oc forskummet Honnig.

Hvorledis nu Voxet reensis / veed moxen²²⁷ en hver
Huusvert / oc allerbest de som blander Miød / dog vil jeg
[81] oc sætte en enfoldig Maneer for dem som icke blan=
der Miød / eller haffver ickun lidet Vox at rense.

Mand skal tage alt det tomme Vox oc det som mand
haffver perset Honniget fra / komme det i en Kedel med
Vand / sætte det paa Ilden / oc lade det bliffve siudendis
heet / naar det begynder at vil siude / da kom der aff i en
sterck Pose / oc dermed paa Persen / sæt en Ballie eller
Kedel med noget kaalt Vand under Persen / oc perse
Posen vel hart ud / saa gaar Voxet med det heede Vand
igiennem Posen i det nederste Kar / oc bliffver alleniste
Skarnet i Posen / kast det bort / knug saa med Hænderne
Voxet op aff Vandet i trinde Balde / kom det saa i et
Kaaber²²⁸ Kar paa Ilden for sig selff / oc lad det smeltis /
saa sætter ald V=reenlighed / som endda findis i Voxet
sig paa Bonden / hælde saa smuckt sact det klareste
offven aff i et Kar / efftersom du haffver meget Vox til /
saa hafver du det reene for sig selff oc det ureene blifver
paa Bonden tilbage / oc saa for sig selff / mand pleyer at
legge et Baand i det sidste Kar / at naar det blifver kalt /
mand da kand tage om Baandet oc henge det op.

227 næsten

228 kobber

Beslutning²²⁹

S Aa haffver nu den gunstige Læser her en enfoldig²³⁰ /
 dog sandferdig Beretning oc Vndervjszning / hvor=
 ledis hand med sine Bjer allerbest kand omgaaes /
 saaledis som det her i Landene kunde siunis mig at være
 gaffnligst / dog er her [82] i denne liden Bog icke beskref=
 ven alle Maneer / som udi andre fremmede Lande bruge=
 lige være kunde / ellers haffde Bogen bleffven alt for
 vjtløfftig / dog dersom der fantis nogle Øfrigheds Perso=
 ner som hafde Skowe eller Engmærcke / paa de steder
 som den Urt Liung voxer / saa at Bjerne kunde taale hon=
 niget at fraskeris / oc hafde Lyst til at lade anstille en vild
 Bjehandel eller Waldzeidler²³¹ / oc ere det aff mig begie=
 rendis / da er jeg offverbød²³² dennem det skriffteligen
 for at stille²³³ / oc en beqvem Person saa vjt mundeligen
 undervjse / at hand saadant for dem kand anrette.
 Saadant kand uden all Bekostning om Aaret en skion Hob
 Honnig indbringe / oc med en Persons flittig Indsiun
 oc Tilsiuu kand Skowen paa nogle Aars
 Tjd bliffve fuld aff Bjer / oc det
 uden Skowens Ska-
 de.

229 afslutning, slutning

230 enkel,

231 skovbiavl

232 rede, villig

233 fremføre, forelægge

Denne Tractat er affdeelt udi tolf

Hoffvet=Capitler som effterføl=

ger:

- I. Om Bjernis ypperlige dyder / oc hvor mange
slags der findis udi hver Kube. 1 [²³⁴]
- II. Om deris Fødsel oc Ankomst / oc naar de sættis
ud / eller flyttis om Foraaret. 6
- III. Om deris Formering / Tjden / naar oc hvorledis
de sværme her i Landene. 12
- IV. Naar oc hvorledis mand Sværmene skal afftage /
stocke / oc indsætte udi Kuberne. 23
- V. Naar nu Bjerne ere stockede oc sat udi Kuber / hvor=
ledis da fremdelis der med skal forholdis. 41
- VI. Om Bjernis Fiender / oc andet hvis dem kand
være til Forhindring / oc hvorledis de der fra
kand befrjes. 47
- VII. Om Siugdum som Bjerne kand paakomme / oc
Middel der imod / saa vjt mig er vitterligt. 50
- VIII. Hvor lenge Bjekuber kand blifve staaendis / hvil=
cke der skal afftagis / oc naar mand dem skal
afftage. 59
- IX. Om Bjernis Liffs Korthed / oc deris store Gaffn
oc Nytte. 66
- X. Hvorledis mand skal forhverffve oc indkjøbe Bjer /
oc om Stædernis oc Folckenis Vnderskeed. 71
- XI. Hvorledis mand om Vinteren sig der med bør at
forholde. 76
- XII. Hvorledis Vox oc Honnig *separêris* fra hin
anden / oc hvorledis det rensis oc giemmis. 79

ENDE

234 sidenumrene er tilfældigvis i overensstemmelse med numrene i den originale bog.

Efterskrift

Om forfatteren

Ifølge H. Ehrencron-Müllers forfatterleksikon af 1927 var Hans Herwigk, en udlænding, der 1649 som borger og badstuemand havde levet i Roskilde i over 23 år. † 1653. Gift med Kirsten † 1670.

Personlig hygiejne var i middelalderen og op i 1500-tallet ikke ringe, idet der var mange badstuer med bl.a. dampbade²³⁵. De blev imidlertid i hobetal beordret lukket, da syfilisen kom til landet og hastigt bredte sig. Årsagen blev tillagt det livlige liv i badstuerne, hvor kvinder og mænd badede sammen.

Men der har trods alt også i 1600-tallet været badstuer under en eller anden form, og Hans Herwigk har sandsynligvis været bestyrer eller forpagter af en sådan i Roskilde, idet han i »Til Læseren« omtaler sig som »jeg enfoldig Embedsmand«.

Badstuemænd virkede ofte i begrænset omfang i lægegeringen i lighed med og i konkurrence med bartskeererne dvs barbererne til disses udelte misfornøjelse. Man kopsatte og årelod i badstuerne, men brugte også plastre af forskellig art.

Lægen Thomas Bartholin udgav på latin i 1662 en samling dokumenter »Cista Medica Hafniensis« fra Medicinsk Fakultet ved Københavns Universitet. Bogen er en enestående kilde til historien om det sundhedsvæsen, vi kender i dag. Indholdet omfatter bl.a. beskrivelse af lægernes uddannelse, lægemidler, apoteker, gode råd m.m.

Hans Herwigk er nævnt i bogen på side 536, idet han var vidne i en sag i 1651. Borgmester Christen Steensøn, nævnt i »Fortalen«, havde en lille søn, der var blevet behandlet med et kviksølvpræparat mod orm af en læge i overværelse af Hans Herwigk. Drengen døde af kuren. Lægen forsøgte at benægte, at det var ham, der gav drengen medicinen, men han blev imødegået af moderens og Hans Herwigks vidneudsagn. Thomas Bartholins konklusion var, at apotekersvenden, som udleverede præparatet,

235 Læs mere om badstuer:

<http://www.roskildehistorie.dk/1400/billeder/badstue/badstue.htm>

var den hovedskyldige, idet han i miksturen havde anvendt kviksvølvsublimat i stedet for kviksvølv; men at også lægen, som gav drengen medicinen havde handlet kritisabelt.

Hvorfor Hans Herwigk var til stede, og om han har virket som en art læge, vides ikke. Men han udviste kendskab til lægemidler, idet han i sin tekst bl.a. nævner eberwurtz, bævergejl og galbanum, som anvendtes som medicin og blev købt på apoteket.

Apotekersvenden Balthazar stak af. Apotekeren Esaias Fleischer måtte opgive sit apotek i Roskilde på grund af skandalen, men fortsatte med sit andet apotek i København.

Det har ikke altid været lige let for ham, siden han i sin fortale til »Erlige / Velvise og Velfornemme Mænd« kalder på beskyttelse hos øvrigheden, som han dedicerer bogen.

Han følte sig bagtalt. Han og de andre biavlere havde, som det også hænder i vore dage, næppe været enige om driften af biavlens, som det kan fremgå af hans henvisning til Momus og Zoilus i slutningen af »Til Læseren«. Det har næppe bedret sagen, at han blev opfattet som en fremmed.

Dette er, bortset fra kendskabet til hans bog, hvad der vides om Hans Herwigk.

Lidt om sproget

En nyttig Bog om Bjer blev trykt i en version af den gotiske skrift kaldet fraktur.

På den tid var der ingen officiel retskrivning. Stavningen af ordene kan være forskellig selv inden for samme afsnit som fx: Bje, Bj, Bjer og Bier, haffve, hafve = have = har; bliffve, blifve, = blive; Sted, stæd, Steds = sted, Viselen, Vjselen, Gresset og Græssset.

Det er altså ikke korrekturlæsningen, der har svigtet, omend måske i enkelte tilfælde.

Dertil kommer, at j og i bruges i flæng som fx: Bje = Bi; tjdlig = tidlig, i for e som i deris; y anvendes for j og omvendt; iu for y som i siunes = synes; Liung = lyng; æ for e og omvendt; u for v og omvendt. V anvendes i almindelighed for U, idet U dog optræder enkelte steder. For I og J havde og har frakturskriften kun et bogstav J, medens i og j eksisterer som nævnt overfor.

Læsning kræver derfor lidt brug af fantasien af nutidslæseren.

Der er i nogen grad indsat fodnoter over ord, som ikke anvendes almindeligt eller i ændret form i nutidens dansk, men i øvrigt kan man gå ind på nettet og søge på <http://ordnet.dk/ods/>, som dækker det danske sprog fra 1700 til 1950, og/eller på <http://www.hist.uib.no/kalkar/>, som er Otto Kalkar: Ordbog til det danske sprog fra 1300 til 1700. Som regel skal man i begge ordbøger søge med et ord, der er omskrevet til en mere nutidig staveform.

Muligvis er teksten også præget af, at forfatteren oprindeligt kom fra udlandet og ikke har haft dansk som modersmål, men det var almindeligt, at man skrev i en højtidelig stil.

Efter tidens skik ønskede Hans Herwigk åbenbart at latinisere sit navn på titelbladet, så derved fremkom versionen Johanne af fornævnet, og når der ikke just vrimler med henvisninger til den feminine side af naturen i bogen, kan det jo nok i dag forekomme lidt pudsigt.

Om kalenderen

I Danmark blev den julianske kalender afløst af den gregorianske kalender i 1700 efter forarbejde af Ole Rømer. Sidste dato i den julianske kalender blev den 18. februar. Den efterfølgende dag var den 1. marts nu efter den gregorianske, (altså et spring i datoen på 11 dage).

I bogen angives tider på året efter helgendagene, hvis dato er angivet i fodnoten. Den rette tid på året bliver dermed efter nutidskalenderen 11 dage efter de angivne datoer.

Kongen og dronningen

Den græske filosof Aristoteles (384 – 322 f.Kr.) skelner i sin naturhistorie mellem droner, arbejderbier og dronningen og overvejede, om droner var af hankøn og dronningen af hunkøn, men da man ikke havde observeret en parring, forblev han i tvivl og sluttede sig til den almindelige opfattelse, at dronningen var af hankøn og dermed konge.

Den spanske Luis Mendes de Torres satte i 1586 spørgsmålstegn ved "kongens" køn og mente, at det var hunkøn. Den store bi blev dermed bifamiliens moder, som vel også er den bedste betegnelse.

I 1609 udgav præsten, musikeren, grammatikeren, biavleren Charles Butler (* ca 1560 – † 1647) »The feminine Monarchie« på ca 240 sider, hvori han fastslog, men uden egentligt videnskabeligt bevis, at den store "ledende" bi var af hunkøn og dermed en "dronning", idet han forudsatte, som det dengang var en almindelig antagelse, at der var en leder af bisamfundet. Han observerede for eksempel ikke, at hun lagde æg, men skrev, at arbejderbierne 'sætter deres sæd i cellerne'. Han kendte til at både gedehamses og humlebiers samfund, der hvert år grundlægges af én hun, der bygger de første celler og sætter deres "sæd" i cellerne. Måske var han tillige mentalt påvirket af, at han levede i England regeret af dronning Elisabeth, indtil hendes død i 1603, idet det dengang var usædvanligt med en kvinde på tronen.

Interessant er det, at da monarkiet, efter at England nogle år havde været republik, blev genindført med Charles II, der i 1660 kom på tronen, skrev hans bimester Moses Rusden i 1679 en bog, dediceret til kongen, om bierne, hvori den 'ledende' bi igen blev betegnet som "konge".

Dette på trods af, at den nederlandske biolog Jan Swammerdam 11 år før i 1668 gennem sine dissektioner af dronningen under sit mikroskop med én linse kunne påvise hendes ovarier og sædgemme og dermed den 'ledende' bis rette køn.

Han illustrerede sin opdagelse med smukke tegninger, der ikke blev overgået i nøjagtighed i næsten 300 år. Han forsøgte endog at kalkulere antallet af æg i ovarierne og kom til ca 5100. Det kneb mere for ham at tyde, hvorledes den komplicerede opbygning af dronens kønsorganer kunne virke under parringsakten. Arbejderbierne anså han for kønsløse.

I øvrigt må man huske, at bisamfundet dengang og længe efter blev betragtet som et efterlignelsesværdigt hierarkisk samfund under en regulær ledelse, og at begreber som kærlighed, trofasthed, tapperhed, loyalitet og hengivenhed

blev tillagt bierne, som det i øvrigt er beskrevet i Det første Capitel i denne bog.

Sloveneren Anton Janscha omtalte i 1771 som den første par-ringstegnet, dvs den afrevne penis i dronningens kønsåbning ved hjemkomst til kuben, men påviste ikke parringsakten i luften.

Schweizeren Franz Huber, der blev blind som ung, studerede bierne ved hjælp af sin hustru og en tjener, og han sluttede sig til, at dronningen måtte blive parret i luften.

Skulle man stadig være i tvivl, så blev parringsakten endeligt fastslået i 1859 af biavleren pastor Millette i Pennsylvania, idet en dronning i parring med en drone landede for fødderne af ham.

Ovenstående er sammenstillet fra følgende kilder:

- 1: M.M. Peterson. Chapter 1 Introduction: The beekeeper and beekeeping. <http://www.scottishbeekeepers.org.uk/learning/documents/Notes%202009.pdf>
- 2: Charles Bvtler. The feminine Monarchie, 1609
(Faksimileudgave, 1969)
- 3: James Buchan. All the queen's men.
<http://www.guardian.co.uk/books/2004/sep/18/featuresreviews.guardianreview3>
- 4: E. Herold. Weden und Wege der Königinnenzucht.
http://www.imker-schwaben.de/historisches/wankler/wankler_Teil1.htm
- 5: <http://www.janswammerdam.net/> (Med engelsk tekst og de smukke billeder)

Tekstens tilblivelse

Bogtrykket med det gotiske alfabet er i den originale bog i en sådan stand, at det ikke kan læses af de tilgængelige OCR-programmer, men der var en løsning på dette problem, idet der fandtes en afskrift med latinske bogstaver:

En nyttig bog om Bier

Den ældste danske bog om bier, der findes på det Kgl. Bibliotek er i 1648 skrevet af en tysker ved navn: Hans Herwigk. S.D.E.²³⁶ har af biblioteket købt lystryk af hele Hans Herwigks bog og oversættelsen fra gotiske til latinske bogstaver er foretaget af undertegnede.

H-E Ekstrøm

Dette var første del af forordet til den udgave af bogen, som i 1970'erne blev udsendt af S.D.E. som et historisk indslag i en lang række af praktiske informationer i duplikerede løsblade om alle biavlens emner.

Værket blev afskrevet af H-E Ekstrøm på skrivemaskine på stencil, trykt på en duplikator og udsendt som en føljeton. Et imponerende og møjsommeligt stykke arbejde.

Dog var fortalen til »Erlige / Velvjse oc velfornemme Mænd« ikke medtaget i H-E Ekstrøms afskrift.

Et elektronisk læseprogram (OCR) arbejder helt afhængig af tekstens tekniske kvalitet og ikke fejlfrit, derfor er teksten korrekturlæst mod en kopi af et originaleksemplar på Københavns Universitetsbibliotek Nord.

Typografien er i forhold til SDE-udgaven tilnærmet den originale bog, se her de første fire sider af »Det første Capitel«, som er indsat sidst i dette skrift tillige med det gotiske alfabet.

Tegnsætningen er ændret til den originale med / i stedet for det nutidige komma.

Tekst i *kursiv* er i den oprindelige tekst sat med latinske bogstaver og kendetegner ord af latinsk oprindelse, men også her er det ikke gennemført konsekvent i den originale tekst.

Under korrekturlæsningen og den efterfølgende tilretning af teksten er det tilstræbt at holde sig nøje til den oprindelige tekst, som den fremstår i den originale bog, men således at fundne trykfejl er rettet, men angivet i fodnoter.

236 Sammenslutningen af Danske Erhvervsbiavlere

Af redaktionelle og praktiske grunde er de originale sidetal indsat i skarpkantet parentes som f.eks [12].

Teksten er skrevet med tekstbehandlingsprogrammet WRITER i OpenOffice.org 2 og omsat til pdf-formatet.

Fodnoter og kommentarer er i vid udstrækning udarbejdet ved hjælp af de i »Referencer« nævnte værker.

Udskrift af teksten

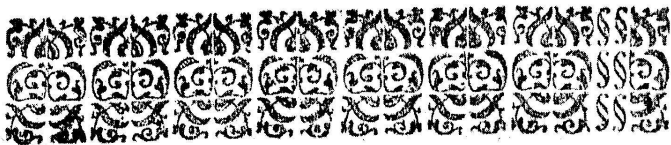
Teksten er skrevet til tosidet udskrift fra Adobe Reader til en bog i formatet A5 eller bogformatet C på 13,8 x 22,0 cm, idet disse nutidige formater er dem, der kommer nærmest på den gamle bogs sideformat, der var på 14,5 x 18,5 cm.

Referencer:

- Ordbog over det danske Sprog (ODS), 1700 – 1950
<http://ordnet.dk/ods/>
- Otto Kalker: Ordbog til det ældre danske sprog, 1300 – 1700 <http://www.hist.uib.no/kalkar/>
- Johan Lange : Ordbog over danske plantenames.
Bind I, II og III, MUNKSGAARD, 1959-1961
- Simon Paulli: FLORA DANICA , 1648, Bind I, II og III
Faksimileudgave med indledning og kommentarer af
Johan Lange og Vilh. Møller-Christensen
Rosenkilde og Bagger 1971
- Ruth Gunnarsen: Vore gamle kalenderdage, 1998
Askholms Forlag

-oOo-

På efterfølgende sider er vist de første fire sider i faksimile af biavlsdelen af den originale bog. Kun i dette første kapitel er initialbogstavet i al sin ornamentik så stort. I afskriften er valgt et af samme størrelse dvs over tre linjer som initialbogstaverne er i de øvrige kapitler.

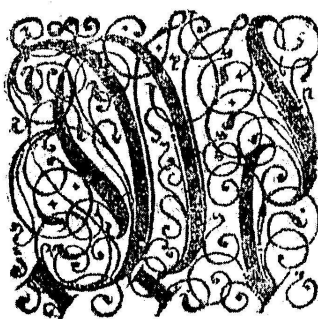

Det første Capitel.

Om

Bjernis Ypperlige

Dyder/oc hvor mange slags der
findis udi hver Kube.

Wange aff de gamle Bise
haffue anvendt stor Flid til at
beskrifue Bjernis Natur oc
skionne Dyder/som er: De-
ris Ypperlighed / Rejsfærdig-
hed / Kyndighed / Flittighed / ind-
byrdis Kierlighed / Underda-
nighed / Forsigtighed / Spar-
sommelighed / Behendighed /
Oprietighed i deris Ordning oc Politi / Mandhafftig-
hed til at forsvare sig imod deris Fiender oc endelig deris
store Gaffn oc Nytte. De vil segi ick tro at noget an-
det umalende Creatur / enten Diur / Fugl / Insect eller
Drm sig i Sandhed aff saadanne Dyder kunde berøm-
me / uden Bjerne allene; hvorfor de med all rette Pand
faldis de ypperligste smaa Fugle for alle andre Fugle.

Saa ere de oc frem for alle andre Fugle meget
rejsfærdige / saa de aldrig giør nogen Dret / men hvis de

Bjer be-
skrifvs af
12 Dyder.

1.
Bjer ere
de ypper-
ligste
smaa fug-
le.

A

beskri-

2.
Ere de ret-
færdige oc
gode ingen
Vret.

beskrifve det sancke de oc forhverffve rædelige/ paa saadan
Maaneer / at icke mange det land begribe / hvor frade
bringe det / oc so meere de findis paa Træerne oc Blom-
sterne udi Hawen/ so meere Fruct maa mand paa samme
Træ forvente/ oc om nogen vilde beklage sig/ at de gior-
de hannem Skade paa sine Vjer eller Honning / saa
tage de icke en deris eget/ oc skal mand regne det deris Flit-
tighed til/ saa at/ dersom mand sit Honning icke for den-
nem vel forvarer/ da henter de deris eget igien/ hvor de sin-
de det.

3.
Ere de Ly-
ke.

Iblant alle leffvendis Creatur paa Jorden / ere
der ingen saa kyske som Vjer; thi aldrig saae der nogen
at de beblander sig / som andre Insecker / Fluer eller an-
det / men som alle Philosophi meene / da ere de alle et
slags / saa der er hverden Hand eller Hun iblant dem /
men de søder alle / oc bliffve / paa deris Maaneer / fruct-
sommelige udaff Blomster oc andre fructige Steder /
hvor om meere siden skal talis.

4.
Duelige
oc flittige.

Deris Duelighed / Flittighed oc Arbeysomhed
er icke nock som at beskrifve / thi de lade sig aldelis ingen
Møye eller Arbejd fortryde / ere aldrig lædige / uden om
Vinteren/ de tage flittig vare paa deris Arbejde aarle oc
silde/ hver paa det som den er bestillet til aff Viselen / de
unge stercke Vjer maa flyffve langt bort effter Gummi
oc Boxbaand/ at bygge oc sætte deris Værck med; andre
effter deris nutriment som er et Pudder aff mange slags
Færffve / oc søre de det uden paa deris Been / hvor de
afle de smaa Orme eller unge Vjer: Andre hente Vand:
Andre hente Honning: Nogle komme med smaa Halm-
straa/ som Avner aff Vngay/ det legge de udi Boxet som
Vielcker; Andre hente Axelskab aff Vogne / til at fline
Hul

Hul oc Spretter til med; Andre bliffver hiemme oc for-
arbeyde hvis de andre indføre: Nogle holde Vact udi
Blyffuehullet: In summa, de bliffve ingen tid trætte el-
ler kede aff Arbejde / oc maa heller ingen Danfør eller
Leddiggænger lidis lunge hos dem / de slæbe dem ud for
Kuben / oc kaste dem fra sig.

Deris Rierlighed oc venlig Omgængelse / icke al-
leniste imod Kongen / men end oc saa mod hver andre
indbyrdis / giffver sig nocksom tilkiende; thi enddog den
ene arbejder meere oc strengere end den anden / saa seer
mand dog aldrig / at de som hørsammen udi en Kube /
nogen tid bliffve uenige / men den ene lader den anden
giørne gaa paa sig / holder oc hjælper hver andre / stryde oc
miste deris Liff for Hver andre / oc er en hver aff dem altid
ferdig til at tiene den anden.

Imod deris Herre oc Konge er en hver aff dem
saaledis med Rierlighed betagen / at de oc aldelis intet
passe paa sig self / skøtte intet om deris Liff / ere hannem
hørige oc lydige / følge hannem hvort hand vil hen / leede
hannem / bære hannem / nære oc forsørge hannem / stryde
for hannem / oc forsvare hannem / skule hannem / at in-
gen skal see hannem / eller giøre hannem noget Ont / oc
naar der gaar nogen Mangel paa / saa at de fattis Spis-
se / da dør de før alle aff Hunger / førend nogen skulle æ-
de aff det Honnig / som de hannem til sin Spisse haffver
forvaret: De formmer hannem noget til / saa hand dør
er / enten aff Siugdom eller anden Hændelse / da arbejde
de icke meere / æde eller drikke icke meere / men sørge sig eff-
ter haanden allesammen til døde / hvor om paa sin Sted
meere skal formeldis.

9.
Rierlige
oc samdræ-
ctige.

6.
Lydige oc
underdæ-
nige.

A ij

Bj.

7.
Vise oc
forsigtige.

Bjerne ere oc frem for andre sinaa Jagle meget vise oc forsigtige udi alle deris Anslag/ oc meget konstige oc behendige med deris Arbejde/ saa de veed vel at tage vare paa Tiden / oc aldelis ingen Tid eller Lejlighed forsummer/ de veed meget ordentlig oc vel / hvort paa sin Sted at forvare oc giemme / indtil de det behøffver / oc naar der vil komme Regn/ veed de det alt tilforne/ saa de komme i Hobetal hiem aff Marken/ førind det fanger an at regne.

8.
Sparsom
melige.

Om Vinteren legge de sig ordentlig hos hver andre/ oc lære aff deris Forraad/ meget sparsommeligen/ oc alt fra nederst op ad. Biseleus Honnig er allerøffverst i Spigen paa Ruben / ved det rører ingen uden hand allene / oc saa lenge de ligge saa stille udi Vinterleje / fortære de saa got som intet; men naar de begynde at flyffve ud/ da lære de noget rundeligere.

9.
Konstige
oc behen-
dige.

De ere i deris Arbejde saa konstige oc behendige / saa de hver Tage sit Rom affdeeler i første Begyndelse / at siden / naar Ruben bliffver fuld / faaar det saa ordentlig oc konstig / at ingen Billedhuggere med Circul eller Vinkelhage/ kand giøre dem det effter; De høre / seer oc lucte saa skarp/ at det icke kand udsigis/ de gaac/ flyffve oc flyffve/ saa behendige fra neden op / lige saa velsom fra offven oc ned / saa ingen skal giøre dem det effter.

10.
Holder
god Ord-
ning oc
Politi.

Deris Ordning oc Politi kand ingen nocksom sig offver forundre/ thi en hver aff dem / effersom hun kand taale oc er sterck til/ bliffver hende oc saa Arbejd paalagt/ hvor om tilforne noget bleff tale. De ældste oc svageste bliffve hiemme/ oc forarbejde effter Biseleus Anvisning/ hvis de unge oc stercke hente langt fra; nogle holde Dact imod fremmede Bjer / oc andre skadelige Orme; naar
de

Det gotiske alfabet: Fraktur

A B C D E F G H I J K L M N O P
 a b c d e f g h i j k l m n o p
 a b c d e f g h i j k l m n o p
 Q R S T U V W X Y Z æ ø å
 q r s t u v w x y z æ ø å
 q r s t u v w x y z æ ø å
 þ=sz ð=tz

Ordliste

Aderlat åreladt	Bay groft løsvævet flonel
adskillige forskellige, mangfoldige	Bebergel bævergejl, (castorium) et stærkt lugtende stof, der findes hos bæveren i særlige punge
Affection hengivenhed	mellem kønsorganerne og ende- tarmen, anvendt i medicinen mod
Agerne egetræets frugt	mathed, impotens, barnløshed, kramper, forhekselse o.a.
alleniste alene	beblande parre
Alne 1 alen = ca 60 cm	befalde lade sig befalde: synes om, finde behag i, modtage vel
anfange begynde	Befordring gavn, nytte, fremme, forfremmelse
annamme antage, tilegne sig	behendige kløgtige, snilde
Anvjszning vejledning, besked, anvisning	bekommer får, opnår
Arffve Bjer bifamilie modtaget som arv	Belangende angående
artigere bedre, fortræffeligere	Beslutning afslutning, slutning
Autoris forfatter	betakke takke
Axelskab vognsmørelse	biude byde,
Badsker Badskær: En person, som virkede som barber og kirurg.	Bje voctere skovbiavlere
Bagstoel stol med ryglæn	
Bartholomæj dag 24. august	

Ordliste

- Budicker** små trææsker med låg
Calumniant bagvasker, æreskænder
Canonicus Kannik, medlem af den gejstlige forsamling ved en kirke, dvs en præst
Circul passer
coagulere krystallisere
colligere sammenstille
Dannemand en brav mand, hædersmand (især om en gift mand) , dan(n)emand betyder ikke en dansk mand.
Deller brædder
differentz forskel
Dignitet kirkeligt embede
Dregt træak
Efverwurtz Eberwurtz. En næsten stængelløs tidselart "Silberdistel", carlina acaulis. Den indtil 1 m lange rod anvendtes i medicinen. Gror i bjergegne; nordgrænse ved Harzen.
eminentz fortrinlighed
enfoldig om person: ærlig, oprigtig, redelig. om ting: enkel, simpel. om forklaring og undervisning: tydelig, klar, let at opfatte
fast næsten
Fasten de 40 dage før påske, begyndende med askeonsdag, som er onsdagen efter fastelavns-søndag
Faulebrut ondartet bipest
Feder fjer
Feldtstycker feltkanoner
fexere plage
Fiæl især om bræt af ringe størrelse, tykkelse eller værdi
fordrage ære, tåle, udholde
Forfang forurettelse, skade
Forfarenhed at have erfaring og kyndighed
forfløye forsvinde
forgiættis glemmes
forkommer går tabt
fornam fornemmede, havde indtryk af
forsagede modløse, opgivende
forse danne sig et forkert synsindtryk af noget, se fejl
forsigtige forudseende
Forsigtighed forudseenhed
fort haft fremgang
furi raseri
Fænum Græcum bukkehornfrø
gack gå
Galbanum indtørret mælkesaft af planten ferula galbaniflua, anv. dels (bibelsk) som vellugtende stof, dels som lægemiddel. 2. Mosebog 30.34: Tag vellugtende stoffer: stakte-dråber, mollusk-olie, galban-gummi og ren røgelse i lige store mål.
galne gjøre fleere galne med sig, at få andre til at opføre sig som gale på samme måde

Ordliste

GeleydeBjer geleyde = gelejde, ledsage eller følge	for biernes aktiviteter i kuben.
gemene almindelige	Huul=Æg en hul eg
giecke spille et puds, bedrage, vildlede	hvis betød også hvad
Graa=Mulde voksmøl	hvæge bevæge sig uroligt frem og tilbage
Gaasepinde betyder her sand-synligvis den nederste hule del af penneposen i gåsens svingfjer, som bl.a blev brugt som spole-pinde ved vævning. En Gåsepind var også en let pind, som gåsen slæbte med det ene ben for at hindre den i at løbe væk, en slags hilde eller tøj.	Hysing treslået hampesnor
halfftreddie 2½	Hæde den bar Hæde, den bare hede
halffve til halffve = de er halvt om udgiften og indtægten	Item ligeledes, fremdeles
Handel behandling, måde at gøre ting på	Kabbus hue oftest uden skygge men med øreklapper eller slag
hannem ham	kaster sig fordærv
hart været svært, hårdt	klyffve klatre
hart ad næsten, nær ved, skrives også hartad	Koglerj trolddomskunst, hekseri
heede hedebølge, meget varm periode	konstige dygtige, kyndige
heldst især, særligt	krasle give raslende eller knasende lyd fra sig
Hornuster den store gedehams, vespa crabo. På nutids-tysk: Hornisse.	Kaaber kobber
Humsen i ordbøger sideordnes ordet 'humse' med 'humme', som bruges i spøgende form, 'at humme sig', dvs. 'at flytte sig'. Humsen er hermed et kort ord	langlæg lange syede læg af klæde
	lide føle sig sikker på at, stole på at, men betyder også, tøve, vente
	Liung lyng
	Losamente opholdssted, bolig
	malva Katost
	mandhafftig mandig, tapper
	Mandhafftighed tapperhed
	Mariæ Bebudelsis Dag 25. marts
	Medicum læge
	moen mugen
	molestier besværligheder
	Momus I den græske mytologi guden for spot, latterliggørelse og uhæderlig kritik. Digternes gud. Blev ikke tilbedt.
	moxen næsten , omtrent

Ordliste

maadeligt passende, ikke alt for stort	en afdød
Naffver stort bor med lang rendeformet spånrille, til at lave store huller i træ fx hjulnav	S. Dionysij Tjd 9. oktober
dulce nectar søde nektar	S. Jacobi (Apostels) Dag 25. juli
nest nærmest	S. Margarethæ Dag den 13 juli.
nutriment foder, ernæring	S. Martini Dag Mortensdag, den 11. november
offver fødde overfødte dvs de har tilstrækkeligt med foder til at klare sig gennem foråret	S. Michels Dag 29. september, Mikkelsdag
offverbødig rede, villig	S. Mortens Dag 11. november
offvergiffve opgive, give afkald på	seenfærdig langsomt, trægt
offverkomme få	siug, Siugdom syg, sygdom
Offvervold overgreb, overlast	siunis synes
ombære undvære	Skieffver splinter, fliser, små stumper
ordentlig I god orden	Skielm slyngel, bedrager
Otting ca 7 kg, en otting smør = 1/8 tønne smør skal netto veje 14 pund	Skælmerj forbryderisk handling, slyngelstreg
Pegel pægl = ¼ pot dvs ca ¼ liter	skiære klare, rense
pericul risiko	Skopinde små spidse træpinde, der bruges til at fastholde læderet under fremstilling af fodtøj
Plinius Gajus Plinius Secundus (født år 24). Romersk officer og forfatter af bl.a. naturvidenskabelige værker.	slet har mange betydninger alt efter sammenhængen:
Politi forfatning, organisation	aldeles, helt, kort og godt, uden videre, helt og holdent, men gælder også nutidens stavemåde
qvarteer qvarter Quarter har flere betydninger alt efter sammenhængen som fx. ¼ alen, en fjerdedel, et opholdssted	slæt: 4 slet betyder klokken 4, på næste klokkeslæt
Regimentet styrelsen	Snedicker snedker
S. betyder Sankt i forbindelse med helgener og Salig i omtalen af	Specerj naturprodukter, krydderier
	Spjle tynd stok eller pind især til at udspile noget
	stille fremføre, forelægge
	stocke slå bier ind i kuben

Ordliste

strjdbare kampdygtige
suide syde dvs koge
svarre dræje oc svarre (også svarve). To ord for dette at fremstille ting på en drejebænk.
Betydningsforskel på ordene?
Svoffvel svovl
Svomp svamp, her formodentlig fyrsvamp
svælte sulte
Sværdfæjger våbensmed
synderlig særlig
Sæll ordet bruges både i forbindelse med pil og med røn
særdelis for sig selv
Saadet afkoget
Saaer sædekorn
temmelig ret stor
Tiende Bjer bifamilie som er betalt som en afgift 'tiende' (en tiendedel af afgrødens værdi)
tincke frembringe lyd ved slag på et metalbækken
Tiuffve tyve
Tiuffven tyven
tiuffverj tyveri
Told prop især af træ
Tormaanet Marts
Trunter trunte betyder egentlig et stykke træstamme
tyg Tø tøj er et generelt ord for materiale af næsten enhver art, herunder også som tøj og stof i daglig nutidig tale, men også om

ting af ubehagelig eller utilfredsstillende art, og om noget man ikke kan finde eller vil bruge et bestemt ord for som fx sager, kram, ragelse og skarn.
uforsagede uforfærdede
underlige mærkelige, besynderlige
ungefer omtrent, noget nær så nogenlunde
Vandbjerne droner, ifølge ældre antagelse bragte de vand til kuben
Vedreskind vædderskind
Veffver=Kaarder kartebolle, dipsacus fullonum, hvis blomsterstand med de stive dækblade vævere brugte til at kradse luven op på klæde.
VeggeLuus kan også betyde bænkebidder
verie, værie væрге, forsvare
Vinckelhage vinkelmål
vind legge vind paa = beflitte sig på, sætte energi ind på
Viselen dronningen, som man almindeligvis troede var af hankøn og blev kaldt Kongen, Viseren og Viselen
Vjnbær ribs, solbær, men kan også være andre søde bær.
Vlyst fortræd, modbydelighed, væmmelse
Vnderskeed bestemmelse, forskel
Vor Frue Dag 25. marts

Ordliste

Vreflen vrímlen

vreien vredit (tillægsmåde af at vride) dvs rørt om maling

vrid fysiske smerter som fx mavekneb, kolik

Waldzeidlerj skovbiavl

Ybisk Lægestokrose,
althaéa officínalis

Zeidlere skovbiavlere

Zoilus Græsk litteraturkritiker, der antages at have levet i det 4. eller 3. årh. f. Kr., og som er blevet kendt for sine heftige angreb på Homér.

Ægidij Dag 1. september

Øyne kan stille for Øyne = kan afgøre

-oOo-

